

საქართველოს მთავრობის

დადგენილება №23

2014 წლის 3 იანვარი

ქ. თბილისი

ტექნიკური რეგლამენტის – ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცების თაობაზე

პროდუქტის უსაფრთხოებისა და თავისუფალი მიმოქცევის კოდექსის 58-ე მუხლის მე-2 ნაწილის, 103-ე მუხლის პირველი ნაწილისა და „ნორმატიული აქტების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-12 და 25-ე მუხლების საფუძველზე;

მუხლი 1

დამტკიცდეს თანდართული ტექნიკური რეგლამენტი - ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმა.

მუხლი 2

ძალადაკარგულად გამოცხადდეს „ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის მინისტრის 2013 წლის 25 ნოემბრის №85 ბრძანება.

მუხლი 3

დადგენილება ამოქმედდეს გამოქვეყნებისთანავე და გავრცელდეს 2014 წლის 1 იანვრიდან წარმოშობილ ურთიერთობებზე.

პრემიერ-მინისტრი

ირაკლი ღარიბაშვილი

ტექნიკური რეგლამენტი ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმა

თავი I

შესავალი

მუხლი 1. დაცული ტერიტორიის მენეჯმენტის გეგმის ტერიტორიული სფერო

1. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმა შემუშავებულია ჯავახეთის ეროვნული პარკის, კარწახის ჭაობის აღკვეთილის, სულდის ჭაობის აღკვეთილის, ხანჩალის ტბის აღკვეთილის, ბუღდაშენის ტბის აღკვეთილის და მადატაფის ტბის აღკვეთილისთვის.

2. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიები მდებარეობს სამხრეთ საქართველოში, ჯავახეთის მთიანეთში. ჯავახეთის ეროვნული პარკის ტერიტორია უმეტესად მთიანია და სამხრეთიდან საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის ხაზით არის შემოსაზღვრული (სხვა მიმართულებით საზღვრის ხაზი მთების კალთებზე გადის – ტერიტორიაზე არსებული მიწათსარგებლობის და მიწაზე საკუთრების ფორმების გათვალისწინებით); ხოლო ტბები და ჭაობები, ცალკეულ „კუნძულებად“, განლაგებულია პლატოზე ან პლატოსებრ მონაკვეთებზე, ეროვნული პარკის ჩრდილოეთ და აღმოსავლეთ საზღვრებიდან 1-16 კმ რადიუსში (ყველაზე ახლოს განლაგებულია კარწახის ჭაობის აღკვეთილი, ყველაზე შორს – მადატაფის ტბის აღკვეთილი). ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მდებარეობა მოყვანილია დანართ 1-ში.

3. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ყველა კატეგორიის საერთო ფართობი, „ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ“ საქართველოს კანონის თანახმად, შეადგენს 16 209,42 ჰექტარს, რაც ორი მუნიციპალიტეტის საზღვრებშია მოქცეული: საერთო ფართობში ახალქალაქის მუნიციპალიტეტის მიწების ხვედრითი წილია 64% (ეროვნული პარკის ტერიტორიის დაახლოებით 2/3 და კარწახის და სულდის ჭაობების აღკვეთილები), ხოლო ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტის მიწებისა – 36% (პარკის ტერიტორიის დაახლოებით 1/3, ასევე ხანჩალის, ბუღდაშენის და მადატაფის ტბის

აღკვეთილები).

მუხლი 2. მენეჯმენტის გეგმის სამართლებრივი საფუძვლები

„ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის“ სამართლებრივ საფუძველს წარმოადგენს „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონი, „ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ“ საქართველოს კანონი, „საქართველოს „წითელი ნუსხისა“ და „წითელი წიგნის“ შესახებ“ საქართველოს კანონი, „ცხოველთა სამყაროს შესახებ“ საქართველოს კანონი, „გარემოს დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონი, სხვა კანონები და კანონქვემდებარე აქტები.

მუხლი 3. დაცული ტერიტორიის მიწათსარგებლობა

1. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების საზღვრებს შიგნით არსებული მიწები სახელმწიფოს საკუთრებაა.

2. ჯავახეთის ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონაში, კარწახის ჭაობის აღკვეთილის, სულდის ჭაობის აღკვეთილის, ხანჩალის ტბის აღკვეთილის, ბუღდაშენის ტბის აღკვეთილის და მადატაფის ტბის აღკვეთილის გარკვეულ უბნებში ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ ხორციელდება განახლებადი ბუნებრივი რესურსებით ლიმიტირებული სარგებლობა.

3. 2016 წლის 1 ივნისამდე „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-5 მუხლით განსაზღვრული კატეგორია არ ვრცელდება ჯავახეთის ეროვნული პარკის შემადგენლობაში შემავალ ტერიტორიაზე, რომლის საერთო ფართობია 13,2 ჰექტარი და რომელიც მოიცავს შემდეგ გეოგრაფიულ არეალს, რომლის კოორდინატები განსაზღვრულია „ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-13 მუხლის პირველი პუნქტით.

მუხლი 4. დაცული ტერიტორიების მიზნები

ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ძირითადი მიზნებია:

ა) ჯავახეთის ეროვნული პარკი – ეროვნული და საერთაშორისო მნიშვნელობის მქონე ეკოსისტემების დაცვა და რეგიონში მდგრადი ტურისტულ-რეკრეაციული საქმიანობის განვითარების ხელშეწყობა;

ბ) კარწახის ჭაობის აღკვეთილი, სულდის ჭაობის აღკვეთილი, ხანჩალის ტბის აღკვეთილი, ბუღდაშენის ტბის აღკვეთილი და მადატაფის ტბის აღკვეთილი, მათი – როგორც რამსარის კონვენციის საერთაშორისო მნიშვნელობის მქონე ჭარმტენიანი საიტების ნუსხაში შესატანად რეკომენდებული ტერიტორიების – მდგრადი, სტატუსის შესაბამისი მართვა, გლობალურად მოწყვლადი და ეროვნული მნიშვნელობის მქონე სახეობების პოპულაციების დაცვისა და მათი ადგილსამყოფლების/ჰაბიტატების დეგრადაციის აღკვეთის მიზნით.

მუხლი 5. მენეჯმენტის გეგმის მიზნები

1. წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმა შემუშავებულია „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის მოთხოვნების შესაბამისად, რომლის მიხედვითაც სავალდებულოა, რომ მენეჯმენტის გეგმა ყველა დაცულ ტერიტორიას გააჩნდეს.

2. მენეჯმენტის გეგმის ძირითად მიზანს წარმოადგენს ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების გრძელვადიანი მიზნების, შესაბამისი მოკლევადიანი (6 წლამდე) ამოცანების, ქმედებებისა და მათი შესრულების ინდიკატორების განსაზღვრა.

მუხლი 6. მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების პროცესი

მენეჯმენტის გეგმის მომზადების პროცესში მონაწილეობდნენ: საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს სსიპ „დაცული ტერიტორიების სააგენტო“, ნინოწმინდისა და ახალქალაქის გამგეობებისა და მუნიციპალიტეტების, დამხმარე ზონის სოფლებისა და რეგიონის არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები, ასევე, ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის –

WWF, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის სპეციალისტები, საერთაშორისო და ეროვნული ექსპერტები, ასევე სხვა დაინტერესებული პირები.

მუხლი 7. მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების პერიოდი

მენეჯმენტის გეგმა მოქმედებს მისი ოფიციალურად ძალაში შესვლიდან 6 წლის განმავლობაში.

მუხლი 8. მენეჯმენტის გეგმაში ცვლილებების შეტანა და განახლება

1. მენეჯმენტის გეგმაში ცვლილებების შეტანა ხორციელდება მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად.
2. მენეჯმენტის გეგმის ძალაში შესვლიდან არაუგვიანეს მეექვსე წლის პირველი კვარტალისა სსიპ „დაცული ტერიტორიების სააგენტო“ დაიწყებს ახალი მენეჯმენტის გეგმის მომზადებას, რომელიც დამტკიცებული იქნება მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად.

თავი II

დაცული ტერიტორიის აღწერა

მუხლი 9. ბიომრავალფეროვნება

1. ჯავახეთის მთიანეთში წარმოდგენილია მცენარეულობის შემდეგი ტიპები:

ა) მთის ველები (მთის სტეპები) და მათი სახესხვაობები;

ბ) სუბალპური და ალპური მდელოები;

გ) წყალჭაობის მცენარეულობა, ბორეალური (ჩრდილოეთის) ფლორის მრავალი სახეობით, რომელთა აქ დასახლება მეოთხეული პერიოდის გამყინვარების ეპოქას ემთხვევა;

დ) არყნარ-დეკიანების ნაშთები და ხელოვნური (გაშენებული) ფიჭვნარები.

2. მთის სტეპი საქართველოს მაღალმთაში მხოლოდ მცირე კავკასიონის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში და ჯავახეთის ვულკანურ მთიანეთშია კარგად წარმოდგენილი. ეს სტეპები მსგავსია სამხრეთ კავკასიასა და ირანის და თურქეთის მიმდებარე ტერიტორიებზე გავრცელებული სტეპებისა. მთის სტეპები ძირითადად შექმნილია ველის წივანათი (*Festuca valesiaca*) და ვაციწვერას სახეობებით (*Stipa tirsia*, *S. capillata*). სტეპებში ვაციწვერას სახეობებთან ერთად ვხვდებით ცხვრის წივანას, ისლების და მარცვლოვან-ნაირბალახოვანი ფიტოცენოზების შესაბამის სახეობებს.

3. წყალჭაობის (ჭარბტენიანი) მცენარეულობის ფიტოცენოლოგიური შინაარსი ძირითადად განსაზღვრულია ევრაზიული, წინააზიურ-კავკასიური და ევროპულ-ხმელთაშუაზღვიური სახეობებით, მათ შორის აღსანიშნავია *Carex wiluica* (იგი განიხილება როგორც რელიქტური სახეობა). ჭარბტენიანი მცენარეულობა აზონალურია და იგი ფართო გავრცელებით ხასიათდება.

4. ჯავახეთის მთიანეთში სუბალპური ტყის ნაშთები გვხვდება ზ. დ. 1800-2100 მ-ზე, კარწახის ტბის აღმოსავლეთით, ჩილდირის ქედის ჩრდილო ფერდობზე. ტყეს ქმნის არყი (*Betula litwinowii*) და ვერხვი (*Populus tremula*), რომელთაგან უფრო დიდი ფართობი ვერხვს უკავია. აქ ცირცელიც (*Sorbus aucuparia*) გვხვდება, მათ შორის ქვეტყეშიც. ქვეტყეს ქმნიან, ასევე, უზანი, შოთხვი, ჩიტაკოშკა, კლდის და მთის მოცხარი, ასკილი, ჟოლო, აღმოსავლური კოწახური და მდგნალი. ზედა ზოლში, პარკის ტიპის არყნარებში ქვეიარუსს მაჯაღვერის სახეობები ქმნის, თუმცა მათ მცირე ფართობი უკავია და ფრაგმენტულადაა გავრცელებული. კარწახის სუბალპური ტყის აღმოსავლეთ ნაწილში ზედა ვერტიკალურ ზოლში ტანბრეცილი ვერხვნარია, რაც იშვიათობას წარმოადგენს. სუბალპური ტყეების ზედა საზღვარზე (2000-2100 მ ზ. დ.) არის ფიჭვის (*Pinus kochiana*) პოპულაცია, რომლის ასაკიც დაახლოებით 35-40 წელია. მნიშვნელოვანი ფაქტია, რომ ფიჭვის პოპულაცია და კარწახის სუბალპური

ფოთლოვანი ტყეები აქ ერთად გვხვდება. ბუნებრივი წარმოშობის სუბალპური ტყის განახლება საკმაოდ აქტიურად მიმდინარეობს. ეს ტყე თავისი ნიშან-თვისებებით კავკასიის სუბალპური ტყეების სამხრეთულ ტიპს მიეკუთვნება. ამგვარი ტყე ჯავახეთის ზეგანზე საქართველოს ფარგლებში სხვაგან არ გვხვდება.

5. დაახლოებით 8,650 ჰა ხელოვნური ფიჭვნარი გაფანტულია ზეგნის სხვადასხვა ნაწილში.

6. დაცული ტერიტორიების სიახლოვეს საინტერესოა კლდე-ნაშალ-ღორდიანთა ფლორისტული კომპლექსი. განსაკუთრებით აღსანიშნავია აბულისა და ემლიკლის მთის მასივების ფლორა. ჯავახეთის ზეგანზე მხოლოდ აქ არის წარმოდგენილი სუბნივალური სარტყელი 3000-3300 მ-ის ფარგლებში. მიუხედავად ასეთი მცირე ჰიფსომეტრული დიაპაზონისა, ტიპური სუბნივალური სარტყლის ფლორის სიმდიდრე 60 სახეობას აღემატება, საიდანაც 20-25% კავკასიისა და ამიერკავკასიის ენდემებია (იხ. დანართი 7).

7. ჯავახეთის მთიანეთში აღრიცხულია ძუძუმწოვართა თითქმის 40, მათ შორის მტაცებელთა ათი და ჩლიქოსანთა ორი სახეობა. ჩლიქოსანთა ორივე სახეობა, ისევე, როგორც ფოცხვერი და დათვი, იშვიათად თუ გამოჩნდება ამ შიშველ ადგილებში. მეტადაა გავრცელებული: ჭრელტყავა (*Vormela peregusna*, გლობალურად მოწყვლადი სახეობა), წავი (*Lutra lutra*), ევროპული კურდღელი (*Lepus europaeus*), მაჩვი (*Meles meles*), მელა (*Vulpes vulpes*) და მგელი (*Canis lupus*). კურდღელი, მელა და მგელი გავრცელებულია მთელ ჯავახეთის მთიანეთში, მაშინ, როდესაც ჭრელტყავა აღრიცხულია მხოლოდ სასაზღვრო ზონაში (მადატაფის ტბის მიდამოებში). ძუძუმწოვართა ექვსი სახეობა (ძირითადად მღრღნელები) კავკასიის ენდემია: ნერინგის ბრუცა (*Nannospalax nehringi*), ბრანდტის ზაზუნა (*Mesocricetus brandti*), დაღესტნური მემინდვრია (*Terricola daghestanicus*), ნაზაროვის მემინდვრია (*Terricola nasarovi*), კავკასიური წყლის ზიგა (*Neomys teres*), კავკასიური ზიგა (*Sorex satunini Ognev*). ეს სახეობები კონცენტრირებულია რეგიონის სამხრეთ საზღვარსა და სამცხე-ჯავახეთის მთებში. ერთადერთ არაადგილობრივ ძუძუმწოვარს წარმოადგენს ონდატრა (*Ondatra zibethicus*), რომელიც გაამრავლეს ხანჩალის ტბაში 1980-იანი წლების შუა პერიოდში. მას შემდეგ ეს სახეობა გავრცელდა ჯავახეთის თითქმის ყველა ტბაში (იხ. დანართი 8). საქართველოს „წითელი ნუსხის“ სახეობებიდან აღსანიშნავია: ნაცრისფერი ზაზუნელა (*Cricetulus migratorius*) და ბრანდტის ზაზუნა (*Mesocricetus brandti*), რუხი მგელი (*Canis lupus*), წავი (*Lutra lutra*) და ქრცვინი (*Puterius sp.*).

8. ჯავახეთის მთიანეთი უკეთაა ცნობილი თავისი ფრინველებით. ამ ტერიტორიაზე ფრინველთა 140 სახეობაზე მეტი აღირიცხა. მათ შორის მკვიდრია 80-85 სახეობა, სხვები არიან ან მიგრანტები, ზაფხულის სტუმრები, ან მათი სტატუსი გაურკვეველია. ფრინველთა უმრავლესობა დაკავშირებულია ზეგანზე განლაგებულ ტბებთან და წყლიან ადგილებთან. შვიდი სახეობა გლობალურად მოწყვლადია, რომელთაგან რამდენიმე ბუდობს ჯავახეთის მთიანეთში: მათ შორის ხუჭუჭა ვარხვი (*Pelecanus crispus*) – კარწახის ტბაზე. ჯავახეთის მთიანეთი ერთადერთი ადგილია საქართველოში, სადაც ბუდობენ რუხი წერო (*Grus grus*), რუხი ყანჩა (*Ardea cinerea*), თეთრი ყარყატი (*Ciconia ciconia*), ვარხვები: ვარდისფერი ვარხვი (*Pelecanus onocrotalus*), ქოჩორა (ხუჭუჭა ვარხვი (*P. crispus*) და თეთრფრთიანი გარიელი გარიელი (*Melanitta fusca*). ყანჩა და ყარყატი ჩვეულებრივია ნინოწმინდის რაიონის სამხრეთი ნაწილისთვის (ანუ ხანჩალის, ბუღდაშენის და მადატაფის ტბებისთვის). ვარხვების კოლონიები აღინიშნება კარწახის ტბაზე. შავი გარიელი გვხვდება ყველა დიდ ტბაზე (იხ. დანართი 9 ფრინველების).

9. ჯავახეთის ზეგანზე გვხვდება ამფიბიების და რეპტილიების ცამეტი სახეობა. დარევსკის გველგესლა (*Vipera darevskii*) ენდემურია კავკასიისთვის. ხვლიკების ოთხი სახეობა ენდემურია სამხრეთი საქართველოსთვის, სომხეთისა და აღმოსავლეთი თურქეთისთვის (იხ. დანართი 11).

10. ადგილობრივი ტბების წყლის ფაუნა თითქმის ხელშეუხებელი იყო გვიან 1950-იან წლებამდე, გარდა ტრადიციული თევზაობისა, რასაც მიმართავდა ტაბაწყურის, ხანჩალის, საღამოს და განსაკუთრებით ფარავნის ტბის მიმდებარე სოფლების მოსახლეობა კომლის გამოკვების მიზნით. ადგილობრივი მოსახლეობისთვის კომერციულ ინტერესს წარმოადგენს შემდეგი სამი სახეობა: მდინარის კალმახის (*Salmo fario*) ტბის ფორმა, კავკასიური ქაშაპი (*Leuciscus cephalus orientalis*) და მტკვრის წვერა (*Barbus lacerta cyri*). 1957-1961 წლებში თევზის ფერმები შეიქმნა ტაბაწყურის, ხანჩალის, საღამოს და ფარავნის ტბებზე. 1960-იანი წლების დასაწყისში რუსეთის ჩრდილოეთიდან შემოყვანილი *Coregonid* თევზის ჯიშები, კობრთან (*Cyprinus carpio*) ერთად, მოშენებული იქნა ყველა დიდ ტბაში კარწახის გარდა. კარწახა სამხრეთი რუსეთიდან ჯავახეთის ზეგანზე 2100 მ-მდე სიმაღლეზე მდებარე

ყველა ტბაში მოგვიანებით გავრცელდა. აღნიშნულის შედეგად თევზების ადგილობრივი ფაუნა და ფსკერის ფლორა და ფაუნა მკვეთრად შეიცვალა, თუმცა ამ ზემოქმედების ხარისხობრივი ან რაოდენობრივი შეფასება არ განხორციელებულა (იხ. დანართი 12).

11. საქართველოს პრეზიდენტის 2006 წლის 2 მაისის №303 ბრძანებულებით („საქართველოს „წითელი ნუსხის“ დამტკიცების შესახებ“) დამტკიცდა საქართველოს წითელი ნუსხა. დანართი 13 შეიცავს საქართველოს წითელი ნუსხის იმ სახეობებს, რომლებიც ჯავახეთშია გავრცელებული.

მუხლი 10. ლანდშაფტები

1. ჯავახეთის მთიანეთი მდებარეობს საქართველოს სამხრეთ ნაწილში. გეოგრაფიულად იგი წარმოადგენს ახლო აღმოსავლეთის ზეგნების უკიდურეს ჩრდილოეთ ნაწილს. ჩრდილოეთით მას თრიალეთის ქედის კალთები საზღვრავს, აღმოსავლეთით და სამხრეთით – აბულ-სამსარის და ჯავახეთის ქედები, რომლებიც თანდათანობით გადადის თურქეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთის ზეგანში (ჩილდირის ტბის მიდამოები). დასავლეთით ჯავახეთის ზეგანს მკვეთრად საზღვრავს მდ. მტკვრის ღრმა ხეობა. ზეგნის მთლიანი ტერიტორია, დაახლოებით, 700 კვ.მ.-ის ტოლია. მისი აბსოლუტური სიმაღლე იცვლება 1,500 მ-დან 3,300 მ-მდე.

2. ვულკანური, რბილი ფორმების მრავალფეროვნება – პლატოები, კონუსები და გაქვავებული ლავური ღვარები და ამ ფორმებს მისადაგებული მცირე და საშუალო ზომის ვულკანური წარმოშობის ტბები – მკვეთრად გამოარჩევენ ჯავახეთის ლანდშაფტს საქართველოს სხვა მხარეების ლანდშაფტებისაგან და, ასევე, განსაზღვრავს ამ ზეგნის მთლიანი ტერიტორიის – სომხეთისა (არპის ტბის მიდამოები) და თურქეთის (ჩილდირის ტბის გარშემო) ნაწილების ჩათვლით – პერცეფციულ უნიკალობას კავკასიის ეკორეგიონის ფარგლებში.

3. ტერიტორიაზე ძირითადად წარმოდგენილია:

ა) მაღალმთის მდელოებისა და სტეპების ლანდშაფტი ვულკანურ ზეგნებსა და მთის ფერდობებზე მთა-მდელოსა და მთის შავმიწა ნიადაგებით;

ბ) მაღალმთის ვულკანური წარმოშობის ტბებისა და წყალჭარბი ტერიტორიების ლანდშაფტი.

მუხლი 11. გეოლოგია და ჰიდროლოგია

1. გეოლოგიურად ჯავახეთის მთიანეთი შედგება მიოცენის, ზედა პლიოცენის და პლეისტოცენის პერიოდების ვულკანური მასალისგან (ანდეზიტი, დაციტი და სხვ.). უძველეს შრეებს წარმოადგენს ზედა პალეოზოური პერიოდის გრანიტები და დიორიტები. თანამედროვე ალუვიალურ-პროლუვიალური, ტბის პროლუვიალური და ტბის ალუვიალური ნალექები გაბნეულია ფართო ტერიტორიებზე.

2. ტერიტორიის გეომორფოლოგიაზე ზეგავლენას ახდენს ტექტონიკური მოქმედება, ტემპერატურის მერყეობა და ქარითა და წყლით გამოწვეული ეროზია. ჯავახეთის მთიანეთში ხშირად გვხვდება პერიგლაციალური ფორმები, როგორიცაა ზვავი, მეწყერი, ღვარცოფი და სხვ. ჯავახეთის მთიანეთის სამხრეთი ნაწილი წარმოადგენს ზ.დ 2500-2800 მ სიმაღლის ლავურ ზეგანს, სადაც ყველაზე მაღალია კონუსისებური მთა (ჩამქრალი ვულკანი) ელმიკლი (3053 მ).

3. ჰიდროლოგიურ თავისებურებებს მეტწილად განსაზღვრავს ჯავახეთის ვულკანური მთები და ლავის ფენა, რომელიც აქ ფარავს თითქმის მთელ ტერიტორიას. ექვსი ბუნებრივი ტბა (ზედაპირის ფართობით 1 კვ.მ. და მეტი) და 60-ზე მეტი პატარა ტბა გაბნეულია მთელ ჯავახეთის ზეგანზე. ყველა ტბა წარმოიშვა ვულკანური მოქმედებების შედეგად. ტბების ზედაპირის საერთო ფართობი ჯავახეთის მთიანეთში აჭარბებს 96 კვ.მ-ს, ხოლო თუკი ჩავთვლით დაჭაობებულ და დროებით ჭარბტენიან ტერიტორიებსაც – აღწევს 144 კვ.მ-ს (ჯავახეთის მთიანეთის ტერიტორიის 5.5%). ტბები, ჩვეულებრივ, მეჩხერია – 3 მ მაქსიმალური სიღრმით. კოლხეთის დაბლობის შემდეგ, ჯავახეთის მთიანეთს მეორე ადგილი უკავია ჭარბტენიანი ადგილების კონცენტრაციით საქართველოში; ხოლო კავკასიის მთიანეთში – პირველი ადგილი. ამასთან, ჯავახეთის ზეგანი ითვლება საქართველოს ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან წყალშემკრებ და წყლით მომარაგებელ მხარედ.

4. გრუნტის წყლები ასრულებს ძირითად როლს ადგილობრივი ტბების წარმოშობის საქმეში და მითი კვების ძირითადი წყაროცაა. მდ. ფარავანს – ზეგნის უდიდეს მდინარეს – ფარავნის ტბიდან წელიწადში გამოაქვს 45 მლნ მ³ წყალი. ფარავანი ჩაედინება და გამოედინება საღამოს ტბიდან და უერთდება მდინარე მტკვარს სოფელ ხერთვისთან. მისი მთლიანი სიგრძეა 74 კმ (საშუალოდ 13%-იანი დახრილობით). მისი წყალშემკრები აუზი უდრის 2350 კვ.კმ-ს და შეადგენს ჯავახეთის ზეგნის უმეტეს ნაწილს, გარშემორტყმულს მთებით. მისი ძირითადი შენაკადებია მდ. განზასხევი (19 კმ სიგრძის), ბუგდაშენის წყალი (16 კმ სიგრძის), კირხბულაკი (32 კმ სიგრძის), კორხი (30 კმ სიგრძის) და ჩობარეთი (23 კმ სიგრძის).

5. ზეგანი მდიდარია გრუნტის წყლებით, კერძოდ წყაროების მრავალრიცხოვნებით, რომელთა დინების ნაკადი ძირითადად სტაბილურია და მხოლოდ მცირედ მერყეობს წლის განმავლობაში, მათ შორის ბევრია მინერალური წყარო.

მუხლი 12. კლიმატი

1. ჯავახეთის ზეგანი ხასიათდება მკაცრი, უმეტესად კონტინენტური ჰავით. ივლისის შუა რიცხვების საშუალო ტემპერატურა აქ უდრის 15°C, განსხვავებით საქართველოს სხვა კუთხეებისგან, სადაც ამ პერიოდში ტემპერატურა აღწევს 22-25°C-ს. ზამთრის ტემპერატურა შუა იანვრში საშუალოდ აღწევს -8°C -10°C, როცა ქვეყნის დანარჩენ ნაწილებში იგი მერყეობს -2-სა და +5°C შორის. ამ დროს ყინულის სისქე ტბებში 30-50 სმ-ია.

2. ჯავახეთის მთიანეთში ატმოსფერული ნალექების დონე დაკავშირებულია ზ. დ. სიმაღლესთან. 2,000 მ-ზე დაბლა განლაგებულ ტერიტორიებზე ნალექების წლიური რაოდენობა მერყეობს 500-600 მმ-ს შორის. 2,000 მ-ზე განლაგებულ ტერიტორიებზე (ჯავახეთის მთიანეთის ჩრდილო და აღმოსავლეთი ნაწილები) ნალექების საშუალო წლიური რაოდენობის დონე მერყეობს 600-700 მმ შორის, წვიმის პიკური რაოდენობით გაზაფხულსა და გვიან შემოდგომაზე.

3. ზეგანზე ყველაზე მკაცრი ჰავა ფიქსირდება ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტში, ვინაიდან მუნიციპალიტეტის 70% განლაგებულია ზ. დ. 2,000 მ სიმაღლეზე მაშინ, როცა ასეთივე სიმაღლეზე მდებარეობს ახალქალაქის მუნიციპალიტეტის მხოლოდ 30%. ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტის 50%-ზე მეტი კი, ფაქტობრივად, განლაგებულია 2,400 მ-ზე მეტ სიმაღლეზე. შესაბამისად, იანვრის და ივლისის საშუალო ტემპერატურა ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტში, დაახლოებით, 2-4 გრადუსით ნაკლებია, ხოლო ნალექების წლიური რაოდენობა 100-200 მმ-ით მეტია, ვიდრე ახალქალაქის მუნიციპალიტეტში. სწორედ ამ მიზეზის გამო ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტში უფრო მეტად აშენებენ პირუტყვს, ვიდრე ახალქალაქის მუნიციპალიტეტში, სადაც ძირითადად მოჰყავთ მარცვლეული და კარტოფილი.

მუხლი 13. ტურისტული და რეკრეაციული პოტენციალი

1. დღეისათვის ჯავახეთი არ წარმოადგენს საქართველოში ჩამოსული ტურისტების დანიშნულების პრიორიტეტულ ადგილს შესაბამისი ინფრასტრუქტურისა და სერვისების სიმწირის, ასევე, რეგიონის ბუნებრივი მიმზიდველობის ცნობადობის ამაღლებისაკენ მიმართული აქტივობების სიმცირის გამო; ამ ხარვეზის გამოსწორება ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ერთ-ერთი მთავარი ამოცანაა.

2. ტერიტორიის ტურისტულ და რეკრეაციულ პოტენციალს განსაზღვრავს მიმზიდველი ბუნებრივი გარემო (ტბები, გადამფრენი ფრინველები, რბილი, ვულკანური რელიეფი – იოლად ასასვლელი მთებით და სხვ.). ამასთან, საავტომობილო გზების გაუმჯობესებული ხარისხი, ისევე როგორც ახლო მომავალში აზერბაიჯანი-საქართველო-თურქეთის რკინიგზის ექსპლუატაციაში შესვლა უზრუნველყოფს ტურისტების სწრაფ და კომფორტულ ტრანსპორტირებას.

3. დაცულ ტერიტორიებს გააჩნია დიდი პოტენციალი ფრინველების სპეციალისტებისა და ფრინველებზე ფოტომონადირების (ე.წ. Birdwatcher-ების), ასევე, თევზაობის მოყვარულთა, მათ შორის გაყინულ ტბაზე თევზაობის მოყვარულთა მოსაზიდად.

4. ტერიტორიას გააჩნია მნიშვნელოვანი პოტენციალი ზამთრის ტურიზმის (განსაკუთრებით, თხილამურებზე სიარულის – ე.წ. Cross-country skiing-ისა და Snowshoeing-ის მოყვარულთათვის), ასევე საცხენოსნო-სათავგადასავლო ტურიზმის, ასევე ველოტურიზმის განვითარებისათვის.

5. ჯავახეთში არსებობს ტურისტული რესურსების კომბინირებული შეთავაზების და ტურისტული პროდუქტის ადგილობრივ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტთან (როგორც არის პური, ყველი, თაფლი და სხვ.) “დაკავშირების” შესაძლებლობა. სასოფლო სამეურნეო პროდუქტის მომსახურების სფეროსთან კომბინაცია (სასტუმრო სახლები, კვების ობიექტები, მცირე სიმძლავრის სავაჭრო და საპიკნიკე ადგილები) დამატებით შესაძლებლობებს შექმნის.

6. ტერიტორიას დამატებით ტურისტულ ღირებულებას სძენს მათ გარშემო ან მათ სიახლოვეს არსებული, გამორჩეული ისტორიულ-კულტურული ძეგლები, როგორცაა ვარძია, ხერთვისი, უძველესი ნამოსახლარები და სხვ. (გასათვალისწინებელია ვარძიიდან კარწახის ტბასთან გადმოსასვლელი ტურისტებისთვის მიმზიდველი გზა).

7. კიდევ ერთ დამატებით რესურსს ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების სომხეთთან და თურქეთთან სასაზღვრო მდებარეობა წარმოადგენს. სომხეთის მოსაზღვრე – არფის ტბის – ეროვნულ პარკთან თანამშრომლობის განვითარება, ასევე, ზემოთ ხსენებული სარკინიგზო მაგისტრალის ამოქმედება კარგ შესაძლებლობას ქმნის ამ ქვეყნებიდან ტურისტების მოსაზიდად.

8. ადმინისტრაცია მონაწილეობას მიიღებს ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ცნობადობის ამაღლების, ვიზიტორთა მოზიდვისა და ხარისხიანი მომსახურებისათვის სხვადასხვა საშუალებას გამოიყენებს, როგორცაა: დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ვებგვერდი; ტურისტული გზამკვლევის და სხვა გამოცემების შექმნა და მიწოდება ვიზიტორებისათვის; გაცნობითი ტურების მოწყობა მედიისა და ტურ-ოპერატორებისათვის; შესაბამისი ინფორმაციის განთავსება საქართველოს შესახებ არსებულ სხვადასხვა გზამკვლევაში (Bradt Travel Guidebook, Lonely Planet, Walking in the Caucasus და სხვ.); ეროვნულ პარკის შესახებ თემატური ფილმებისა და ვიდეო რგოლების მომზადება; სარეკლამო რგოლების მომზადება და რეკლამირება ცენტრალური ტელევიზიების მეშვეობით; ტურისტულ ბაზრობებში მონაწილეობა, ტრანსსასაზღვრო ურთიერთობების ჩამოყალიბება და სხვ.

მუხლი 14. ტრადიციული საქმიანობა და ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენება

1. ჯავახეთში, საქართველოს სხვა მაღალმთიანი მხარეების მსგავსად, ტრადიციულად უნდა ჩაითვალოს მესაქონლეობა, მათ შორის მომთაბარე მეცხვარეობა, ნაწილობრივ მემინდვრეობა და მეფუტკრეობა, ასევე, მათთან დაკავშირებული პროდუქტების წარმოება.

2. ბუნებრივი რესურსებიდან ჯავახეთში ტრადიციულად გამოიყენება ზაფხულის საძოვრები და სათიბები. ეს რესურსი გამოიყენება არა იმდენად ადგილობრივი მოსახლეობის (რომელსაც, გადაზამთრების პრობლემის გამო, ცხვარი ცოტა ჰყავს), რამდენადაც საქართველოს სხვა კუთხეებიდან წლის შესაბამის პერიოდში (ივნისი-სექტემბერი) ამოსული ფერმერების მიერ (ძირითადად – კახეთიდან, საგარეჯოს მუნიციპალიტეტიდან). ძოვების პრაქტიკა საბჭოთა პერიოდში უსისტემო იყო. ასეა დღესაც. ამდენად, მდგრადი ძოვების ნორმების დანერგვა, დაცული ტერიტორიების ფარგლებში, მათ ერთ-ერთ მთავარ ამოცანად უნდა ჩაითვალოს.

3. ტრადიციულად უნდა ჩაითვალოს წყალსატევების თევზის რესურსების გამოყენებაც. დღეისათვის მათ უმრავლესობაზე თევზის ფერმეზია მოწყობილი, წყალსატევებში გაშვებულია (ინტროდუცირებულია) თევზის არაადგილობრივი სამრეწველო სახეობები (ტბის კალმახი და სხვ.); წყალსატევების თევზის რესურსების მდგრადი გამოყენების საკითხების დარეგულირებას ფერმების მესაკუთრეებთან კოორდინირება ესაჭიროება.

4. წყლის რესურსების გამოყენება შომდგომი ცალკე, დეტალური შესწავლის საგანია: აშკარაა, რომ სრულიად არამდგრადია ხანჩალის ტბის თანამედროვე მდგომარეობა, რისი უპირველესი მიზეზიცაა წყლის მენეჯმენტის დაუსაბუთებელი და წარსულში უხარისხოდ განხორციელებული ღონისძიებები. წყლის საბჭოური საინჟინრო მენეჯმენტის ესა თუ ის კვალი შეინიშნება თითქმის ყველა ტბაზე (კარწახის გარდა, რომელიც ტრანსსასაზღვრო ტბაა).

მუხლი 15. ისტორიულ-კულტურული ღირებულება

1. სამცხე-ჯავახეთი საქართველოს უძველესი კუთხეა. ამ ტერიტორიაზე მრავალი არქეოლოგიური ძეგლია. არქეოლოგიურმა გათხრებმა ცხადყო, რომ ადამიანს სამცხე-ჯავახეთის ტერიტორიაზე უძველესი დროიდან უცხოვრია. რეგიონის ტერიტორიაზე მრავალი ადრეანტიკური ხანის ნაქალაქარი

და ყორღანული სამარხი იქნა აღმოჩენილი. აქ ვხვდებით ციკლოპური ტიპის, უზარმაზარი ლოდებისგან მშრალად ნაშენ, ციხე-ნამოსახლარებს, გალავნებს, კოშკებსა და აკლდამებს. სამცხე-ჯავახეთი საქართველოს ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი და კულტურულად დაწინაურებული პროვინცია იყო. პირველად ისტორიულ წყაროებში ეს რეგიონი მოხსენიებულია ძვ.წ-ით 785 წელს, ურარტუს მეფის არგიშთის მიერ. XI ს-დან ჯავახეთის ცენტრად მოიხსენიება ახალქალაქი. XII საუკუნეში თამარ მეფის დროს სამცხე-ჯავახეთის ტერიტორიაზე მძლავრი კულტურული ცხოვრება დღლდა, რისი კვალიც დღემდე მკაფიოდაა შენარჩუნებული.

2. ჯავახეთის მთიანეთი მდიდარია ისტორიული და კულტურული ძეგლებით. გადმოცემით, მე-3 საუკუნეში წმინდა ნინო საქართველოში კაპადოკიიდან პირველად ჯავახეთის მთიანეთში შემოვიდა და აქედან დაიწყო ქართველ ხალხში ქრისტიანობის გავრცელება.

3. სამცხე-ჯავახეთის ყველაზე მნიშვნელოვან ისტორიულ ძეგლებს შორის არის ხერთვისი – ლეგენდარული ციხე-ქალაქი, რომელიც განლაგებულია მდინარეების ხერთვისისა და ფარავნის შესართავთან, და მდინარე მტკვრის ხეობაში კლდეში გამოკვეთილი ვარძიის სამონასტრო კომპლექსი. ეს კომპლექსი – როგორც ერთი ობიექტი – შეტანილია UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის არეების/უბნების (UNESCO World Heritage Sites) წინასწარ ნუსხაში (იხ. <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/5236/>) და ოფიციალური საერთაშორისო აღიარების რეალური კანდიდატია.

4. თავისი თბილი წყლებით ცნობილი სოფელი ნაქალაქარი ვარძიის ჩრდილოეთით, ხერთვისის ხეობაში მდებარეობს. ძველ დროს და შუა საუკუნეების დასაწყისში ჯავახეთის უძველესი ქალაქი წუნდა ნაქალაქარის მახლობლად მდებარეობდა. მის შორიახლოს, კლდის წვერზე, იმავე სახელწოდების ეკლესიაა, რომელიც საქართველოს უდიდესი პოეტის შოთა რუსთაველის დროს აშენდა. ისტორიული წყაროები მოწმობს, რომ წუნდის დანგრევის შემდეგ, ჩვენი წელთაღრიცხვის IX-X საუკუნეებში, მდინარე მტკვრის მოპირდაპირე ნაპირას აშენდა თმოგვის ციხე. მტკვრის მარჯვენა ნაპირას განლაგებულია ვანის ქვაბები, VII-XVI საუკუნეების არქიტექტურული და კულტურული ძეგლი. ზეგანზე მიმოფანტულ სოფლებში ბევრი კულტურული ძეგლია, უმეტესად – ეკლესიები.

5. ეს ყოველივე, ლანდშაფტისა და ბიომრავალფეროვნების თავისებურებასთან ერთად, მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს რეგიონის ტურისტულ პოტენციალს. თვით დაცული ტერიტორიების ფარგლებში გამორჩეული ისტორიულ-კულტურული ძეგლები არ არის განლაგებული.

მუხლი 16. ეკოსაგანმანათლებლო პოტენციალი

1. ტერიტორიას გააჩნია გამოკვეთილი ეკოსაგანმანათლებლო პოტენციალი ძირითადი მიმართულებებით:

ა) ფრინველთა მრავალფეროვნება და მისი შენარჩუნების მნიშვნელობა;

ბ) სამოვრების დეგრადაცია/ეროზია და მდგრადი გამოყენება;

გ) წყლის ეკოსისტემებისა და თევზის რესურსების მდგრადი გამოყენება.

2. ჯავახეთზე გადის გადამფრენი ფრინველების საქართველოს ფარგლებში მდებარე მე-2 სამიგრაციო გზა, რომელიც შავიზღვისპირეთს მნიშვნელოვნად ჩამოუვადრება ფრინველთა რაოდენის მხრივ, მაგრამ თითქმის არ განსხვავდება ფრინველთა სახეობების რაოდენობით, რაც მის სამეცნიერო-საგანმანათლებლო უნიკალობას განსაზღვრავს: სწორედ ამის გამო აქ ფრინველები სხვა ბიოლოგიურ კომპონენტებზე უკეთესადაა შესწავლილი. გარდა ამისა, ტრანსსასაზღვრო კონტექსტი ამ მიმართულებითაც დამატებით პოტენციალს წარმოქმნის.

3. გარემოსდაცვითი ცნობიერების გაზრდის მიზნით, ეკო-საგანმანათლებლო საქმიანობისთვის ასაკობრივი ზღვარის გათვალისწინებით შეიძლება გამოიყოს სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფი, უპირველესად, სკოლების ადგილობრივი მოსწავლეები; ასევე, უნივერსიტეტების (ახალციხის, თბილისის და სხვ.) სტუდენტები, ასევე ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მიმდებარედ მცხოვრები მოსახლეობა.

4. შესაბამისი ღონისძიებების დაგეგმვისა და განხორციელებისას აქტიურად შეიძლება, იქნეს გამოყენებული ადგილობრივი რესურსცენტრების და არასამთავრობო ორგანიზაციების შესაძლებლობები.

მუხლი 17. საზოგადოებასთან ურთიერთობა

1. საზოგადოებასთან ურთიერთობა წარმოადგენს მნიშვნელოვან მიმართულებას ყველა დაცული ტერიტორიისათვის. საზოგადოებასთან ურთიერთობა ხელს უწყობს დაცული ტერიტორიის დადებითი იმიჯის ჩამოყალიბებას, ზრდის საზოგადოების ინფორმირებულობას და ცნობიერებას ზოგადად დაცული ტერიტორიის და იქ მიდინარე პროცესების შესახებ, რაც განაპირობებს საზოგადოების ჩართულობას დაცული ტერიტორიების განვითარებაში და ზრდის ადმინისტრაციის მენეჯმენტის ეფექტურობას.

2. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია საზოგადოებასთან ურთიერთობისთვის სხვადასხვა საშუალებას გამოიყენებს, როგორცაა: დაცული ტერიტორიების ვებგვერდი; საინფორმაციო ბროშურებისა და ბუკლეტების ბეჭდვა და გავრცელება; დაცული ტერიტორიების შესახებ სტატიების გამოქვეყნება ადგილობრივ და ცენტრალურ პრესაში; ინფორმაციის განთავსება როგორც ქართულ, ისე საერთაშორისო ჟურნალ-გაზეთებში; სხვადასხვა ღონისძიებების დაგეგმვა და განხორციელება პარტნიორებთან და ადგილობრივ მოსახლეობასთან მჭიდრო თანამშრომლობით; დაცული ტერიტორიების მიერ მოწყობილი ღონისძიებების გაშუქება ადგილობრივი და ცენტრალური ტელევიზიით; შეხვედრები ადგილობრივ მოსახლეობასთან; გაცნობითი ეკოტურების მოწყობა სასწავლო დაწესებულებებისათვის და მათთან პარტნიორული ურთიერთობის დამყარება; თანამშრომლობა არსებულ და პოტენციურ რეგიონულ პარტნიორებთან და სხვ.

მუხლი 18. სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტები

1. ჯავახეთის მთიანეთში ძირითადად ორი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულია: ნინოწმინდისა და ახალქალაქის მუნიციპალიტეტები. ამ ორ მუნიციპალიტეტში 98 დასახლებული პუნქტია, მათ შორის 96 სოფელი და 2 ქალაქი. ყველაზე დიდი ქალაქი ჯავახეთის ზეგანზე არის ახალქალაქი, რომლის მოსახლეობა 12000-15000 კაცს შეადგენს, ნინოწმინდაში კი – 6900 კაცს. მოსახლეობის 80% სოფლად ცხოვრობს. ამ ორი მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის საერთო რიცხვი შეადგენს 102400 ადამიანს (67300 ახალქალაქში, 35100 ნინოწმინდაში). ნინოწმინდაში საშუალო კომლის სულადობა შეადგენს 3,7 ადამიანს.

2. ნინოწმინდასა და ახალქალაქში შეინიშნება მუდმივად მცხოვრები მოსახლეობის გადინების ტენდენცია – არახელსაყრელი ეკონომიკური პირობების გამო.

3. ზაფხულში ჯავახეთის მთიანეთში მოსახლეობის რაოდენობა იზრდება, ვინაიდან სხვა მუნიციპალიტეტებიდან ჩამოსული მოსახლეობა იყენებს ჯავახეთის მთებს ტრადიციულ საზაფხულო საძოვრებად.

4. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების დამხმარე ზონაში მდებარეობს ათი სოფელი – ექვსი ახალქალაქის და ოთხი ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტებში (იხ. დანართი 14). აქ 1732 კომლია, მოსახლეობის ჯამი კი 4750-ს შეადგენს; ყველაზე დიდი სოფელი სულდაა, შემდეგ კარწახი და დადემი, რომლებიც ახალქალაქის მუნიციპალიტეტში მდებარეობენ.

5. ამ ყველა სოფლის მოსახლეობა ამა თუ იმ ხარისხით დამოკიდებულია ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების რესურსებზე: უმთავრესად – საძოვრებზე და სათიბებზე, ნაწილობრივ, ასევე, თევზის რესურსებზე.

6. დაცული ტერიტორიების შექმნა მოსახლეობას ახალი შემოსავლის წყაროს შეუქმნის, რაც დაკავშირებულია, უპირველესად, ტურიზმის განვითარებასთან და კერძოდ ვიზიტორთა მომსახურების სფეროსთან; დამხმარე ზონისათვის დაგეგმილი საპილოტე პროექტები ხელს შეუწყობს კომუნალური ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებას.

გრძელვადიანი მიზნები

მუხლი 19. ბუნებრივი ეკოსისტემების, ლანდშაფტებისა და ცოცხალი ორგანიზმების მდგომარეობასთან დაკავშირებული მიზნები

1. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ბუნებრივი ეკოსისტემების, ლანდშაფტებისა და ცოცხალი ორგანიზმების მდგომარეობასთან დაკავშირებულ ძირითად გრძელვადიან მიზნებს რამდენიმე ფაქტორი განსაზღვრავს:

ა) ეს არის ახლად დაარსებული დაცული ტერიტორიები, სადაც მანამდე დაცვის რეჟიმი არ არსებობდა;

ბ) დაცული ტერიტორიები უმეტესად მოიცავს სხვადასხვა ტიპის უტყეო ეკოსისტემებს (ძირითადად მაღალმთის ბალახეულ, ტბის და წყალჭარბ ეკოსისტემებს), რომელთა დაცვისა და მდგრადი გამოყენებისადმი მიდგომა განსხვავებულია;

გ) დაცული ტერიტორიები მოიცავს სხვადასხვა კატეგორიის ერთეულებს (ეროვნული პარკი, აღკვეთილი), რომელთა მართვასაც, ასევე, სხვადასხვა მიდგომა ესაჭიროება;

დ) დღეისათვის ტერიტორიები ინტენსიურად გამოიყენება (მოვება, სათევზე მეურნეობები).

2. საერთო გრძელვადიან მიზანს წარმოადგენს: ჯავახეთის ეროვნული პარკის და აღკვეთილების ბუნებრივი ეკოსისტემების, შესაბამისი ეკოლოგიური პროცესების და მათთან დაკავშირებული სერვისების დაცვისა და ჯანსაღი ფუნქციონირების უზრუნველყოფა, ასევე – ჯავახეთის ლანდშაფტების პერცეფციულ-ესთეტიკური ღირებულების შენარჩუნება, რაც ვიზიტორთა მოზიდვის ერთ-ერთი მთავარი პირობაა.

მუხლი 20. საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილ, გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფ გარეულ ცხოველთა და ველურ მცენარეთა გენოფონდის და ბიოლოგიური მრავალფეროვნების მდგომარეობასთან დაკავშირებული მიზნები

ჯავახეთის დაცული ტერიტორიები წარმოადგენს საქართველოს მდიდარი ბუნებრივი მემკვიდრეობის მნიშვნელოვან ნაწილს, რომელიც ევროპისა და წინააზიის ველური ბუნების მემკვიდრეობის ნაწილია. დაცული ტერიტორიებისათვის დამახასიათებელი სახეობები და ჰაბიტატები, საქართველოს „წითელი ნუსხის“ სახეობების პოპულაციების ჩათვლით, არის ჯანსაღ მდგომარეობაში. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიები დაკავშირებულია საქართველოსა და მიმდებარე ქვეყნების სხვა დაცულ ტერიტორიებთან ეკოლოგიური დერეფნების (ან სხვა ტრანსსასაზღვრო მექანიზმების) საშუალებით და ჩართულია კავკასიის დაცული ტერიტორიების ერთიან ქსელში.

მუხლი 21. განათლებისა და მეცნიერული კვლევა-ძიებისათვის ფასდაუდებელი და შეუცვლელი ობიექტების ტერიტორიაზე შესაბამისი საველე პირობების შექმნასთან დაკავშირებული მიზნები

დაცული ტერიტორიები ქმნიან გარემოსდაცვითი საგანმანათლებლო ღონისძიებების განხორციელების შესაძლებლობებს სკოლის მოსწავლეებისა და უნივერსიტეტების სტუდენტებისათვის, ასევე ადგილობრივი მოსახლეობისა და დაინტერესებული მხარეებისთვის; ასევე – ეკოსისტემებში მიმდინარე პროცესების, შესაბამისი ეკოსისტემური სერვისების და დაცულ ტერიტორიებზე მოზინადრე პოპულაციების დინამიკის სამეცნიერო კვლევის შესაძლებლობას.

მუხლი 22. ბუნებრივ და ისტორიულ-კულტურულ გარემოში რეკრეაციის, ჯანმრთელობის დაცვისა და ეკოტურიზმისათვის ხელსაყრელი პირობების უზრუნველყოფასთან დაკავშირებული მიზნები

დაცული ტერიტორიები წარმოადგენს ადგილს, სადაც ვიზიტორებს შეუძლიათ დატკბნენ შთამბეჭდავი ლანდშაფტით და ველური ბუნებით და, ასევე, ბუნებრივ მდგომარეობასთან მიახლოებული ველური სამყაროს მრავალფეროვნებითა და სიუხვით. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიები მაღალი ხარისხის ტურისტულ მომსახურებას სთავაზობს ვიზიტორებს, რაც ჰარმონიზებულია ველური ბუნების დაცვასთან და მდგრად განვითარებასთან. ტურიზმიდან მიღებული შემოსავალი საშუალებას იძლევა მნიშვნელოვანწილად დაფარულ იქნეს დაცული

ტერიტორიების მიმდინარე ხარჯები. დაცული ტერიტორიები ქმნის შემოსავლის ალტერნატიულ წყაროს ადგილობრივი მოსახლეობისათვის.

მუხლი 23. ტრადიციული სამეურნეო საქმიანობის დაცვის, აღდგენისა და განვითარების ხელშეწყობასთან და თვითმყოფადი ისტორიულ-კულტურული გარემოს შენარჩუნებასთან დაკავშირებული მიზნები

1. ძირითად ტრადიციულ სამეურნეო საქმიანობას ჯავახეთის ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე წარმოადგენს მესაქონლეობა, უპირატესად კი, მომთაბარე მეცხვარეობა. იმის გამო, რომ რეგიონში დღეისათვის ფაქტობრივად არ შემორჩა ფაუნის დიდი ზომის ბალახისმჭამელების წარმომადგენლები, გეგმაზომიერი მოვების შენარჩუნება ბალახეული ეკოსისტემების მდგრადი ფუნქციონირებისათვის აუცილებელიც კი არის. ამდენად, შესაბამის ზონებში ნორმირებული მოვების შენარჩუნება დაცული ტერიტორიების ერთ-ერთ მიზნად უნდა ჩაითვალოს. ამასთან, ტრადიციული მესაქონლეობის გაცნობა და მასთან დაკავშირებული პროდუქტების დაგემოვნება, ერთი მხრით, მიმზიდველი იქნება ვიზიტორებისათვის, ხოლო მეორე მხრით შემოსავლის დამატებით წყაროს შეუქმნის მოსახლეობას.

2. გრძელვადიან პერსპექტივაში შენარჩუნებული უნდა იყოს მეფუტკრეობის ტრადიცია.

3. რეგიონს მდიდარი ისტორიულ-კულტურული გარემო გააჩნია, რომელიც დამატებით, მნიშვნელოვან შესაძლებლობებს ქმნის ტურიზმის შემდგომი განვითარებისათვის.

მუხლი 24. ბუნებრივი რესურსების მდგრად სარგებლობასთან დაკავშირებული მიზნები

ბუნებრივი რესურსების მდგრად სარგებლობასთან დაკავშირებულ მთავარ გრძელვადიან მიზნებს წარმოადგენენ რეგულირებული, მდგრადი მოვების უზრუნველყოფა და ტბებისა და წყალჭარბი ტერიტორიების რესურსების მდგრადი გამოყენება. ეს ყოველივე თავიდან აგვაცილებს ბალახეული და მტკნარი წლის ეკოსისტემების დეგრადაციას.

მუხლი 25. ადმინისტრაციის განვითარებასთან დაკავშირებული მიზნები

აუცილებელია ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის სრულფასოვანი დაკომპლექტება, აღჭურვა, შტატის შესაძლებლობების ზრდა და დაცული ტერიტორიების ფუნქციონირების ფინანსური მდგრადობის უზრუნველყოფა.

მუხლი 26. მენეჯმენტის გეგმის ზოგადი პრინციპები

ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე გავლენას ახდენენ, ერთი მხრივ, ბუნებრივი მოვლენები და პროცესები, მათ შორის განსაკუთრებით აღსანიშნავია დაცული ტერიტორიების განსაკუთრებულ ფასეულობაზე განხორციელებული მოკლე და გრძელვადიანი გავლენები, რომელთა შორის უპირველესად აღსანიშნავია კლიმატის ცვლილება; ხოლო მეორე მხრივ, არანაკლები მნიშვნელობა აქვს ანთროპოგენურ ზემოქმედებას და, უპირველეს ყოვლისა, მოვებას, რომლის ზეგავლენა დაცული ტერიტორიების ეკოსისტემებზე არაერთმნიშვნელოვანია. დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციამ უნდა შეინარჩუნოს ბალანსი ისეთი გზით, რომ საფრთხე არ შეექმნას იმ განსაკუთრებული ფასეულობების მდგრადობას, რაზეც პასუხისმგებელია დაცული ტერიტორიების სააგენტო. დაცული ტერიტორიების სააგენტო მართავს დაცულ ტერიტორიებს შემდეგი ზოგადი პრინციპების შესაბამისად:

1. მოვება და მისი კონტროლი

როგორც ზემოთაც აღინიშნა, პარკისა და აღკვეთილების ტერიტორიაზე მოვებას არაერთმნიშვნელოვანი ზეგავლენა აქვს. ერთი მხრივ, ჭარბი და/ან უსისტემო მოვება იწვევს ისეთი უარყოფითი მოვლენების განვითარებას, როგორიცაა საძოვრების გათქერვა და პროდუქტიულობის დაქვეითება, ეროზიული მოვლენების განვითარება (რომლებიც გამოწვეულია არა მხოლოდ პირდაპირი, არამედ არაპირდაპირი ფაქტორებითაც, როგორიცაა სათიბ-საძოვრებამდე მისასვლელი მეორადი გზების ფაქტორი და მისთ.), წყლების – მათ შორის ტბების – დაბინძურება ორგანული ნივთიერებებით და ამასთან დაკავშირებული ეკოლოგიური მოვლენები და სხვ. მეორე მხრივ, ტერიტორიაზე არ არის გავრცელებული დიდი ზომის ბალახისმჭამელები (ანუ პირველი რიგის კონსუმენტები), რომლებიც სწორედ პირუტყვითაა ჩანაცვლებული: ასეთ პირობებში ზომიერი,

რეგულირებული მოვება ბალახეული ეკოსისტემებისათვის, მისი პროდუქტიულობისა და სახეობრივი მრავალფეროვნების შენარჩუნებისათვის აუცილებელ ელემენტს წარმოადგენს. სწორედ ზომიერი, კონტროლირებადი მოვების (ეკოლოგიური ბალანსის) შენარჩუნება ეროვნული პარკის ტერიტორიის უმეტეს ნაწილზე ერთ-ერთ მთავარ ზოგად პრინციპს წარმოადგენს.

2. ტბებისა და ჭარბწყლიანი ეკოსისტემების შენარჩუნება

ჯავახეთის ტბებსა და ჭარბწყლიან ეკოსისტემებს გარდა თავისთავადი ღირებულებისა, გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვთ ფრინველთა ამ სამიგრაციო გზისა და მასთან ასოცირებული მრავალფეროვნების შესანარჩუნებლად. ამდენად, მეორე, არანაკლებ მნიშვნელოვანი, პრინციპი ამ ტიპის ეკოსისტემებზე ანთროპოგენური ზემოქმედების მინიმიზაცია და მათი ბუნებრივთან მაქსიმალურად მიახლოებული ფუნქციონირების უზრუნველყოფა წარმოადგენს.

3. ტყის კორომების კონსერვაცია

როგორც აღინიშნა, ბუნებრივი ტყეების ნაშთებს ჯავახეთში განსაკუთრებული ღირებულება გააჩნია: ეს არის სუბალპური ცირცელიანი ვერხვნარების-არყნარების უნიკალური, სამხრეთული ტიპი. შესაბამისად – ამ კორომების კონსერვაცია-შენარჩუნებას დიდი სამეცნიერო-საგანმანათლებლო მნიშვნელობა აქვს. სამომავლოდ ჯავახეთის დაცულმა ტერიტორიებმა თავისი წვლილი უნდა შეიტანოს შესაბამის მონაკვეთებზე სუბალპური ტყის ეკოსისტემის აღდგენაშიც.

4. ხანძრების კონტროლი და აღკვეთა

ჯავახეთი ძირითადად უტყეო რეგიონია, თუმცა აქ – მათ შორის პარკის ტერიტორიაზე – შემორჩენილია სუბალპური ტყის მცირე ზომის კორომი, რომლებსაც განსაკუთრებული ბიოეკოლოგიური მნიშვნელობა აქვს: ეს არის ამ ტიპის მცენარეული თანასაზოგადოებების გავრცელების ერთ-ერთი უკიდურეს სამხრეთული ვარიანტი. გარდა ამისა, ტერიტორიაზე გვხვდება ფიჭვის ხელოვნური ნარგაობაც. ასეთი ტიპის თანასაზოგადოებების უკიდურესი სიმცირის გამო აუცილებელია ტყის ხანძრების პრევენციული ღონისძიებების გატარება, მათი თავიდან აცილების მიზნით. ერთ-ერთ ასეთ პრევენციულ ღონისძიებად უნდა ჩაითვალოს მოსახლეობის მიერ ბალახნარის პერიოდული გადაწვის პრაქტიკა: ეს მცდარი პრაქტიკა არ უწყობს ხელს ბალახნარის გაუმჯობესებას გრძელვადიან პერსპექტივაში, რადგან იმავდროულად სპობს ნიადაგის იმ ელემენტებს/კომპონენტებს, რომლებიც განაპირობებენ ნიადაგისა და შესაბამისად ბალახნარის ხარისხს; მეორე მხრით კი ტყის ხანძრების წარმოშობის საფრთხეს ქმნის. გარდა ამისა, ასეთმა პრაქტიკამ, ასევე, შესაძლოა საფრთხე შეუქმნას ფრინველებისათვის მნიშვნელოვან ადგილსამყოფელებს.

5. კლიმატის ცვლილებები, მათთან ადაპტაცია და მათი შედეგების შერბილება

სპეციალური კვლევა ჯავახეთის ეკოსისტემებზე კლიმატის მოსალოდნელი ცვლილების ზეგავლენის შესახებ არ ჩატარებულა. ამდენად, იმისათვის, რათა დაისახოს ამ ზეგავლენის მიმართ ადაპტაციისა და შედეგების შერბილების მექანიზმები სასურველია მსგავსი კვლევის ჩატარება შესაბამისი სამეცნიერო დაწესებულებების მიერ. თეორიულად კლიმატის მოსალოდნელმა ცვლილებამ დათბობის და სიმშრალის გარკვეული მატების მიმართულებით არ უნდა მოახდინოს მნიშვნელოვანი ზეგავლენა ჯავახეთის ბალახეული ეკოსისტემების სტრუქტურასა და ფუნქციონირებაზე, რადგან მათ შემადგენლობაში დღესაც მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ სიმშრალის ამტანი სახეობები. კვლევის ძირითად ობიექტს ტბები და ჭარბწყლიანი ეკოსისტემები უნდა წარმოადგენდეს, რათა შეფასდეს მათი მოსალოდნელი დინამიკური ცვლილებები.

თავი IV

სიტუაციური ანალიზი

მუხლი 27. ბუნებრივი რესურსების კონსერვაცია და მდგრადი გამოყენება

1. ჯავახეთის ეროვნული პარკი:

ჯავახეთის ეროვნული პარკი საქართველოს, სომხეთს და თურქეთს შორის სასაზღვრო სამკუთხედშია მოქცეული (იხ. დანართი 1). მესამეულმა ვულკანურმა პროცესებმა ოლიგოცენსა და მეოთხეულ პერიოდს შორის და პლეისტოცენის გამყინვარების პერიოდმა აქ ფართო ზეგანი ჩამოაყალიბეს. ზღვის დონიდან საშუალოდ 1800-2000 მ-ს სიმაღლის მქონე ზეგნის დეპრესიებში რამოდენიმე ტბა და ნელი დაკლავნილი მდინარეა განთავსებული. ზეგანი ძირითადად სუბალპური მდელოებით, მდელო-სტეპებით და ნაწილობრივ ჭარბტენიანი ტერიტორიებითაა დაფარული. 2500 მ-ზე მაღლა ალპური მდელოებია განლაგებული. კარწახის ტბის სასაზღვრო, ხელუხლებელ ფერდობებზე ნარჩენი სუბალპური ტყეების და ფიჭვის ნარგაობის გარდა რეგიონში ფაქტობრივად ხე-მცენარეები არ იზრდება. მიუხედავად იმისა, რომ ნაყოფიერი შავმიწა ნიადაგი მრავალი კულტურის მოყვანის საშუალებას იძლევა, ადგილობრივი ეკონომიკა რძის პროდუქტების წარმოებაზეა დაფუძნებული. სამოვრების ეკოლოგიური მდგომარეობის დასადგენად სულ ჯავახეთის ეროვნული პარკის სხვადასხვა ზონაში 56 ნაკვეთი იქნა გამოკვლეული (სამოვრების შეფასებისა და გაუმჯობესების რეკომენდაციების შემცველი ანგარიში ინახება დაცული ტერიტორიების სააგენტოში). როგორც კვლევამ აჩვენა ძლიერ დაზიანებული/ეროზირებულია გამოკვლეული ნაკვეთების 36%. ესენია, ძირითადად, სამხრეთი და სამხრეთ-აღმოსავლეთის ექსპოზიციის მქონე ციცაბო ფერდობები, ხეობების და კანიონების ფერდობები მაგ. „ვეფხვის კანიონი“ (ზაგრანიჩნი კანიონი); სტეპები და მდელო-სტეპების ნაწილი და ინტენსიურად გამოყენებული მიწები კარწახის და სულდას გარშემო. ქართველები და აზერბაიჯანელები საგარეჯოს და მარნეულის მუნიციპალიტეტებიდან ეროვნული პარკის უმეტეს ნაწილს საზაფხულო სამოვრებად იყენებენ. სამოვრების ეფექტიანად მართვისათვის თანამშრომლობა, არა მხოლოდ ადგილობრივ მოსახლეობასთან, არამედ ამ ინტერესთა ჯგუფებთანაც ძალზედ მნიშვნელოვანია. ისინი პლასტიკატის კარვებს დგამენ სამოვრების ძირითად სარტყელში (2 300-სა და 2 600 მ-ს შორის) და იქ მაისიდან სექტემბრის ბოლომდე რჩებიან. ამ ტერიტორიებს ისინი ყოველწლიურად ქირაობენ ადგილობრივი მიწათმფლობელებისაგან 8 ლარად ჰექტარზე სეზონში. გადასარეკი პირუტყვი ძირითადად ცხვარია; შედარებით მცირეა მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის რაოდენობა, აქა-იქ გვხვდება თხები. საველე სამუშაოების წარმოებისას შეუძლებელი იყო სეზონურად გადარეკილი პირუტყვის ზუსტი აღწერის ჩატარება, მაგრამ არარეპრეზენტატიული კითხვარების, "ლანდსატ 7"-ის გამოსახულებების და ადგილობრივი გამოცდილების საფუძველზე მაინც შესაძლებელია ასეთი, მიახლოებული შეფასება. ერთი ობიექტი/მცხვარეთა დროებითი თავშესაფარი საშუალოდ 2,5 ოჯახისაგან შედგება. ერთი ოჯახი საშუალოდ 1500 ცხვარს (შერეული ფარა: დედა ცხვრები, ბატკნები), 100 სულ მსხვილფეხა პირუტყვს (შერეული ჯოგი: ხზო, ხარი, სარძევე პირუტყვი) და 6-მდე ცხენს/ვირს ფლობს. სულ პარკის ტერიტორიაზე 30-მდე ასეთი თავშესაფარია, ანუ აქ ზაფხულში დაახლოებით 45,000 სული ცხვარი და 3,000 სული მსხვილფეხა პირუტყვი დგას. ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე რა ფართობია იჯარით გაცემული მის შექმნამდე ზუსტი ინფორმაცია ვერ იქნა მოძიებული. მოპოვებული ინფორმაციით 2009 წელს 10-წლიანი იჯარით, ნინოწმინდის რაიონში ეროვნული პარკის ტერიტორიიდან გაცემულია 200 ჰა. სამოვარი.

2. ხანჩალის ტბის აღკვეთილი:

ხანჩალის ტბის აღკვეთილი მდებარეობს ზ. დ. 1920-1980 მ სიმაღლეზე, მდ. ფარავნის აუზში (იხ. დანართი 1). ხანჩალის ტბის სადრენაჟო ტერიტორიის ფართობი შეადგენს 176 კმ²-ს, ხოლო საკუთრივ ტბის წყლით დაფარული სარკის ზედაპირის ფართობია 13,3 კმ². ხანჩალის ტბა სიდიდით მეხუთეა საქართველოში. მისი მაქსიმალური სიგანე 2,5 კმ-ია, საშუალო სიღრმე – 0,5 მ, ხოლო მაქსიმალური სიღრმე – 0,7 მ-ია. წყლის ტევადობა შეადგენს 6,365,000 მ³-ს. წყლის დონეების მაქსიმალური ცვალებადობა აღინიშნება მაისში, თოვლის დნობის პერიოდში. იგი მარაგდება პატარა მდინარეებით, რომლებიც მასში სამხრეთიდან და სამხრეთ-აღმოსავლეთიდან ჩაედინებიან. ხანჩალის ტბიდან გამომავალი წყალი უმთავრესად კაშხლის აღმოსავლეთით არსებული ჰიდროკვანძის გავლით მდ. აგრიჩაიში და მდ. ფარავნის შენაკადში ჩაედინება, ნაწილობრივ კი – ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაპირზე არსებული ჰიდროკვანძის გავლით ალექსანდრესის ახალ სადრენაჟო არხში. ტბის წყლის ბალანსი უარყოფითია. წყლის ბალანსზე უარყოფით ზემოქმედებას ახდენს კაშხლების აქტიური ფუნქციონირება და მდინარე ბულდაშენიდან წამოსული სხვადასხვა წყლების ჩადინება (გაზაფხულზე, დიდი ხანჩალის სამხრეთით, დაახლოებით 1მ³/წ). ხანჩალის ტბაზე კაშხლის აშენების შემდგომ მისი ზედაპირის ფართობი 60%-ით შემცირდა. კაშხალი საირიგაციო დანიშნულების ფუქნციას ასრულებს. სანამ კაშხალი და საირიგაციო სისტემა არ ფუნქციონირებენ, ტბის წყალს მაინც იყენებენ 1000 ჰა სავარგულების, ძირითადად კარტოფილის ნათესების, მოსარწყავად. ქალაქი ახალციხე და მიმდებარე სოფლები სასმელი წყლით ტბიდან წარმოქმნილი ნაკადულებით მარაგდება. ჯავახეთის ზეგანზე არსებული ტბებიდან ყველაზე მძლავრი ანთროპოგენული წნეხის ქვეშ სწორედ ხანჩალის ტბა

იმყოფება, რაც ტბასთან ახლოს მდებარე სოფლების (პატარა ხანჩალი, ხანჩალი, ხოჯაბეგი, დილითი, დიდი და პატარა გონდრიო) მოსახლეობის ზემოქმედების შედეგია. თავდაპირველად არსებული ტბის ჩრდილო-დასავლეთი ნაწილი კაშხლის მშენებლობის შემდეგ მთლიანად ამოშრა. მიუხედავად იმისა, რომ ხანჩალის ტბა დღესაც მნიშვნელოვანია მიგრაციული ფრინველებისათვის, ამჟამად ხანჩალის ტბისათვის დამახასიათებელი ფრინველთა წინანდელი ფაუნის (კაშხლის მშენებლობამდე) მხოლოდ 10%-ია შემორჩენილი. ისტორიულად ხანჩალის ტბა წარმოადგენდა მთავარ ჰაბიტატს თევზის ადგილობრივი სახეობებისათვის, როგორცაა აღმოსავლური ფრიტა (*Alburnoides bipunctatus eichwaldi*) და კარჩხალი (*Leuciscus cephalus orientalis*); დღეისთვის ტბის ოდესღაც მდიდარი იხტიოფაუნა მეტისმეტად გაღარიბებულია და შემოიფარგლება ინტროდუქციული კარასით (*Carassius carassius*), რომელიც, როგორც ამბობენ, 1990-იან წლებში ხანჩალის ტბაში აგრიჩაის მდინარიდან ფრინველებმა შემოიტანეს; დღეს კარასი ვარხვების მთავარ საკვებს წარმოადგენს. თევზების წინანდელი სახეობები, რომლებიც ქვირითის ყრის პერიოდში სამხრეთ შენაკადებისკენ მიგრირებდნენ, საერთოდ აღარ არსებობს. ტბაში ეუტროფიკაციის მაღალი დონე მიმდებარე სოფლების მცხოვრებთა მიერ პირუტყვისა და ნაკელის არასათანადო გამოყენების შედეგია.

3. მადატაფის ტბის აღკვეთილი:

მადატაფის ტბის აღკვეთილი მდებარეობს ზ. დ. 2107 მ-ის სიმაღლეზე (იხ. დანართი 1). ტბის წყალშემკრები აუზის ფართობი 136 კმ²-ია, რომელიც ჩრდილოეთით ვულკანური წარმოშობის მადატაფას მთას ესაზღვრება. ტბის წყლის სარკის ზედაპირი 8,78 კმ², წყლის ტევადობა კი 9,658.000 მ³-ია. მაქსიმალური სიღრმეა 1,7 მ (საშუალო სიღრმეა – 1,1 მ). ტბა მდ. ფარავნის აუზის ნაწილს წარმოადგენს. მდ. მადატაფა (კოჩხი) მდ. ბუღდაშენის შენაკადია და ჩრდილო-აღმოსავლეთის მხრიდან ჩაედინება ტბაში (ხოლო მდ. ბუღდაშენი მდ. ფარავნის მარცხენა შენაკადია). ტბის აუზის ჰიდროგრაფიული ქსელი არ არის სათანადოდ განვითარებული. აუზში არ არის მუდმივი დინება. ტბა მარაგდება ეფემერული დინებებით, რომლებიც წარმოიშობა თოვლის დნობის და ზედაპირული ჩამონადენის შედეგად. ყველაზე გრძელი ეფემერული დინება არის კიურინჩაი (17,4 კმ). ეფემერულ დინებებს, რომლებიც მადატაფას მთის დასავლეთ ფერდობებიდან ჩამოედინებიან დიდი რაოდენობით დანალექი მოაქვთ (გამოფიტული კლდოვანი მასალა და ნიადაგი), რომლებიც ტბის ფსკერზე ილექება, რის შედეგადაც მცირდება წყლის სიღრმე და იზრდება წყალმცენარეების ფენა. ტბის წყალი უფრო სუფთა გახდა 1990 წ. დასაწყისში, მას შემდეგ, რაც შინაური ცხოველების რაოდენობა შემცირდა და ტბის წყალშემკრებ ზონაში აზოტით დაბინძურების ხარისხმა დაიკლო. მოიმატა მაკროფიტების რაოდენობამ, რაც წმენდს წყალს. ტბის სამხრეთი ნაწილი დაფარულია მაკროფიტების მყარი ფენით ზაფხულის შუა პერიოდამდე. ზამთარში ტბა იყინება ფსკერამდე. გაყინვა იწყება შუა ნოემბერში და ყინული მთლიანად დნება აპრილში – ადრე მაისში. ტბის წყლის ქიმიურ-ბიოლოგიური ანალიზი აჩვენებს, რომ ჟანგბადის შემცველობაა – 0.22 მგ/ლ, აზოტისა – 1.8 მგ/ლ და ქლოროფილის – 80 მგ/ლ. ტბაში სინათლის შეღწევადობის დონე ძალიან დაბალია. ზამთარში ტბა მოლურჯო-მოყავისფრო ფერისაა. ბოლო პერიოდში მადატაფის ტბის წყალშემკრებ აუზში ნალექების შემცირება აღინიშნა, რის შედეგადაც წყლის მოცულობამ დაიკლო. ეს პრობლემა უფრო მეტად მწვავედება იმის გამო, რომ მდინარე მადატაფას არხი ბუნებრივად ღრმავდება, რაც ტბის გადენის მომატებასა და აჩქარებას იწვევს (მდ. მადატაფა ტბის ჩრდილო-აღმოსავლეთ მხრიდან გამოედინება). ტბის წყლის დონის დაწევამ განაპირობა დაჭაობებული ადგილების წარმოქმნა ტბის იმ ნაწილებში, სადაც წყალი უფრო დაბალია; ეს განსაკუთრებით შესამჩნევი გახდა ტბის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში. მზარდი ეუტროფიკაცია გამოწვეულია ტბის სანაპირო ზოლში პირუტყვის მოვებით და ტბის სამხრეთ-დასავლეთ სანაპიროს გასწვრივ მდებარე დასახლებების მიერ ნაკელის არასათანადო გამოყენებით. თევზის ადგილობრივი სახეობები ძირითადად კარასმა შეცვალა, რომელიც ადგილობრივ თევზჭერასაც უზრუნველყოფს და ვარხვებისთვის და ფრინველთა სხვა სახეობებისთვის შესანიშნავი საკვებს წარმოადგენს.

4. ბუღდაშენის ტბის აღკვეთილი:

მდებარეობს ზ. დ. 2040 მ სიმაღლეზე (იხ. დანართი 1). ტბის წყალშემკრები აუზის ფართობი 61,5კმ², ხოლო წყლის ზედაპირის ფართობი 0,39 კმ²-ია. წყლის მოცულობა 164,600 მ³-ს უდრის. ტბა უკიდურესად მეჩხერია: მაქსიმალური სიღრმეა 0,9 მ, საშუალო სიღრმე – 0,4 მ. ტბა მარაგდება „სასაზღვრო მდინარით“ (ადგილობრივი სახელწოდება), ხოლო ტბიდან გადინება ხდება მდ. ბუღდაშენის საშუალებით, რომელიც მდინარე ფარავნის მარცხენა შენაკადია. მდ. „სასაზღვრო“ (18,3 კმ) და მისი პატარა შენაკადები ჩილდირის მთებიდან (2750 მ ზ. დ.) ჩამოედინებიან. ბუღდაშენის ტბას აქვს შედარებით მაღალი მიწისქვეშა-შედეხა. წყლის ყველაზე მაღალი დონე მაისში, თოვლის დნობის დროს

და ძლიერი წვიმების პერიოდში აღინიშნება. წყლის დონე ყველაზე დაბალია თებერვალში. წყლის დონის მერყეობა/ცვალებადობა 80 სმ უდრის. ზამთარში ტბა იყინება, რაც ხუთ თვეს გრძელდება. ტბის მოსაზღვრე ჩილდირის მთის სამხრეთ ფერდობები ინტენსიურად გამოიყენება საძოვრებად. მადატაფას ტბის მსგავსად ჩილდირის მთიდან ჩამოდენილ წყალს თან მოჰყვება აზოტი და დანალექი, რაც იწვევს ტბაში დანალექის რაოდენობის და ეუტროფიკაციის ხარისხის მატებას. ტბის სამხრეთ ნაწილისთვის დამახასიათებელია დაჭაობებული ტერიტორიები. ტბის სიმეჩხრის გამო ფსკერი დაფარულია ჰიდროფილური მცენარეული სახეობებით და მათი ინტენსიური ზრდის და კვდომის შედეგად ჩამოყალიბებული ორგანული მასალით. ტბა ჭაობისაკენ გარდამავალ სტადიაში იმყოფება. ისტორიულად ტბაში გავრცელებული იყო აღმოსავლური ფრიტა (*Alburnoides bipunctatus eichwaldi*) და კარჩხალი (*Leuciscus cephalus orientalis*). ამჟამად იხტოფაუნის გაბატონებული სახეობებია აღმოსავლური ფრიტა და კარასი. ტბის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში პატარა კლდოვანი კუნძული მდებარეობს, რომელიც მნიშვნელოვან ადგილს წარმოადგენს ფრინველების გამრავლებისა და ბუდობის თვალსაზრისით. ტბის დასავლეთ და აღმოსავლეთ ნაპირები დაბალია, რაც განაპირობებს ჭაობების წარმოქმნას. ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებში შემავალ ტბებს შორის ბუღდაშენის ტბა ყველაზე საინტერესო და მიმზიდველ ტბად ითვლება ფრინველთა მდიდარი ფაუნის და გადამფრენ ფრინველებზე დაკვირვების შესაძლებლობების მხრივ, განსაკუთრებით გაზაფხულსა და შემოდგომაზე ფრინველთა მიგრაციის დროს.

5. სულდის ჭაობის აღკვეთილი:

მდებარეობს სოფელ სულდიდან 2.5 კმ-ის დაშორებით არსებულ ხეობაში/ბარში (იხ. დანართი 1). დასავლეთით მას ესაზღვრება მურდკვალის ქედი, სამხრეთით – სოფელი ბოზალი, აღმოსავლეთით – სოფელი სულდა და ჩრდილოეთით – სოფელი მიასნიკიანი. ჭარბტენიანი ტერიტორიები უმეტესად მარაგდებიან ინფილტრაციული წყლით, ბუნებრივი ნაკადულებით და მოსაზღვრე მთის ფერდობებიდან ზედაპირული ჩამოდენით. ჭარბტენიანი ტერიტორიებიდან ჩადენა ჩრდილოეთის მიმართულებით ხდება, სადაც გადენა კონტროლირდებოდა პატარა, ამჟამად არაფუნქციონირებადი კაშხლით. ვრცელი ჭარბტენიანი ტერიტორიები, სადაც გვხვდება ჭაობები, ტენიანი დაბლობები, მდინარეები, დინეები, ნაკადულები და პატარა ტბა, წარმოადგენენ ხუჭუჭა ვარხვის (*Pelecanus crispus*), თეთრი ვარხვის (*Pelecanus onocrotalus*), იშხვარის, ანუ თეთრი ლაყლაყის (*Ciconia ciconia*), შავი ყარყატის (*Ciconia nigra*), თეთრი ყანჩების (*Egretta alba*) და იხვების (*Anas spp.*) მრავალი სახეობების, მტაცებელი ფრინველების, ღაღღას (*Crex crex*), მელოტას (*Fulica atra*), ყანჩას მრავალი სახეობის, თოლიების და ბელურების სახეობების ჰაბიტატს. ის ქმნის ფრინველებზე დაკვირვების შესანიშნავ შესაძლებლობებს ჭარბტენიანი ტერიტორიის მოსაზღვრე ფერდობებიდან დასავლეთის მიმართულებით, განსაკუთრებით გაზაფხულსა და შემოდგომაზე ფრინველთა მიგრაციის დროს. სულდის ჭარბტენიანი ტერიტორიები ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების სხვა ოთხი აღკვეთილის მსგავსად, წარმოადგენს ჯავახეთის პოტენციური რამსარის ობიექტების ნაწილს. აღკვეთილის ჭარბტენიანი ტერიტორიების უფრო მშრალი პერიმეტრული დაბლობები გაზაფხულიდან შემოდგომამდე ინტენსიურად გამოიყენება საძოვრებად სამივე სოფლის მოსახლეობის მიერ. ცენტრალური ნაწილი ამ მიზნით არ გამოიყენება. მუდმივად ნოტიო ადგილებსა და პერიმეტრულ დაბლობებს შორის გარდამავალ ტერიტორიებს სათიბად იყენებენ.

6. კარწახის ჭაობის აღკვეთილი:

მდებარეობს სოფლებს კარწახსა და ფილიპოვკას შორის (იხ. დანართი 1). იგი მარაგდება პატარა ნაკადულებით და გარშემო არსებული მთების ზედაპირული ჩამონადენით, მისი დრენირება ხდება ხელოვნური არხის მეშვეობით, რომელიც სოფელ კარწახის გავლით კარწახის ტბაში ჩაედინება. ჭარბტენიანი ტერიტორიები პერიოდულია და ძალიან მნიშვნელოვანია გადამფრენი ფრინველებისთვის, განსაკუთრებით შემოდგომაზე.

7. ძოვება:

შინაური პირუტყვის ძოვება ბიომრავალფეროვნებაზე მოქმედი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი და ფართოდ გავრცელებული ფაქტორია. შედეგად შეინიშნება საძოვრების დეგრადაცია და ნიადაგის ეროზია საქონლის ძოვებას ადგილი აქვს დაცული ტერიტორიების მდელოების საერთო ფართობის ამ დროისათვის არ ხდება მდგრადი ძოვება. არასისტემური ძოვების კანონალსრულება და შესაბამისი რეგულაცია არ არსებობს. ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე საძოვრების მდგრადი გამოყენების უზრუნველყოფა და დეგრადირებული მონაკვეთების აღდგენა შეუძლებელია დეტალური

8. ბრაკონიერობა:

ბრაკონიერობის რისკი შედარებით მაღალია ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე არსებულ ტბებსა და დაჭაობებულ ადგილებზე, რომელიც წარმოადგენს გადამფრენი ფრინველების ძირითად დასასვენებელ ადგილს. ნადირობა ყველაზე მეტად ხორციელდება გადამფრენ ფრინველებზე. არსებული ინფორმაციის მიხედვით, ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე ნადირობის ინტენსივობა, პირველ რიგში, დაკავშირებულია გადამფრენი ფრინველების მიგრირებაზე, რომელიც ემთხვევა სექტემბრის დასაწყისიდან აპრილის ჩათვლით. გარდა გადამფრენი ფრინველების უკანონო ნადირობა შესაძლებელია განხორციელდეს გარეულ ღორზე, კურდღელზე და სხვა. ჯავახეთში ძირითადად ადგილობრივი მოსახლეობა ნადირობს თუმცა ხშირია შემთხვევა როდესაც ჩასული მონადირეებიც სტუმრობენ. ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე არსებულ ტბებში მაღალია რისკი უკანონო თევზაობის. აღნიშნული პრობლემების თავიდან აცილების მიზნით სამომავლოდ აუცილებელია შეიქმნას დაცვის მინიმალური ინფრასტრუქტურა. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიებს არ გააჩნია რეინჯერთა სამსახური, შესაბამისად ამ ეტაპზე ვერ ხორციელდება ტერიტორიის ეფექტური და სრულყოფილი დაცვა. კარგად გაწვრთნილი რეინჯერების არსებობის საკითხი უშუალო კავშირშია დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ინსტიტუციურ შესაძლებლობასთან დაცვისა და მონიტორინგის კუთხით. ხანძრები მნიშვნელოვან საფრთხეს წარმოადგენს ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე ხანძრები უმეტესად მწყემსების მიზეზებითაა გამოწვეული (სამოვრების გადაწვის მიზნით) და შესაბამისად საჭიროა პრობლემის მონიტორინგი და დაცვის სამსახურის ჩამოყალიბება, გაძლიერება და აღჭურვა, რათა მათ შეძლონ ხანძრის კერების დროულად გამოვლენა და ლიკვიდაცია. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციისათვის საჭიროა ჩამოყალიბდეს რეინჯერთა სამსახური, რომლებიც გაივლიან შესაბამის წვრთნას და აღიჭურვებიან ავტო და წყალზე მცურავი საშუალებებით, ასევე მათ პირად აღჭურვილობაში ექნებათ (უნიფორმა, ცეცხლსასროლი იარაღი და ველზე გადაადგილების დროს აუცილებელი ნივთები).

მუხლი 28. ეკოტურიზმი

1. ტურისტულ ბაზარზე საერთაშორისო და ადგილობრივი ტურისტების, ასევე, საერთაშორისო ტუროპერატორთა მხრიდან მოთხოვნა ჯავახეთის მიმართულებით ჯერ-ჯერობით მცირეა. ამის ძირითადი მიზეზი არის ამ რეგიონში ტურისტული ინფრასტრუქტურის არარსებობა და ასევე გასული წლების მანძილზე რეგიონთან დამაკავშირებელი გზების გაუმართაობა. ეს მემკვიდრეობა დღესაც ართულებს რეგიონის პოზიციონირებას, როგორც ადგილობრივ ისე საერთაშორისო ტურისტულ ბაზარზე. თუმცა ბოლო წლებში განხორციელებული და ამჟამად მიმდინარე ინფრასტრუქტურული პროექტები (საავტომობილო გზების გაუმჯობესება, აზერბაიჯანი-საქართველო-თურქეთის რკინიგზის მშენებლობა) მნიშვნელოვნად გააუმჯობესებს არსებულ მდგომარეობას. ამ ეტაპზე ტუროპერატორები ადგილობრივ და უცხოელ ტურისტებს სთავაზობენ შემდეგ კომბინაციებს:

ა) „ბერდვოჩინგი“ – ფრინველებზე დაკვირვება ჯავახეთში, აჭარასა და აღმოსავლეთ და ჩრდილოეთ საქართველოს სხვა კუთხეებში (ყაზბეგის რეგიონი, დავით გარეჯას, ივრისპირეთის, ჭაჭუნასა და ვაშლოვანის ტერიტორიებზე);

ბ) ჯავახეთი, როგორც არქეოლოგიური ტურის ერთ-ერთი ნაწილი საქართველოს სხვა ცნობად არქეოლოგიურ ადგილებთან ერთად;

გ) ჯავახეთი, როგორც „წრიული“ ტური, ერთსა და იმავე გზაზე ხელმეორედ მგზავრობის თავიდან ასაცილებლად: თბილისი – ნინოწმინდა – ახალციხე – ბორჯომი – ხაშური – თბილისი ან სხვა მიმართულება დასავლეთ საქართველოსკენ;

დ) ჯავახეთი, როგორც ტბების, მიმზიდველი ლანდშაფტისა და მცენარეების მოყვარულთა ტურის ნაწილი საქართველოს სხვა რეგიონებთან ერთად;

ე) ჯავახეთი, როგორც ველო ტურიზმის „დერეფანი“, თურქეთის (ვალე) საზღვრიდან აზერბაიჯანის (ლაგოდეხი) საზღვრამდე თბილისის გავლით.

2. მიუხედავად ამისა, ჯავახეთის დაცული ტერიტორიები და მისი მიმდებარე ზონა ტურისტულ

მეთავაზებებში სრულფასოვნად ჯერ არ არის ასახული. როგორც ცნობილია, ორგანიზებულად (ტუროპერატორთა მემბერობით ჩამოსული) და ინდივიდუალურად (საკუთარი დაგეგმვის საფუძველზე) მოგზაური ადამიანები ინფორმაციას ტუროპერატორთა სარეკლამო ბროშურებიდან და ინტერნეტ ვებგვერდებიდან იღებენ. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების შესახებ ინფორმაცია კი ჯერ-ჯერობით მხოლოდ სსიპ „დაცული ტერიტორიების სააგენტოს“ მემბერობით მოიპოვება.

მუხლი 29. ეკოგანათლება

პროექტის – „ჯავახეთის ეროვნული პარკის შექმნა საქართველოში“ ფარგლებში ჩატარებულია ეკოსაგანმანათლებლო ღონისძიებები დამხმარე ზონის სოფლებში, რომლის ფარგლებშიც დაიგეგმა და ჩატარდა გარემოს დაცვისადმი მიძღვნილი გაკვეთილები, გარემოსდაცვითი ნახატებისა და სლოგანების კონკურსი. ასევე, მოეწყო ექსკურსიები, რომლის ფარგლებშიც სკოლების მოსწავლეებმა და დამხმარე ზონის სოფლების წარმომადგენლებმა მოინახულეს იმერეთის მღვიმეების დაცული ტერიტორიები და მტირალას ეროვნული პარკი. გარდა ამისა, დაიბეჭდა ეკოსაგანმანათლებლო ბუკლეტები და კალენდრები. მიუხედავად ამ საქმიანობისა, ეკოგანათლების დონე სამიზნე ტერიტორიაზე ჯერ ისევ საკმაოდ დაბალია და საჭიროებს ინტენსიურ მუშაობას ადგილობრივ მოსახლეობასთან.

მუხლი 30. საზოგადოებასთან ურთიერთობა

საზოგადოებასთან ურთიერთობის კუთხით მოხდა მხოლოდ პროექტის „ჯავახეთის ეროვნული პარკის შექმნა საქართველოში“ ფარგლებში განხორციელებული ღონისძიებების ეპიზოდური გაშუქება ტელევიზიით, რადიოთი და ბეჭდური მედიით. ასევე, დაიდო ინფორმაცია სსიპ – დაცული ტერიტორიების სააგენტოსა და ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის ვებგვერდებზე. საზოგადოებასთან ურთიერთობა, მისი ჩართულობა დაცული ტერიტორიების ფუნქციონირების დამხმარე საქმიანობაში ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა. ამდენად, ამ მხრივ მუშაობა საფუძვლიან გაძლიერებას საჭიროებს. გამოსანახია ზემოთ ხსენებული ამოცანის გადასაჭრელად საზოგადოების ჩართვის ეფექტური მექანიზმები – ადგილობრივი რეალების გათვალისწინებით.

მუხლი 31. საკანონმდებლო ბაზის აღწერა

ჯავახეთის დაცული ტერიტორიები იმართება შემდეგი კანონებით და კანონქვემდებარე აქტებით:

- ა) საქართველოს კანონი „ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ“;
- ბ) საქართველოს კანონი „საქართველოს „წითელი ნუსხისა“ და „წითელი წიგნის“ შესახებ“;
- გ) საქართველოს კანონი „ცხოველთა სამყაროს შესახებ“;
- დ) საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“;
- ე) სხვა კანონებით და კანონქვემდებარე აქტებით.

მუხლი 32. ადმინისტრაციის მდგომარეობა

2013 წლის მდგომარეობით ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია ჩამოყალიბების პროცესშია: დანიშნულია მხოლოდ დაცული ტერიტორიების დირექტორი.

მუხლი 33. კვლევა-მონიტორინგი

კვლევითი საქმიანობა ჯავახეთში მრავალ ათეულ წელს ითვლის. სხვადასხვა დროს სხვადასხვა სამეცნიერო დაწესებულების მიერ აქ განხორციელებული იყო რიგი ექსპედიციებისა და კვლევების. უპირატესად ტარდებოდა ჰიდროგრაფიულ-ჰიდროლოგიური, ბოტანიკური და ორნიტოლოგიური კვლევა, ასევე, შეისწავლებოდა ამფიბიებისა და რეპტილიების და თევზების ფაუნა. პროექტის „ჯავახეთის ეროვნული პარკის შექმნა საქართველოში“ ფარგლებში განხორციელდა ბიომრავალფეროვნების და სოციო-ეკონომიკური შეფასებები, რომლის შედეგადაც დაგროვდა მრავალფეროვანი ინფორმაცია ბუნებისა და სოციო-კულტურული გარემოს სხვადასხვა კომპონენტის შესახებ. ეს ინფორმაცია სამომავლოდ საფუძვლად დაედება ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების

საინფორმაციო-სამონიტორინგო ბაზას. იმის გამო, რომ ჯავახეთის დაცული ტერიტორიები ახლად შექმნილია მონაცემთა ბაზისა და მონიტორინგის პროგრამის შექმნაც ახლო მომავალში განსახორციელებელ ამოცანას წარმოადგენს.

თავი V

ზონირება

მუხლი 34. დაცული ტერიტორიის კატეგორიების და ზონების ჩამონათვალი

1. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ზონირება ეფუძნება „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონს და ამ მენეჯმენტის გეგმის IV თავში მოცემულ სიტუაციურ ანალიზს.

2. ჯავახეთის ეროვნული პარკი იყოფა შემდეგ ზონებად (იხ. დანართები 2):

ა) ბუნების მკაცრი დაცვის ზონა – ბუნების მკაცრი დაცვის ზონა იქმნება ხელუხლებელი ბუნების შესანარჩუნებლად და არამანიპულაციური სამეცნიერო კვლევისა და საგანმანათლებლო საქმიანობის განხორციელების მიზნით. პარკის ეს ზონა ტერიტორიულად თითქმის მთლიანად ემთხვევა სასაზღვრო ზონას, რომელიც არსებული რეჟიმის გამო უკეთაა დაცული. ამგვარად, ზონა მოიცავს ეროვნული პარკის ზედა, სასაზღვრო ნაწილს, სადაც ბალახეულ ეკოსისტემებს არ განუცდია მნიშვნელოვანი ცვლილებები. სამომავლოდ, ქვეყანაში სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისა და მოსახლეობის ბუნებრივი რესურსების გამოყენებაზე მოთხოვნების კლების კვალდაკვალ, განზრახულია მკაცრი დაცვის ზონის გაფართოება (3038 ჰა-მდე) ტრადიციული გამოყენების ზონის შემცირების ხარჯზე (იხ. დანართი 3);

ბ) ვიზიტორთა ზონა – ვიზიტორთა ზონა იქმნება ბუნების დაცვის, რეკრეაციისა და საგანმანათლებლო საქმიანობის განხორციელების მიზნით. ზონა მოიცავს ტერიტორიებს, რომლებიც ადამიანის სამეურნეო საქმიანობით ნაკლებადაა სახეცვლილი და წარმოაჩენს პარკის ყველაზე დამახასიათებელ ეკოსისტემათა ნიმუშებს. ზონაში მოქცეულია ვიზიტორთათვის საინტერესო და მიმზიდველი არეები, უპირველეს ყოვლისა, პერცეფციულ-ესთეტიკური თვალსაზრისით. პარკის ვიზიტორთა ზონა ორ განცალკევებულ მონაკვეთს მოიცავს: კარწახის ტბისა და ე.წ. „ვეფხვის“ კანიონის. კარწახის ტბა, მისი ტრანსსასაზღვრო მდებარეობის გამო, რეგიონში ერთადერთია, რომელსაც მეტ-ნაკლებად მნიშვნელოვანი ტექნიკურ-ანთროპოგენური ზეგავლენა არ განუცდია. „ვეფხვის“ კანიონი კი კლდოვან, ნაშალ-ლორღიან და ბალახოვანი ჰაბიტატების ფრაგმენტებს მოიცავს და მეტად პერსპექტიულია საცხენოსნო ტურიზმის განვითარებისათვის. ამასთან, კანიონის უბნის ფართობი ტბის უბნის ფართობზე დაახლოებით 3-ჯერ მეტია;

გ) ტრადიციული გამოყენების ზონა – ტრადიციული გამოყენების ზონა იქმნება ბუნების დაცვის და განახლებადი ბუნებრივი რესურსების (სათიბ-სამოვრები, თევზის რესურსები) ტრადიციულად გამოყენებისათვის. ზონა მოიცავს როგორც სახმელეთო (სუბალპურ-ალპურ), ასევე წყლის (უმთავრესად, კარწახის ტბის საქართველოს საზღვრებში მოქცეული ნაწილი) ეკოსისტემებს, სახელდობრ – პარკის იმ ტერიტორიებს, რომლებიც საუკუნეების მანძილზე გამოიყენებოდა ზაფხულის სამოვრებად, სათიბებად, როგორც ადგილობრივი, ასევე საქართველოს სხვა რეგიონების მოსახლეობის მიერ (ე.წ. მომთაბარე მესაქონლეობა), ასევე, ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ თევზის რესურსების მოსაპოვებლად. მოვება გაკონტროლდება ეფექტიანი მონიტორინგის სისტემის მეშვეობით – ჭარბი მოვების, ეროზიისა და ადგილობრივ ფლორასა და ფაუნაზე მავნე ეკოლოგიური ზემოქმედების თავიდან ასაცილებლად ან მინიმუმამდე დასაყვანად. შემოღებული იქნება პირუტყვის საერთო სულადობის, მოვების სივრცითი სტრუქტურის და ზონის ტერიტორიაზე პირუტყვის სეზონური გადაადგილების გარკვეული ლიმიტები. კარწახის ტბაზე თევზჭერა მონიტორინგის საგანი გახდება.

3. აღკვეთილების მცირე ფართობის, ასევე, მათი რესურსების გამოყენების არსებული თავისებურებების გამო, მენეჯმენტის გეგმის პირველი სამწლიანი პერიოდისათვის მათი ზონირება არ არის მიზანშეწონილი, რაც დაცული ტერიტორიების დაარსების პირველ, ყველაზე მეტად სენსიტიურ ეტაპზე თავიდან აგვაცილებს კონფლიქტებს ადგილობრივ მოსახლეობასთან. სწორედ მათთან

თანამშრომლობით პირველი სამი წლის მანძილზე უნდა დადგინდეს აღკვეთილების – ბიომრავალფეროვნების დაცვის თვალსაზრისით საკვანძო და სოციალური კუთხით ნაკლებად მოწყვლადი – მონაკვეთები, რომლებიც მკაცრ დაცვას საჭიროებს.

4. დაცული ტერიტორიების დაარსების საწყის ეტაპზე მეტად მნიშვნელოვანია ეროვნული პარკის გარე საზღვრების მკაფიო დემარკაცია (მარკირება), რათა ადგილობრივმა მოსახლეობამ გაიცნობიეროს ახლად დაარსებული დაცული ტერიტორიების სტრუქტურულ-ფუნქციური თავისებურებები – შესაბამისი რეჟიმების ჩათვლით.

მუხლი 35. დაცული ტერიტორიების კატეგორიებისა და ზონების ფართობი და საზღვრები

1. დაცული ტერიტორიების კატეგორიებისა და ზონების ფართობი არის შემდეგი:

ა) ჯავახეთის ეროვნული პარკი (იხ. დანართი 6) – 13 498,02 ჰა;

ა.ა) პარკის მკაცრი დაცვის ზონა – 1 897 ჰა;

ა.ბ) პარკის ვიზიტორთა ზონა – 1 136 ჰა;

ა.გ) პარკის ტრადიციულის გამოყენების ზონა – 10 465,02 ჰა;

ბ) კარწახის ჭაობის აღკვეთილი – 157,5 ჰა;

გ) სულდის ჭაობის აღკვეთილი – 309,3 ჰა;

დ) ხანჩალის ტბის აღკვეთილი – 727,3 ჰა;

ე) ბუღდაშენის ტბის აღკვეთილი – 119,3 ჰა;

ვ) მადატაფას ტბის აღკვეთილი – 1398 ჰა;

2. ჯავახეთის ეროვნული პარკისა და აღკვეთილების პერიმეტრული საზღვრების, ასევე, ეროვნული პარკის ზონების, კოორდინატები მოცემულია დანართ 5-ში.

მუხლი 36. ჯავახეთის ეროვნული პარკის თითოეულ ზონაში და აღკვეთილებში დაშვებული საქმიანობების ჩამონათვალი

1. ჯავახეთის ეროვნულ პარკში დაშვებული ქმედებები:

ა) ბუნების მკაცრი დაცვის ზონაში „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად, დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

ა.ა) არამანიპულაციური სამეცნიერო კვლევების ჩატარება (სამეცნიერო და საგანმანათლებლო, იდენტიფიკაციისა და გამრავლების მიზნით: მცირე რაოდენობის საჭერბარიუმო და საკოლექციო მასალის, მცენარეთა ნაწილების, თესლებისა და ბოლქვების, უხერხემლო და მცირე ზომის ხერხემლიანი ცხოველების ამოღება);

ა.ბ) მონიტორინგის სამუშაოების ჩატარება (სანიმუშაო ფართობების მოწყობა და მუდმივი დაკვირვების წარმოება, ცხოველებისა და მცენარეების პოპულაციების მდგომარეობის შეფასება და დაკვირვება, აღრიცხვა/ ინვენტარიზაცია და სხვა);

ა.გ) სამსახურებრივი მოვალეობების განხორციელების მიზნით, ადმინისტრაციის პერსონალის ავტო-მოტო და საჰაერო სატრანსპორტო საშუალებებით შეზღუდული გადაადგილება;

ა.დ) საკადასტრო სამუშაოების ჩატარება;

ა.ე) აქტიური დაცვის ღონისძიებების გატარება (დაცვის ინფრასტრუქტურის და სახანძრო პირსების მოწყობა და სხვა);

ბ) ვიზიტორთა ზონაში „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად, დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

ბ.ა) ტერიტორიაზე ეკოლოგიური წონასწორობის შენარჩუნება;

ბ.ბ) ტერიტორიაზე არსებული ეკოსისტემებისა და მის ფარგლებში გავრცელებულ გარეულ ცხოველთა და ველურ მცენარეთა სახეობების კონსერვაცია, მოვლა და აღდგენა;

ბ.გ) ტერიტორიის ჰიდროლოგიური სისტემის დაცვა და მონიტორინგი;

ბ.დ) სამეცნიერო კვლევა;

ბ.ე) საგანმანათლებლო საქმიანობა;

ბ.ვ) აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელება;

ბ.ზ) აქტიური დაცვის ღონისძიებების გატარება (დაცვის ინფრასტრუქტურის მოწყობა, პატრულირების დროს გადაადგილება ცხენებით, ავტო-მოტო და საჰაერო ტრანსპორტით);

ბ.თ) მონიტორინგის სამუშაოთა განხორციელება;

ბ.ი) საკადასტრო სამუშაოთა განხორციელება;

ბ.კ) ვიზიტორთა კონტროლირებადი და რეგლამენტირებული დაშვება;

ბ.ლ) დაცვისა და ეკოტურიზმისათვის აუცილებელი ინფრასტრუქტურის შექმნა და სარგებლობა;

ბ.მ) გადაადგილება ფეხით და ცხენით, ნაწილობრივ სახეშეცვლილი ბუნების ტერიტორიაზე, ადმინისტრაციასთან შეთანხმებით ავტოსატრანსპორტო საშუალებებით;

ბ.ნ) აქტიური დაცვის ღონისძიებების გატარება (სახანძრო პირსების მოწყობა, მავნებლებთან ბიოლოგიური მეთოდებით ბრძოლა);

ბ.ო) სპორტული და სამოყვარულო თევზჭერა, მათ შორის არამოტორიზებული ნავეებით;

ბ.პ) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

გ) ტრადიციული გამოყენების ზონაში „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად, დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

გ.ა) პირუტყვის ტრადიციული, რეგულირებული ძოვება;

გ.ბ) თიბვა მძიმე, მუხლუხიანი სათიბი მოწყობილობებისა და დანადგარების გარეშე;

გ.გ) თევზჭერა;

გ.დ) ტერიტორიაზე არსებული ეკოსისტემებისა და მათ ფარგლებში გავრცელებული გარეული ფაუნისა და ფლორის სახეობების დაცვა, მოვლა და აღდგენა;

გ.ე) ეკოსისტემების დაცვა, მოვლა და აღდგენა;

გ.ვ) სამეცნიერო კვლევა;

გ.ზ) საგანმანათლებლო საქმიანობა;

გ.თ) სამეცნიერო საქმიანობის მიზნით საჰერბარიუმო მასალის შეგროვება.

გ.ი) დაცვის, ტურისტული და რეკრეაციული ინფრასტრუქტურის შექმნა და მოვლა-პატრონობა;

გ.კ) აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელების მიზნით, მუდმივი და დროებითი ვოლიერების მოწყობა;

გ.ლ) მონიტორინგის სამუშაოთა წარმოება;

გ.მ) ბუნებრივი რესურსების აღრიცხვა;

გ.ნ) გზებზე ტრანსპორტით გადაადგილება;

გ.ო) ვიზიტორთა ყოფნა და გადაადგილება;

გ.პ) გზების და ბილიკების მოვლა და მოწყობა;

გ.ჟ) სკების ლიმიტირებული რაოდენობის განთავსება;

გ.რ) ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ სამკურნალო და საკვები მცენარეების შეგროვება პირადი მოხმარება;

გ.ს) საქონლის სადგომების მოწყობა (დროებითი ნაგებობა);

გ.ტ) ეროზიის საწინააღმდეგო ღონისძიებების ჩატარება და ეროზირებული მონაკვეთების აღდგენა.

2. ხანჩალის ტბის აღკვეთილში „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად, დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

ა) სპორტული და სამოყვარულო თევზჭერა თევზჭერისთვის განკუთვნილ ადგილებში;

ბ) თიბვა მძიმე, მუხლუხიანი სათიბი მოწყობილობებისა და დანადგარების გარეშე;

გ) ტბის წყლის სარწყავი და სასმელ-სამეურნეო მიზნით გამოყენება შესაბამისი სანიტარული ნორმების დაცვით, მხოლოდ შესაბამისი კვლევების ჩატარებისა და დაცული ტერიტორიების სააგენტოსთან შესაბამისი ანგარიშის და დაგეგმილი ღონისძიებების შეთანხმების საფუძველზე;

დ) არსებული დამბის რეაბილიტაცია;

ე) შინაური ცხოველების დასარწყულებლად ტბის წყლის გამოყენება დადგენილ ადგილებში;

ვ) არამანიპულაციური და მანიპულაციური სამეცნიერო კვლევების ჩატარება;

ზ) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა;

3. მადატაფას ტბის აღკვეთილში „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად, დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

ა) სპორტული და სამოყვარულო თევზჭერა თევზჭერისთვის განკუთვნილ ადგილებში;

ბ) თიბვა მძიმე, მუხლუხიანი სათიბი მოწყობილობებისა და დანადგარების გარეშე;

გ) ტბის წყლის სარწყავი და სასმელ-სამეურნეო მიზნით გამოყენება შესაბამისი სანიტარული ნორმების დაცვით, მხოლოდ შესაბამისი კვლევების ჩატარებისა და დაცული ტერიტორიების სააგენტოსთან შესაბამისი ანგარიშის და დაგეგმილი ღონისძიებების შეთანხმების საფუძველზე;

დ) შინაური ცხოველების დასარწყულებლად ტბის წყლის გამოყენება დადგენილ ადგილებში;

ე) არამანიპულაციური და მანიპულაციური სამეცნიერო კვლევების ჩატარება;

ვ) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

4. ბუღდაშენის აღკვეთილში „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად, დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

ა) სპორტული და სამოყვარულო თევზჭერა თევზჭერისთვის განკუთვნილ ადგილებში, მოტორიზებული ნაგებობის ან სხვა მოტორიზებული მცურავი საშუალებების გამოუყენებლად;

ბ) თიბვა მძიმე, მუხლუხიანი სათიბი მოწყობილობებისა და დანადგარების გარეშე;

გ) შინაური ცხოველების აღკვეთილის ტერიტორიაზე შეყვანა და გადაადგილება, მათი დარწმუნების მიზნით;

დ) არამანიპულაციური და მანიპულაციური სამეცნიერო კვლევების ჩატარება;

ე) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

5. სულდის ჭაობის აღკვეთილში „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად, დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

ა) ლიმიტირებული თიბვა და შინაური ცხოველების ლიმიტირებული ძოვება ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ;

ბ) არამანიპულაციური და მანიპულაციური სამეცნიერო კვლევების ჩატარება;

გ) აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელება;

დ) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

6. კარწახის ჭაობის აღკვეთილში „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად, დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

ა) ლიმიტირებული თიბვა და შინაური ცხოველების ლიმიტირებული ძოვება ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ;

ბ) არამანიპულაციური და მანიპულაციური სამეცნიერო კვლევების ჩატარება;

გ) აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელება;

დ) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

7. დაცული ტერიტორიიდან გასვლისას ვიზიტორები ვალდებული არიან გაიტანონ ნარჩენები.

8. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ფარგლებში მოქცეულ სასაზღვრო ზონასა და ზოლში საქმიანობა ხორციელდება „საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის შესახებ“ საქართველოს კანონის საფუძველზე დადგენილი სასაზღვრო ზონისა და ზოლის რეჟიმის შესაბამისად.

მუხლი 37. დაცული ტერიტორიის თითოეულ ზონაში ბუნებრივი რესურსების და დაცული ტერიტორიის ქონების სარგებლობაში გაცემასთან დაკავშირებული საკითხები

ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობა და სარგებლობაში გადაცემა განხორციელდება „დაცული ტერიტორიების უძრავი ქონების სარგებლობაში გადაცემისას საწყისი სააუქციონო ფასის განსაზღვრისა და აუქციონის ჩატარების შესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2013 წლის 22 მაისის №125 დადგენილების, ამ მენეჯმენტის გეგმის და საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად.

მენეჯმენტის გეგმის პროგრამები

მუხლი 38. პასუხისმგებლობა მენეჯმენტის გეგმის განხორციელებაზე

1. სსიპ – დაცული ტერიტორიების სააგენტო (ცენტრალური აპარატი და ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია) პასუხისმგებელია მენეჯმენტის გეგმით განსახორციელებელი ქმედებების ორგანიზაციასა და განხორციელებაზე, ქმედებების განხორციელების მონიტორინგზე და მენეჯმენტის გეგმით გათვალისწინებული შედეგების მიღწევაზე.
2. სსიპ – დაცული ტერიტორიების სააგენტო უზრუნველყოფს სხვა ორგანიზაციებისა და ექსპერტების ჩაბმას გარკვეული ქმედებების განხორციელებაში.

მუხლი 39. ბუნებრივი რესურსების დაცვის და მდგრადი გამოყენების პროგრამა

1. ბუნებრივი რესურსების დაცვისა და მდგრადი სარგებლობის პროგრამა მოიცავს შემდეგ საკითხებს:
 - ა) უკანონო ქმედებების აღკვეთა, კანონდღრულება;
 - ბ) ხანძრების მართვა;
 - გ) სახეობებისა და ჰაბიტატების კონსერვაცია, დეგრადირებული ჰაბიტატების აღდგენა;
 - დ) ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენება, იმ ფართობების მოვლა-პატრონობა და/ან გაუმჯობესება, სადაც დაშვებულია მოპოვებითი სარგებლობა.
2. პრობლემები და შესაძლებლობები, რომლებიც იდენტიფიცირებულ იქნა სიტუაციური ანალიზით, არის შემდეგი:
 - ა) უსისტემო, არარეგულირებული ძოვება;
 - ბ) საძოვრების გარკვეული მონაკვეთების დეგრადაცია;
 - გ) ხანძარსაშიშროება, გამოწვეული ბალახნარის სეზონური გადაწვის პრაქტიკით;
 - დ) წყლის ეკოსისტემების არამდგრადი გამოყენება;
 - ე) თევზის ფერმების არსებობა, ლიცენზიები თევზის რესურსებზე;
 - ვ) ბრაკონიერობა;
 - ზ) ძოვების რაციონალური ნორმებისა და მეთოდების არსებობა;
 - თ) დეგრადირებული საძოვრების აღდგენის მეთოდების არსებობა;
 - ი) წყლის ეკოსისტემების მდგრადი მართვის საერთაშორისო გამოცდილების არსებობა;
 - კ) ტერიტორიების პატრულირების სქემისა და გრაფიკის დამუშავება;
 - ლ) დაცვის ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბება;
 - მ) ჯავახეთის ეროვნული პარკის საზღვრების მარკირება;
 - ნ) ადგილობრივი მოსახლეობის წარმომადგენლების ჩართვა დაცული ტერიტორიების მართვის საკითხებში;
 - ო) კარწახის ტბის აღმოსავლეთით, ჩილდირის ქედის ჩრდილო ფერდობზე ჯავახეთის მთიანეთში

სუბალპური ტყის ნაშთების აღდგენა და ბუნებრივი განახლების ხელის შეწყობა.

3. ბუნებრივი რესურსების დაცვისა და მდგრადი გამოყენების პროგრამის მიზნები (ის, რისი მიღწევა გვსურს მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების ვადის ამოწურვამდე), ამოცანები (მიზნის მისაღწევი სტრატეგიული ღონისძიებები) და შესრულების ინდიკატორები (მიზნის მიღწევის მაჩვენებლები) მოცემულია ქვემოთ:

მიზნები	ამოცანები (სტრატეგიული ღონისძიებები)	ინდიკატორები
მ1. კანონდსრულებითი ეფექტიანი სისტემის დანერგვა	ღ1. შტატის შესაბამისი აღჭურვა და შესაძლებლობების ზრდა, ღ2. დაცული ტერიტორიების მართვის საკითხებში ადგილობრივი მოსახლეობის წარმომადგენლების ჩართვისათვის შესაბამისი ინსტრუმენტების ჩამოყალიბება და რეგულარული ფუნქციონირება	აღჭურვილობა, ტრენინგებისა და მასში მონაწილე შტატის რაოდენობა ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობის ინსტრუმენტები დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის ეფექტიანობის მაჩვენებელი – შეფასება შტატის ჩამოყალიბების შემდეგ და შემგომ 3-წლიანი ინტერვალით შესაძლებელია განხორციელდეს METT-ის გამოყენებით (Management Effectiveness Traking Tool, http://www.wdpa.org/me/PDF/METT.pdf)
მ2. საძოვრების მდგრადი მართვის უზრუნველყოფა	ღ3. საძოვრების მენეჯმენტის არსებული ზოგადი გეგმის შემდგომი დამუშავება, დეტალიზაცია და დანერგვა	პირუტყვის სულადობის მაჩვენებელი მოსარგებლეთა ნაკვეთების მიხედვით
მ3. საძოვრების დეგრადირებული მონაკვეთების აღდგენა	ღ4. დეგრადირებული მონაკვეთების აღდგენის დეტალური გეგმის შემუშავება და დანერგვა	დეგრადირებული მონაკვეთების ეკოლოგიური მდგომარეობა (ბალახნარით დაფარულობის მატების ტრენდი)
მ4. ხანძარსაშიშროების მინიმუმამდე დაყვანა	ღ5. ხანძრების კონტროლის გეგმის შემუშავება და დანერგვა	ხანძრების რიცხვი და მათი ზემოქმედების ფართობი
მ5. წყლის ეკოსისტემების მდგრადი მართვის ინიცირება	ღ6. შესაბამისი მენეჯმენტის გეგმის შემუშავება და გეგმით განსაზღვრული (მათ შორის თევზის რესურსების მდგრად მოპოვებასთან დაკავშირებული) გადაუდებელი ქმედებების დანერგვა	განხორციელებული ქმედებების ეფექტიანობა (შეფასებული მენეჯმენტის გეგმით განსაზღვრული ინდიკატორებით)
მ6. ბრაკონიერობის მინიმუმამდე დაყვანა	ღ7. პატრულირების ეფექტიანი სისტემის დანერგვა	ბრაკონიერობის შემთხვევების დამადასტურებელი ოქმების რაოდენობა

4. ბუნებრივი რესურსების დაცვისა და მდგრადი გამოყენების პროგრამის სამოქმედო გეგმის ქმედებები, რომელთა განხორციელებასაც გეგმავს დაცული ტერიტორიების სააგენტო თითოეული ამოცანის (სტრატეგიული ღონისძიების) შესასრულებლად არის შემდეგი:

ლონისძიება/ქმედება	შედეგი	დტს/ზზპტ-ის როლი	სხვა პარტნიორების ჩართულობა	წინაპირობა
დ1. შტატის შესაბამისი აღჭურვა და შესაძლებლობების ზრდა, დაცვის ინფრასტრუქტურის განვითარება				
ქ1.1. დაცვის სამსახურის თანამშრომლების შესაბამისი აღჭურვა	შემძენილია შესაბამისი აღჭურვილობა	კოორდინირება	ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების დაარსების პროექტი	უპირობოდ
ქ1.2. დაცვის სამსახურის თანამშრომლების კვალიფიკაციის ამაღლება (ტრენინგი)	საშტატო ერთეული დაკომპლექტებულია შესაბამისი კადრებით, რომელთაც შესწევთ უნარი უკანონო ქმედებების აღსაკვეთად	განხორციელება	-	უპირობოდ
ქ1.3. ჯავახეთის ეროვნული პარკის საზღვრის მარკირება	საზღვარი დემარკირებულია და არსებობს სასაზღვრო ნიშნები	კოორდინირება (საჭიროებისამებრ – განხორციელებაში მონაწილეობა)	ადგილობრივი მოსახლეობა (საჭიროებისამებრ – მოწვეული სპეციალისტი ან ორგანიზაცია), ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების დაარსების პროექტი	უპირობოდ
დ2. დაცული ტერიტორიების მართვის საკითხებში ადგილობრივი მოსახლეობის წარმომადგენლების ჩართვისათვის შესაბამისი ინსტრუმენტების ჩამოყალიბება და რეგულარული ფუნქციონირება				
ქ2.1. მართვის საკითხებში ჩასართავად ადგილობრივი მოსახლეობის წარმომადგენლების შერჩევის კრიტერიუმების დამუშავება და წარმომადგენლების შერჩევა	შესაბამისი დოკუმენტები (კრიტერიუმები, ოქმები)	განხორციელებაში მონაწილეობა	პარტნიორი ადგილობრივი საზოგადოებრივი ორგანიზაციები	უპირობოდ
ქ2.2. საკონსულტაციო საბჭოს ჩამოყალიბება და შერჩეული წარმომადგენლების ჩართვა მის მუშაობაში	საბჭოს შეხვედრების/სხდომის ოქმები	კოორდინირება და განხორციელება	ადგილობრივი მოსახლეობა, თვითმმართველობა, ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციები	დაინტერესებული მხარეების მხრივ საბჭოს მუშაობაში მონაწილეობის ნება
ქ2.3. ადგილობრივ მოხალისეთაგან შემდგარი დამხმარე ჯგუფების ჩამოყალიბება და მათი ჩართვა საველე სამუშაოებში	ჩამოყალიბებულია შესაბამისი ჯგუფები და ხორციელდება გეგმით გათვალისწინებული ქმედებებით გამხორციელება	კოორდინირება	ადგილობრივი მოსახლეობა, ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციები	ჯგუფების რეგულარული ფუნქციონირებისთვის მცირე ფინანსირების მოზიდვა

დ3. სამოვრების მენეჯმენტის არსებული ზოგადი გეგმის შემდგომი დამუშავება, დეტალიზაცია და დანერგვა

ქ3.1. გეგმის დასამუშავებლად ტექნიკური დავალების შედგენა	მომზადებულია ტექნიკური დავალება	ტექნიკური დავალების შედგენაში მონაწილეობა (საჭიროების შემთხვევაში – ტენდერის ჩატარება)	მოწვეული სპეციალისტი	სამოვრების მართვის ზოგადი გეგმის არსებობა, შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
ქ3.2 სამოვრების მენეჯმენტის გეგმის შემუშავება	სამოვრების მართვის დეტალური გეგმა	კოორდინირება, მონაწილეობა	მოწვეული სპეციალისტი (სპეციალისტები), ადგილობრივი მოსახლეობის და სამოვრებით სხვა მოსარგებლეთა წარმომადგენლები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
ქ3.3. გეგმით გათვალისწინებული ქმედებების განხორციელება	შესაბამისი დოკუმენტები (ანგარიშები, ფოტო და სხვ.)	განხორციელება	ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები, ადგილობრივი მოსახლეობის და სამოვრებით სხვა მოსარგებლეთა წარმომადგენლები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება

დ4. დეგრადირებული მონაკვეთების აღდგენის დეტალური გეგმის შემუშავება და დანერგვა

ქ4.1. გეგმის დასამუშავებლად ტექნიკური დავალების შედგენა	ტექნიკური დავალება (ტენდერის გამოცხადების შემთხვევაში – სატენდერო დოკუმენტაცია)	ტექნიკური დავალების შედგენაში მონაწილეობა (საჭიროების შემთხვევაში – ტენდერის ჩატარება)	მოწვეული სპეციალისტი	სამოვრების მართვის ზოგადი გეგმის არსებობა, შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
ქ4.2. დეგრადირებული ადგილების დეტალური გეგმის შემუშავება	დეგრადირებული მონაკვეთების აღდგენის გეგმა	კოორდინირება, მონაწილეობა	მოწვეული სპეციალისტი (სპეციალისტები)	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
ქ4.3. გეგმით გათვალისწინებული ქმედებების დანერგვა	შესაბამისი დოკუმენტები (ანგარიშები, ფოტო და სხვ.)	განხორციელება	-	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება

დ5. ხანძრების კონტროლის გეგმის შემუშავება და დანერგვა

ქ5.1. გეგმის დასამუშავებლად ტექნიკური დავალების შედგენა და ხანძარსაწინააღმდეგო აღჭურვილობის	ტექნიკური დავალება (ტენდერის გამოცხადების შემთხვევაში – სატენდერო	ტექნიკური დავალების შედგენაში მონაწილეობა (საჭიროების შემთხვევაში –	მოწვეული სპეციალისტი	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
---	---	---	----------------------	---

განზაზღვრა	დოკუმენტაცია)	ტენდერის ჩატარება)		
ქ5.2. დეტალური გეგმის შემუშავება	ხანძრების კონტროლის გეგმა	კოორდინირება, მონაწილეობა	მოწვეული სპეციალისტი (სპეციალისტები), ადგილობრივი მოსახლეობა, თვითმმართველობა, ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
ქ5.3. გეგმით გათვალისწინებული ქმედებების დანერგვა	შესაბამისი დოკუმენტები (ანგარიშები, ფოტო და სხვ.)	განხორციელება	ადგილობრივი თვითმმართველობა, ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება

დ6. წყლის ეკოსისტემების მდგრადი გამოყენების მენეჯმენტის გეგმის შემუშავება და გეგმით განსაზღვრული (მათ შორის თევზის რესურსების მდგრად მოპოვებასთან დაკავშირებული) გადაუდებელი ქმედებების დანერგვა

ქ6.1. გეგმის დასამუშავებლად ტექნიკური დავალების შედგენა	ტექნიკური დავალება (ტენდერის გამოცხადების შემთხვევაში – სატენდერო დოკუმენტაცია)	ტექნიკური დავალების შედგენაში მონაწილეობა (საჭიროების შემთხვევაში – ტენდერის ჩატარება)	მოწვეული სპეციალისტი	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/დონორი ორგანიზაციის თანხმობა
ქ6.2. გეგმის დამუშავება	წყლის ეკოსისტემების მდგრადი გამოყენების მენეჯმენტის გეგმა	კოორდინირება, მონაწილეობა	მოწვეული სპეციალისტი (სპეციალისტები), ადგილობრივი მოსახლეობა, თვითმმართველობა, ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/დონორი ორგანიზაციის თანხმობა
ქ6.3. გეგმით გათვალისწინებული გადაუდებელი ქმედებების დანერგვა	შესაბამისი დოკუმენტები (ანგარიშები, ფოტო და სხვ.)	განხორციელებაში მონაწილეობა	ადგილობრივი თვითმმართველობა, ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/დონორი ორგანიზაციის თანხმობა

დ7. პატრულირების ეფექტიანი სისტემის დანერგვა

ქ7.1. პატრულირების მართვის გეგმის შემუშავება	პატრულირების გეგმა, სადაც გაწერილია ასევე სასაზღვრო პოლიციასთან თანამშრომლობის საკითხები, სხვა შესაბამისი დოკუმენტები	განხორციელება	საჭიროებისამებრ – ადგილობრივი მოსახლეობა, სასაზღვრო პოლიცია	უპირობოდ
	პატრულირების			

ქ7.2. სისტემის დანერგვა და განხორციელება	ოქმები და აღკვეთილია სამართალდარღვევის ფაქტები	განხორციელება	-	უპირობოდ
დ 8. კარწახის ტბის აღმოსავლეთით, ჩილდირის ქედის ჩრდილო ფერდობზე ჯავახეთის მთიანეთში სუბალპური ტყის ნაშთების აღდგენა და ბუნებრივი განახლების ხელშეწყობის				
დეტალური გეგმის შემუშავება და დანერგვა				
ქ 8.1. გეგმის დასამუშავებლად ტექნიკური დავალების შედგენა	ტექნიკური დავალება (ტენდერის გამოცხადების შემთხვევაში – სატენდერო დოკუმენტაცია)	ტექნიკური დავალების შედგენაში მონაწილეობა (საჭიროების შემთხვევაში – ტენდერის ჩატარება)	მოწვეული სპეციალისტი	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
ქ8.2. ბუნებრივი განახლების ღონისძიებების გეგმის დამუშავება	სუბალპური ტყის აღდგენის მენეჯმენტის გეგმა	კოორდინირება, მონაწილეობა	მოწვეული სპეციალისტი (სპეციალისტები), ადგილობრივი მოსახლეობა, თვითმმართველობა, ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/დონორი ორგანიზაციის თანხმობა
ქ8.3. გეგმით გათვალისწინებული გადაუდებელი ქმედებების განხორციელება და დანერგვა	ჯავახეთის მთიანეთში სუბალპური ტყის მდგრადი მონაკვეთის აღდგენა	განხორციელებაში მონაწილეობა	ადგილობრივი თვითმმართველობა, ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/დონორი ორგანიზაციის თანხმობა

მუხლი 40. ეკოსაგანმანათლებლო და საზოგადოებასთან ურთიერთობის პროგრამა

1. ეკოსაგანმანათლებლო და საზოგადოებასთან ურთიერთობის პროგრამა მოიცავს შემდეგ საკითხებს:

ა) დაინტერესებული მხარეების ცნობიერების გაზრდას ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მნიშვნელობისა და განსაკუთრებული ფასეულობის შესახებ;

ბ) დაინტერესებული მხარეების ინფორმირებას დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის მიზნებისა და ქმედებების თაობაზე;

გ) დაინტერესებული მხარეების ჩართვას დაცული ტერიტორიების მართვის საკითხებში.

დ) ადგილობრივ მოსახლეობაში სოციოლოგიური გამოკითხვის ჩატარებას.

2. პრობლემები და შესაძლებლობები, რომლებიც იდენტიფიცირებულ იქნა სიტუაციურ ანალიზში და რომლებიც განხილულია საზოგადოებასთან ურთიერთობისა და ეკო-საგანმანათლებლო პროგრამაში, არის შემდეგი:

ა) საჭიროა აქტიური მუშაობა, რათა დაინტერესებული მხარეები უკეთ გაეცნონ დაცულ ტერიტორიებს, მის განსაკუთრებულ ფასეულობებსა და მიზნებს, ასევე, ადმინისტრაციის მიერ განსახორციელებელ ქმედებებს, რაც გააძლიერებს მათ ნდობას ადმინისტრაციის მიმართ;

ბ) აუცილებელია ეკო-საგანმანათლებლო და საზოგადოებასთან ურთიერთობის მასალებისა და პროდუქტების შექმნა სხვადასხვა დაინტერესებული ადგილობრივი სამიზნე ჯგუფისათვის;

გ) ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების შესახებ ცნობადობის გასაუმჯობესებლად აუცილებელია

საინფორმაციო პროდუქტის შექმნა მოსახლეობის ფართო მასისთვის როგორც რეგიონის, ასევე ეროვნული მასშტაბით;

დ) რეგიონში არის საზოგადოებრივი ორგანიზაციები, რომელთა ჩართვაც ამ პროგრამის განხორციელებაში მნიშვნელოვანია როგორც პროგრამის უფრო ეფექტიანად განსახორციელებლად, ასევე პარტნიორული ურთიერთობების დასამყარებლად და ადმინისტრაციისადმი ნდობის გასაძლერებლად;

ე) არის ადგილობრივი მოსახლეობის დაცული ტერიტორიების სამუშაოებში ჩართვის შესაძლებლობა.

3. ეკო-განათლებისა და საზოგადოებასთან ურთიერთობის პროგრამის მიზნები (ის, რისი მიღწევა გვსურს მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების ვადის ამოწურვამდე), ამოცანები (მიზნის მისაღწევი სტრატეგიული ღონისძიებები) და შესრულების ინდიკატორები (მიზნის მიღწევის მაჩვენებლები) მოცემულია ქვემოთ:

მიზნები	ამოცანები (სტრატეგიული ღონისძიებები)	ინდიკატორები
მ7. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების შესახებ რეგიონისა და საქართველოს მოსახლეობის ცნობიერების ამაღლება	დ8. პარტნიორული ურთიერთობის დამყარება რეგიონის საზოგადოებრივ ორგანიზაციებთან და ადგილობრივი მოსახლეობის ინფორმირება დაცული ტერიტორიების მნიშვნელობისა და გამორჩეულობის შესახებ დ9. შესაბამისი პროდუქტების შექმნა და მოსახლეობისათვის მიწოდება	ადგილობრივი მოსახლეობის ინფორმირებულობის დონე საქართველოს მოსახლეობის სხვადასხვა ჯგუფის (მოსწავლეები, სტუდენტები, ფართო მოსახლეობა და სხვ.) ინფორმირებულობის დონე საერთაშორისო გამოხმაურებათა რიცხვი

4. ეკოგანათლებისა და საზოგადოებასთან ურთიერთობის პროგრამის სამოქმედო გეგმის ქმედებები, რომელთა განხორციელებასაც გეგმავს დაცული ტერიტორიების სააგენტო თითოეული ამოცანის (სტრატეგიული ღონისძიების) შესასრულებლად, არის შემდეგი:

ღონისძიება/ქმედება	შედეგი	დტს/ზზპტ-ის როლი	სხვა პარტნიორების ჩართულობა	წინაპირობა
დ8. პარტნიორული ურთიერთობის დამყარება რეგიონის საზოგადოებრივ ორგანიზაციებთან და ადგილობრივი მოსახლეობის ინფორმირება დაცული ტერიტორიების მნიშვნელობისა და გამორჩეულობის შესახებ				
ქ8.1. შესაბამისი პროფილისა და გამოცდილების მქონე ადგილობრივი საზოგადოებრივი ორგანიზაციების შერჩევა და მათთან თანამშრომლობის დოკუმენტების გაფორმება	გაფორმებული დოკუმენტები	განხორციელება	ადგილობრივი რესურს-ცენტრები; შესაძლებელია, ასევე, რეგიონში ადრე ან ამჟამად მომუშავე საერთაშორისო და ეროვნული არასამთავრობო ორგანიზაციებთან (Care, MercyCorps, ELKANA და სხვ.) წინასწარი	უპირობოდ

			კონსულტაციების ჩატარება	
ქ8.2. პარტნიორ ორგანიზაციებთან ერთად, ადგილობრივ მოსახლეობასთან მუშაობის გეგმის შედგენა	დეტალური გეგმა	კოორდინირება, მონაწილეობა	ადგილობრივი რესურს- ცენტრები, პარტნიორი არასმთავრობო ორგანიზაციები	უპირობოდ
ქ8.3. გეგმით გათვალისწინებული ქმედებების დანერგვა	შესაბამისი დოკუმენტები (საინფორმაციო მასალები/პროდუქტები, ანგარიშები, ფოტო და სხვ.)	კოორდინირება, მონაწილეობა	ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა
ღ9. შესაბამისი პროდუქტების შექმნა და მოსახლეობისათვის მიწოდება				
ქ9.1. რეგიონის, ეროვნული და საერთაშორისო მედიისათვის დაცული ტერიტორიების შესახებ ინფორმაციის რეგულარული მიწოდება	პუბლიკაციები, ტელე- რადიო ინფორმაცია და სხვ.	კოორდინირება, მონაწილეობა	ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
ქ9.2. სხვა შესაბამისი ქმედებები (იხ. აგრეთვე, ზემოთ, მე-17 მუხლის მე-2 პარაგრაფში) – საჭიროებისა და შემდგომებისამებრ	შესაბამისი პროდუქცია	ორგანიზება	პარტნიორი ორგანიზაციები და/ან მოწვეული სპეციალისტები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება

მუხლი 41. ეკოტურიზმის პროგრამა

1. ეკოტურიზმის პროგრამა მოიცავს დაცული ტერიტორიების ეკოტურისტულ მომსახურებას, რაც თავის მხრივ გულისხმობს ტურისტული პროდუქტის შექმნასა და შეთავაზებას სხვადასხვა მიზნობრივი ჯგუფებისათვის და ვიზიტორებისათვის სხვადასხვა ფორმისა და შინაარსის მქონე საინფორმაციო მასალის შექმნას.

2. პრობლემები და შესაძლებლობები, რომლებიც იდენტიფიცირებულ იქნა სიტუაციურ ანალიზში და რომლებიც განხილულია ეკოტურიზმის პროგრამაში, შემდეგია:

ა) ტურისტულ ბაზარზე საერთაშორისო და ადგილობრივი ტურისტების, ასევე, საერთაშორისო ტურ-ოპერატორთა მხრიდან მოთხოვნა ჯავახეთის მიმართულებით ჯერჯერობით მცირეა;

ბ) რეგიონში არ არსებობს გამართული ტურისტული ინფრასტრუქტურა;

გ) ჯავახეთის დაცული ტერიტორიები და მისი მიმდებარე ზონა ტურისტულ შეთავაზებებში სრულფასოვნად ჯერ არ არის ასახული;

დ) დღეის მდგომარეობით ჯავახეთის დაცული ტერიტორიები ჩამოყალიბების პროცესშია. იგივე ითქმის ეკოტურიზმის პროგრამის შესაბამის ინფრასტრუქტურასა და პროდუქტებზე;

ე) არის იმის შესაძლებლობები, რომ რეგიონის მოსახლეობა ჩაერთოს ტურისტული მომსახურების

3. ეკოტურიზმის პროგრამის მიზნები (ის, რისი მიღწევა გვსურს მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების ვადის ამოწურვამდე), ამოცანები (მიზნის მისაღწევი სტრატეგიული ღონისძიებები) და შესრულების ინდიკატორები (მიზნის მიღწევის მაჩვენებლები) მოცემულია ქვემოთ:

მიზნები	ამოცანები (სტრატეგიული ღონისძიებები)	ინდიკატორები
მ8. ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებში ეკოტურიზმის განვითარებისათვის პირობების შექმნა	დ10. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების დაარსების პროექტის გეგმით გათვალისწინებული ინფრასტრუქტურის განვითარება (იხ., ასევე, დანართი 4) დ11. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ცნობადობის გაზრდა და ვიზიტორთა მოზიდვა-მომსახურების უზრუნველყოფა	დაცული ტერიტორიის ადმინისტრაციაში მოწყობილი საინფორმაციო ცენტრი, სხვა გათვალისწინებული ინფრასტრუქტურული ელემენტები ვიზიტორთა რაოდენობა
მ9. ვიზიტორთა მომსახურების შედეგად ადგილობრივი მოსახლეობისათვის შემოსავლის ახალი წყაროების გაჩენა	დ12. ადგილობრივი მოსახლეობის შესაბამისი მომზადება და ჩაბმა ვიზიტორთა მომსახურებაში	ვიზიტორთა მომსახურებაში ჩაბმული ადგილობრივი მოსახლეობის რაოდენობა ამ მომსახურებით მიღებული მათი წლიური შემოსავალი

4. ეკოტურიზმის პროგრამის სამოქმედო გეგმის ქმედებები, რომელთა განხორციელებასაც გეგმავს დაცული ტერიტორიების სააგენტო თითოეული ამოცანის (სტრატეგიული ღონისძიების) შესასრულებლად არის შემდეგი:

ღონისძიება/ქმედება	შედეგი	დტს/ზზპტ-ის როლი	სხვა პარტნიორების ჩართულობა	წინაპირობა
დ10. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების დაარსების პროექტის გეგმით გათვალისწინებული ინფრასტრუქტურის განვითარება				
ქ10.1. საინფორმაციო ცენტრის (საგამოფენო დარბაზით) მოწყობა ადმინისტრაციის შენობაში და მასთან საპარკინგო ადგილის მოწყობა	საინფორმაციო ცენტრი, საპარკინგო ადგილი	კოორდინირება, ხელშეწყობა	ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების დაარსების პროექტი	უპირობოდ
ქ10.2. პარკის შესასვლელის, საინფორმაციო და საგზაო	საგზაო ნიშანი	6		

ნიშნების დამზადება:საგზაო ნიშანი 6	ვერტიკალური საინფორმაციო დაფა 6			
ვერტიკალური საინფორმაციო დაფა 6	დახრილი დაფა 20	20	კოორდინირება, ხელშეწყობა	ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების დაარსების პროექტი
დახრილი დაფა 20	მაჩვენებელი ისარი 8	8		უპირობოდ
მაჩვენებელი ისარი 8	პარკის შესასვლელი 2	2		
პარკის შესასვლელი 2				
ქ10.3. ფრინველებზე დაკვირვების 3 კომპლექსის აშენება ბუღდაშენის ტბასთან, კარწახის ტბასთან და მადატაფის ტბასთან	აშენებული და მოწყობილია 3 კომპლექსი	კოორდინირება, ხელშეწყობა	ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების დაარსების პროექტი	უპირობოდ
ქ 10.4 ვეფხის კანიონის დასაწყისში ეკობანაკის ინფრასტრუქტურის მოწყობა	მოწყობილია და შეუფერხებლად ფუნქციონირებს ეკობანაკი	კოორდინირება, ხელშეწყობა	ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების დაარსების პროექტი	უპირობოდ
ქ 10.5 ზამთრის ტურიზმის განვითარების შესაძლებლობების განსაზღვრა და დაგეგმვა	განსაზღვრულია ზამთრის ტურიზმის განვითარების შესაძლებლობა და ექტივობები	კოორდინირება, ხელშეწყობა	ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების დაარსების პროექტი	უპირობოდ
ქ 10.6 სპორტულ სამოყვარულო თევზჭერის ადგილების განსაზღვრა ზამთარი/ზაფხული და საჭიროების შემთხვევაში ინფრასტრუქტურის მოწყობა.	მოწყობილია სპორტულ- სამოყვარულო თევზსაჭერი ადგილები	კოორდინირება, ხელშეწყობა	ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების დაარსების პროექტი	უპირობოდ
ქ 10.7 საცხენოსნო და ველობილიკების დაგეგმვა და განვითარება	მოწყობილია საცხენოსნო და ველობილიკები	კოორდინირება, ხელშეწყობა	ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების დაარსების პროექტი	უპირობოდ
დ10.1.1 ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე ეკო-ტურისტული სერვისებისა და მარშრუტების შემუშავება				
ქ10.1.1.2 ფრინველებზე დაკვირვების ტურისტული მარშრუტის დაგეგმვა	ეკო-ტურისტული პროდუქტი	კოორდინირება, ხელშეწყობა	ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია, მოწვეული სპეციალისტი	შესაბამისი ფინანსების ბიუჯეტში გათვალისწინება
დ11. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ცნობადობის გაზრდა და ვიზიტორთა მოზიდვა-მომსახურების უზრუნველყოფა				
ქ11.1. სააგენტოს Web- გვერდზე ინფორმაციის	Web-გვერდი	კოორდინირება	დაცული ტერიტორიების	შესაბამისი ფინანსირების

განთავსება			სააგენტოს სპეციალისტი	მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
ქ11.2. თბილისში, საკვანძო ადგილას სარეკლამო ბილბორდის განთავსება	ბილბორდი	ორგანიზება	დაქირავებული ორგანიზაცია	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
ქ11.3. ეროვნული მასმედიის ჟურნალისტებისათვის და ტუროპერატორებისათვის ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებში ტურის მოწყობა	ჟურნალისტების მიერ გამოქვეყნებული ინფორმაცია დაინტერესებულ ტუროპერატორთა რაოდენობა	განხორციელება	ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
ქ11.4. სამეწოვანი (ქართულ-ინგლისურ-რუსული) გზამკვლევის შედგენა და გამოცემა	გამოცემული გზამკვლევი	ორგანიზება	პარტნიორი ორგანიზაციები და/ან მოწვეული სპეციალისტები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
ქ11.5. ფერადი ლიფლეტის შედგენა და გამოცემა	მუდმივად ხორციელდება საინფორმაციო მასალებით უზრუნველყოფა დაინტერესებული მხარეებისათვის	ორგანიზება	პარტნიორი ორგანიზაციები და/ან მოწვეული სპეციალისტები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
ქ11.6. სხვა პროდუქციის მომზადება (დაცული ტერიტორიების ლოგოიანი მაისურები, კეპები, სამკერდე ნიშნები და სხვ.) – საჭიროებისა- და შეძლებისამებრ	შესაბამისი პროდუქცია	ორგანიზება	პარტნიორი ორგანიზაციები და/ან მოწვეული სპეციალისტები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
ქ11.7. ადმინისტრაციის ტურიზმზე პასუხისმგებელი პერსონალის კვალიფიკაციის ამაღლება	გავლილი შესაბამისი ტრენინგკურსების დამადასტურებელი საბუთი	ორგანიზება	-	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
ქ11.8. სხვა შესაბამისი ქმედებები (იხ. აგრეთვე, ზემოთ, მე-13 მუხლის მე-8 პარაგრაფში) – საჭიროებისა და შეძლებისამებრ	შესაბამისი პროდუქცია	ორგანიზება	პარტნიორი ორგანიზაციები და/ან მოწვეული სპეციალისტები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
დ12. ადგილობრივი მოსახლეობის შესაბამისი მომზადება და ჩაბმა ვიზიტორთა მომსახურებაში				
ქ12.1. დაინტერესებული პირების გამოვლენა და მათთან შეთანხმება	შეთანხმების დოკუმენტები	განხორციელება	ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები	ტურისტული პროდუქტის არსებობა დაცულ ტერიტორიებში

ქ12.2. ვიზიტორთა მომსახურებაში ჩაბმული პირების ტრენინგი	ტრენინგის დოკუმენტაცია	კოორდინირება	მოწვეული სპეციალისტები, ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
დ13 ტრანსსასაზღვრო ურთიერთობების ჩამოყალიბება				საჭირო ფინანსების ბიუჯეტში გათვალისწინება
ქ13.1 თანამშრომლობის შესაძლო მიმართულებების იდენტიფიცირება (მათ შორის კვლევა-მონიტორინგის, დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტისა და საერთაშორისო ტურისტების მომსახურების გაუმჯობესების კუთხით)	ქვეყნებს შორის აქტიური თანამშრომლობა და დაცული ტერიტორიების ცნობადობის ზრდა საერთაშორისო მასშტაბით	კოორდინირება, განხორციელება	ადმინისტრაცია, ადგილობრივი და საერთაშორისო პარტნიორები	საჭირო ფინანსების ბიუჯეტში გათვალისწინება
ქ13.2 ინფორმაციის გაცვლა თანამშრომლობის გამოვლენილ მიმართულებებზე და კონკრეტული აქტივობების განხორციელება	ქვეყნებს შორის აქტიური თანამშრომლობა და დაცული ტერიტორიების ცნობადობის ზრდა საერთაშორისო მასშტაბით	კოორდინირება, განხორციელება	ადმინისტრაცია, ადგილობრივი და საერთაშორისო პარტნიორები	საჭირო ფინანსების ბიუჯეტში გათვალისწინება

მუხლი 42. ადმინისტრაციის პროგრამა

1. ადმინისტრაციის პროგრამა მოიცავს იმ საკითხებს, რომლებიც უკავშირდება დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ეფექტურ ფუნქციონირებას და მოიცავს:

ა) ადმინისტრაციის სტრუქტურას, ფუნქციებს, შიდა განაწესს, სისტემებსა და პროცედურებს, სამუშაო გეგმებისა და ანგარიშების ჩათვლით;

ბ) თანამშრომლების შევსებას, კვალიფიკაციას, ცოდნასა და გამოცდილებას და მათ მოტივაციას;

გ) ინფრასტრუქტურითა და აღჭურვილობით უზრუნველყოფას;

დ) პარტნიორული ურთიერთობის გაძლიერებას ეროვნულ და საერთაშორისო დონეზე.

2. პრობლემები და შესაძლებლობები, რომლებიც იდენტიფიცირებულ იქნა სიტუაციურ ანალიზში და რომლებიც განხილულია ადმინისტრაციის პროგრამაში არის შემდეგი:

ა) 2013 წლის მდგომარეობით დანიშნულია მხოლოდ დაცული ტერიტორიების დირექტორი; ამდენად, უპირველესად აუცილებელია შტატის შერჩევა-დაკომპლექტება.

ბ) ასევე, ჯერჯერობით არ არსებობს ადმინისტრაციის ინფრასტრუქტურა, რომლის ჩამოყალიბება დაგეგმილია დაცული ტერიტორიის დაარსების პროექტის შესაბამისად.

გ) საჭიროა ინფრასტრუქტურის და აღჭურვილობის მოვლა-პატრონობის გეგმის შემუშავება და დანერგვა;

დ) დაცული ტერიტორიების დაარსების პროექტით ყველა პროგრამისათვის გათვალისწინებულია

მინიმალური ინფრასტრუქტურა და აღჭურვილობა. ამდენად დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ფუნქციონირების მე-2 ან მე-3 წელს, გამოცდილების დაგროვების კვალდაკვალ, უნდა დადგინდეს ინფრასტრუქტურის დამატებითი ერთეულების, ასევე, დამატებითი აღჭურვილობის საჭიროება და მოძიებულ იქნეს თანხები მათ შესაქმნელად/შესასყიდად;

ე) ასევე, საჭირო და შესაძლებელია პარტნიორული ურთიერთობების გაღრმავება ეროვნულ და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან.

3. ადმინისტრაციის პროგრამის მიზნები (ის, რისი მიღწევა გვსურს მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების ვადის ამოწურვამდე), ამოცანები (მიზნის მისაღწევი სტრატეგიული ღონისძიებები) და შესრულების ინდიკატორები (მიზნის მიღწევის მაჩვენებლები) მოცემულია ქვემოთ:

მიზნები	ამოცანები (სტრატეგიული ღონისძიებები)	ინდიკატორები
მ10. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ფუნქციონირებისთვის პირობების შექმნა	ღ13. შტატის შერჩევა-დაკომპლექტება და კვალიფიკაციის ამაღლება ღ14. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ინფრასტრუქტურის შექმნა (იხ., ასევე, დანართი 4), აღჭურვა, მოვლა-პატრონობა და განვითარება	სრულად დაკომპლექტებული საშტატო განაწესი შტატის კვალიფიკაცია შესაბამისად აღჭურვილი ინფრასტრუქტურული ერთეულები
მ11. ეროვნული და საერთაშორისო ურთიერთობების განვითარება	ღ15. პარტნიორობის ჩამოყალიბება და/ან გაღრმავება შესაბამისი პროფილის ეროვნულ და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან	ურთიერთგაგების მემომარანდუმების, სხვა შეთანხმებების დოკუმენტები

4. ადმინისტრაციის პროგრამის სამოქმედო გეგმის ქმედებები, რომელთა განხორციელებასაც გეგმავს დაცული ტერიტორიების სააგენტო თითოეული ამოცანის (სტრატეგიული ღონისძიების) შესასრულებლად არის შემდეგი:

ღონისძიება/ქმედება	შედეგი	დტს/ზბპტ-ის როლი	სხვა პარტნიორების ჩართულობა	წინაპირობა
ღ13. შტატის შერჩევა-დაკომპლექტება და კვალიფიკაციის ამაღლება				
ქ13.1. შტატის შერჩევა-დაკომპლექტება	დაკომპლექტებულია ადმინისტრაცია შესაბამისი კადრებით	განხორციელება	ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები	უპირობოდ
ქ13.2. შტატის კვალიფიკაციის ამაღლების კურსების/ტრენინგების პერიოდული მოწყობა	კურსების ჩატარების ამსახველი დოკუმენტები და საშტატო ერთეულის ცოდნა გაუმჯობესებულია	ორგანიზება	მოწვეული სპეციალისტები, ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება

ლ14. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ინფრასტრუქტურის შექმნა, აღჭურვა, მოვლა-პატრონობა და განვითარება

ქ14.1. დაცული ტერიტორიების დაარსების პროექტით გათვალისწინებული ადმინისტრაციული ცენტრის შენობისა და დამხმარე ნაგებობის აშენება და აღჭურვა (ლანდშაფტური კეთილმოწყობის ჩათვლით)	პროექტის დოკუმენტაცია, ადმინისტრაციის ცენტრი და დამხმარე ნაგებობები, აღჭურვილობა	კოორდინირება	ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების დაარსების პროექტი	დონორ ორგანიზაციასთან შეთანხმება
ქ14.2. შტატის აღჭურვა შესაბამისი საშუალებებით, რომელიც აუცილებელია სამსახურეობრივი მოვალეობების აღსრულებისათვის	პროექტის დოკუმენტაცია, აღჭურვილობა	კოორდინირება	ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების დაარსების პროექტი	დონორ ორგანიზაციასთან შეთანხმება
ქ14.3. დაცული ტერიტორიების ინფრასტრუქტურული ერთეულებისა და აღჭურვილობის მოვლა-პატრონობის გეგმის შემუშავება და დანერგვა	შემუშავებულია გეგმა და მიმდინარეობს მუდმივი მონიტორინგი ინფრასტრუქტურის ერთეულებზე	განხორციელება	-	უპირობოდ
ქ14.4. დამატებითი ინფრასტრუქტურული ერთეულებისა და აღჭურვილობის საჭიროების დადგენა და მათი შექმნა/შემენა	საჭიროების დასაბუთების ანგარიში, დამატებითი ინფრასტრუქტურული ერთეულები, აღჭურვილობა	განხორციელება	ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება

ლ15. პარტნიორობის ჩამოყალიბება და/ან გაღრმავება შესაბამისი პროფილის ეროვნულ და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან

ქ15.1. პარტნიორობის განვითარების სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავება	სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის დოკუმენტი	ორგანიზება	არსებული პარტნიორი ორგანიზაციები, მოწვეული სპეციალისტები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
ქ15.2. ტრანსსასაზღვრო საკოორდინაციო საბჭოს შექმნა, რომელიც პასუხისმგებელი იქნება ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის გაღრმავებაზე და ტრანსსასაზღვრო საკითხების კოორდინაციაზე	სამოქმედო გეგმა	ორგანიზება, მონაწილეობა	TJS ტრანსსასაზღვრო ერთობლივი სამდივნო	
ქ15.3. პარტნიორობის განვითარების სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის დანერგვის დაწყება	შესაბამისი დოკუმენტები (ურთიერგაგების მემორანდუმები და სხვ.)	განხორციელება	არსებული პარტნიორი ორგანიზაციები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება

მუხლი 43. კვლევა-მონიტორინგის პროგრამა

1. კვლევა-მონიტორინგის პროგრამა მოიცავს შემდეგ საკითხებს:

ა) სამეცნიერო კვლევა განიხილება როგორც ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტი მენეჯმენტის სტრატეგიის შემუშავებასა და გეგმის ადაპტაციის პროცესში;

ბ) მონიტორინგის მიზნების მიღწევისა და განხორციელებისათვის სრულყოფილი და ხელმისაწვდომი მონაცემთა ბაზის არსებობა;

გ) მონიტორინგი ხორციელდება კანონმდებლობით განსაზღვრული პროცედურებისა და ნებადართული მეთოდების გამოყენებით.

2. პრობლემები და შესაძლებლობები, რომლებიც იდენტიფიცირებულ იქნა სიტუაციურ ანალიზში და რომლებიც განხილულია კვლევა-მონიტორინგის პროგრამაში არის შემდეგი:

ა) იმდენად, რამდენადაც პარკი ჩამოყალიბების პროცესშია, არ არსებობს მონაცემთა ბაზა და მონიტორინგის სისტემა;

ბ) პარკის დაარსებისას განხორციელებული კვლევების შედეგები მონაცემთა ბაზის შექმნის საფუძვლად შეიძლება გამოდგეს;

გ) ჯავახეთში არ ჩატარებულა ეკოსისტემებზე კლიმატის ცვლილების მოსალოდნელი ზეგავლენისადმი მიძღვნილი კვლევა; ამდენად, არ არსებობს ადაპტაციური ღონისძიებების ამსახველი რეკომენდაციები.

3. კვლევა-მონიტორინგის პროგრამის მიზნები (ის, რისი მიღწევა გვსურს მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების ვადის ამოწურვამდე), ამოცანები (მიზნის მისაღწევი სტრატეგიული ღონისძიებები) და შესრულების ინდიკატორები (მიზნის მიღწევის მაჩვენებლები) მოცემულია ქვემოთ:

მიზნები	ამოცანები (სტრატეგიული ღონისძიებები)	ინდიკატორები
მ12. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ბიომრავალფეროვნების მრავალფუნქციური მონიტორინგის სისტემის შექმნა	დ17. წყლის ჰაბიტატების მდგომარეობის მონიტორინგი	წყლის ჰაბიტატების მდგომარეობის მაჩვენებლები
	დ18. ხმელეთის ჰაბიტატების მდგომარეობის მონიტორინგი	ხმელეთის ჰაბიტატის მდგომარეობის მაჩვენებლები
	დ19. ფრინველების მონიტორინგი	
	დ20. ძუძუმწოვრების იშვიათი სახეობების მონიტორინგი	ფრინველების რიცხოვნობა,
	დ21. ტურიზმის განვითარებისა და ზემოქმედების მონიტორინგი	ძუძუმწოვრების სახეობების რიცხოვნობის მაჩვენებელი

	დ22. მოსახლეობის დაცულ ტერიტორიებთან დაკავშირებული სარგებლის მონიტორინგი დ23. მონაცემთა ელექტრონული ბაზის შექმნა	ტურიზმის განვითარების/ზემოქმედების მაჩვენებლები მოსახლეობის სარგებლის მაჩვენებლები სრულყოფილი მონაცემების არსებობა
მ13. ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებზე კლიმატის მოსალოდნელი ზეგავლენის შერბილების უზრუნველსაყოფად მუშაობის დაწყება	დ24. კლიმატის ცვლილების მოსალოდნელი ზეგავლენის შესწავლა, მოდელირება და ადაპტაციის გეგმის დამუშავება	ადაპტაციის გეგმა და მისი განხორციელების რესურსები

4. კვლევა-მონიტორინგის პროგრამის სამოქმედო გეგმის ქმედებები, რომელთა განხორციელებასაც გეგმავს დაცული ტერიტორიების სააგენტო თითოეული ამოცანის (სტრატეგიული ღონისძიების) შესასრულებლად, არის შემდეგი:

ღონისძიება/ქმედება	შედეგი	დტს/ზბპტ-ის როლი	სხვა პარტნიორების ჩართულობა	წინაპირობა
დ16. დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის ეფექტურობის მონიტორინგი (იხ. ასევე, მ1)				
ქ16.1. METT-ის გამოყენებით (Management Effectiveness Traking Tool) მენეჯმენტის ეფექტურობის პერიოდული შეფასება	მენეჯმენტის ეფექტურობის მაჩვენებელი	განხორციელება	ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები	უპირობოდ
დ17. წყლის ჰაბიტატების მდგომარეობის მონიტორინგი				
ქ17.1. წყლის (განსაკუთრებით დაცულ ტერიტორიებში არსებული წყალსატევების) მონიტორინგის გეგმის დამუშავება	მონიტორინგის გეგმა	კოორდინირება	შესაბამისი პროფილის სამეცნიერო ორგანიზაციები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა
ქ17.2. ტრანსსასაზღვრო კვლევებისათვის მონიტორინგის გეგმის დამუშავება	მონიტორინგის გეგმა	მონაწილეობა/ თანაკოორდინირება	არფის ტბის ეროვნული პარკის ადმინისტრაცია, შესაბამისი პროფილის სამეცნიერო ორგანიზაციები საქართველოსა და სომხეთში	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა და შესაბამისი მხარდაჭერის და მზაობის არსებობა სომხეთის მხრიდან
ქ17.2. გეგმის დანერგვა	შესაბამისი ანგარიშები, მასალები	განხორციელება	ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები, მოხალისეები ადგილობრივი მოსახლეობიდან	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
დ18. ხმელეთის ჰაბიტატების მდგომარეობის მონიტორინგი				
ქ18.1. საძოვრების მენეჯმენტის არსებულ შეფასებას და რეკომენდაციებზე დაყრდნობით, საძოვრების	საძოვრების მდგომარეობის მონიტორინგის გეგმა	კოორდინირება	WWF-ის კავკასიის ოფისი	-

მდგომარეობის მონიტორინგის გეგმის დამუშავება				
ქ18.2. შტატისა და მოხალისეების საგნობრივი ტრენინგი – სომხეთის არფის ტბის ეროვნული პარკის ადმინისტრაციის თანამშრომლებთან ერთად	ტრენინგის ამსახველი მასალები (ანგარიში, ფოტო)	ორგანიზება, მონაწილეობა	WWF-ის კავკასიის ოფისი, ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები TJS	მცირე ფინანსირების გათვალისწინება ორგანიზაციის ბიუჯეტში
ქ18.3. მონიტორინგის გეგმის დანერგვა	ყოველწლიური ანგარიშები	განხორციელება	მოხალისეები, ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები	უპირობოდ
ქ18.3. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ჰაბიტატების/მცენარეულობის რუკის შედგენა	GIS რუკა და შესაბამისი მონაცემთა ბაზა	კოორდინირება	შესაბამისი პროფილის სამეცნიერო ორგანიზაციები და/ან მოწვეული ექსპერტი/ექსპერტები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
ქ18.3. კარტოგრაფირებისას მოპოვებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით, საძოვრების მონიტორინგის გეგმის კორექტირება და ჰაბიტატების მონიტორინგის ერთიანი გეგმის შედგენა (ტყე-ბუჩქნარი ჰაბიტატების ჩათვლით)	ხმალეთის ჰაბიტატების მონიტორინგის ერთიანი გეგმა	კოორდინირება	WWF-ის კავკასიის ოფისი, შესაბამისი პროფილის სამეცნიერო ორგანიზაციები და/ან მოწვეული ექსპერტი/ექსპერტები	მცირე ფინანსირების გათვალისწინება ორგანიზაციის ბიუჯეტში
ქ18.4. ერთიანი გეგმით გათვალისწინებული ქმედებების შესრულება	ყოველწლიური ანგარიშები	განხორციელება	მოხალისეები, ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები	უპირობოდ

დ19. ფრინველების მონიტორინგი

ქ19.1. ფრინველების მონიტორინგის არსებულ რეკომენდაციებზე (იხ. დანართი 10) დაყრდნობით მონიტორინგის გეგმის დამუშავება.	მონიტორინგის გეგმა	კოორდინირება	შესაბამისი პროფილის სამეცნიერო ორგანიზაციები და/ან მოწვეული ექსპერტი/ექსპერტები	მცირე ფინანსირების გათვალისწინება ორგანიზაციის ბიუჯეტში
ქ.19.2. სომხეთის არფის ტბის ეროვნული პარკის ადმინისტრაციასთან თანამშრომლობით ტრანსსასაზღვრო მონიტორინგის გეგმის შემუშავება	მონიტორინგის გეგმა	მონაწილეობა, კოორდინირება	TJS	
ქ18.2. შტატისა და მოხალისეების საგნობრივი ტრენინგი	ტრენინგის ამსახველი მასალები (ანგარიში, ფოტო)	ორგანიზება	შესაბამისი პროფილის სამეცნიერო ორგანიზაციები და/ან მოწვეული ექსპერტი/ექსპერტები	მცირე ფინანსირების გათვალისწინება ორგანიზაციის ბიუჯეტში
ქ18.2. გეგმის გათვალისწინებული ქმედებების შესრულება	ყოველწლიური ანგარიშები	განხორციელება	მოხალისეები, ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები	უპირობოდ

დ20. ბუძეუქმფორების იშვიათი სახეობების მონიტორინგი

ქ20.1. ჯავახეთის დაცული				
-------------------------	--	--	--	--

ტერიტორიების ფარგლებში ჭრელტყავასა და წავის პოპულაციების გავრცელებისა და სტატუსის დამატებითი გამოკვლევა და ამ სახეობების პოპულაციების მდგომარეობის მონიტორინგის გეგმის დამუშავება	ანგარიში, მასალები (რუკები, ფოტო და სხვ.)	ორგანიზება	შესაბამისი პროფილის სამეცნიერო ორგანიზაციები და/ან მოწვეული ექსპერტი/ექსპერტები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა/ბიუჯეტში გათვალისწინება
ქ20.2. შტატისა და მოხალისეების საგნობრივი ტრენინგი	ტრენინგის ამსახველი მასალები (ანგარიში, ფოტო)	ორგანიზება	შესაბამისი პროფილის სამეცნიერო ორგანიზაციები და/ან მოწვეული ექსპერტი/ექსპერტები	მცირე ფინანსირების გათვალისწინება ორგანიზაციის ბიუჯეტში
ქ20.3. გეგმით გათვალისწინებული ქმედებების შესრულება	ყოველწლიური ანგარიშები	განხორციელება	მოხალისეები, ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები	უპირობოდ
დ21. ტურიზმის განვითარებისა და ზემოქმედების მონიტორინგი				
ქ21.1. სააგენტოში დაგროვილი გამოცდილების გამოყენების, მონიტორინგის გეგმის დამუშავება	მონიტორინგის გეგმა	განხორციელება	ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები	უპირობოდ
ქ21.2. გეგმით გათვალისწინებული ქმედებების შესრულება	ყოველწლიური ანგარიშები	განხორციელება	მოხალისეები, ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები	უპირობოდ
დ22. მოსახლეობის დაცულ ტერიტორიებთან დაკავშირებული სარგებლის მონიტორინგი				
ქ22.1 მონიტორინგის გეგმის დამუშავება	მონიტორინგის გეგმა	განხორციელება	ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები, საჭიროებისამებრ – მოწვეული ექსპერტები	საჭიროებისამებრ – დამატებითი სახსრების მოზიდვა
ქ21.2. გეგმით გათვალისწინებული ქმედებების შესრულება	ყოველწლიური ანგარიშები	განხორციელება	ადგილობრივი პარტნიორი ორგანიზაციები	უპირობოდ
დ23. მონაცემთა ელექტრონული ბაზის შექმნა				
ქ21.2. მონაცემთა ბაზის ელექტრონული პროგრამის შექმნა	პროგრამა	ორგანიზება	მოწვეული სპეციალისტი, დონორი ორგანიზაციები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა
ქ21.2. შერჩეული თანამშრომლების ტრენინგი პროგრამისა და მონაცემთა ბაზის ოპერირებაში	ტრენინგის ამსახველი დოკუმენტები	ორგანიზება	მოწვეული სპეციალისტი, დონორი ორგანიზაციები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა
ქ23.2. არსებული მონაცემების და მასალების ბაზაში შეტანა	მონაცემთა ბაზა	განხორციელება	-	უპირობოდ
ქ23.3. რეგულარული განახლება	ბაზაში შეტანილი ახალი მასალები და მაჩვენებლები	განხორციელება	-	უპირობოდ
დ24. კლიმატის ცვლილების მოსალოდნელი ზეგავლენის შესწავლა, მოდელირება და ადაპტაციის გეგმის დამუშავება				
			შესაბამისი	

ქ24.1. შესწავლა და მოდელირება ტრანსსასაზღვრო კონტექსტის გათვალისწინებით	ანგარიში, მასალები	კოორდინირება	სამეცნიერო ორგანიზაციები, მოწვეული სპეციალისტები, დონორი ორგანიზაციები, TJS	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა
ქ24.2. ადაპტაციის გეგმის დამუშავება	გეგმა	კოორდინირება	შესაბამისი სამეცნიერო ორგანიზაციები, მოწვეული სპეციალისტები, დონორი ორგანიზაციები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა
ქ24.3. შერჩეული თანამშრომლების ტრენინგი საადაპტაციო ღონისძიებების დანერგვაში	ტრენინგის ამსახველი დოკუმენტები და მასალები	ორგანიზება	შესაბამისი სამეცნიერო ორგანიზაციები, მოწვეული სპეციალისტები, დონორი ორგანიზაციები	შესაბამისი ფინანსირების მოზიდვა
ქ24.4. გეგმის განსახორციელებლად ფინანსური რესურსების მოზიდვა	დონორი ორგანიზაციის/ორგანიზაციების წერილობითი პირობა გეგმის ან მისი გარკვეული ნაწილების დაფინანსების შესახებ	კოორდინირება	პარტნიორი ეროვნული და საერთაშორისო ორგანიზაციები	ფინანსირების შესაბამისი პრიორიტეტების არსებობა დონორი ორგანიზაციების სტრატეგიებში

თავი VII

მენეჯმენტის გეგმის მონიტორინგი

მუხლი 44. ინდიკატორები და მათი შერჩევის დასაბუთება

მენეჯმენტის გეგმის შესრულების ინდიკატორები სტრატეგიული ღონისძიებების და ქმედებებისათვის დეტალურადაა აღწერილი VI თავში მენეჯმენტის თითოეული პროგრამისათვის. ინდიკატორების შერჩევა მოხდა მათი გაზომვადობის (რაოდენობრივი და ხარისხობრივი) და დროში მიღწევადობის პრინციპების გათვალისწინებით.

მუხლი 45. მონიტორინგის განხორციელება

1. მენეჯმენტის გეგმის მონიტორინგი წარმოადგენს დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის მიერ უწყვეტი, ადაპტაციური მართვის განხორციელების საფუძველს. უწყვეტი, ადაპტაციური მართვა გულისხმობს სამოქმედო გეგმის დანერგვისას მიღებული გამოცდილებისა და სხვა ახალი ნფორმაციის გათვალისწინებით მენეჯმენტის გეგმის კორექტირებას, ახალ რეალობასთან ადაპტირებას.

2. ადმინისტრაცია მონიტორინგს ახორციელებს სამ ეტაპად:

ა) წლიური მონიტორინგი:

ყოველი წლის ივნისში ადმინისტრაცია მოამზადებს მე-6 თავში მოცემული ქმედებებისა და საქმიანობების განხორციელების ანგარიშს, რაც გახდება 3-წლიანი საოპერაციო გეგმების განახლება-გადახედვისა და წლიური ბიუჯეტის დამტკიცების საფუძველი;

ბ) მენეჯმენტის გეგმის ეფექტურობის მონიტორინგი სამ წელიწადში:

მენეჯმენტის გეგმის მიხედვით დაცული ტერიტორიების მართვის მესამე და მეექვსე წლის

განმავლობაში ადმინისტრაცია ჩაატარებს გეგმის ეფექტურობის შეფასებას სპეციალური ინსტრუმენტების გამოყენებით; მიღებული შედეგების 2013 წლის მონაცემებთან შედარება ადმინისტრაციას პროგრესის, შესრულებული ქმედებებისა და აქტივობების ეფექტიანობის განსაზღვრის საშუალებას მისცემს;

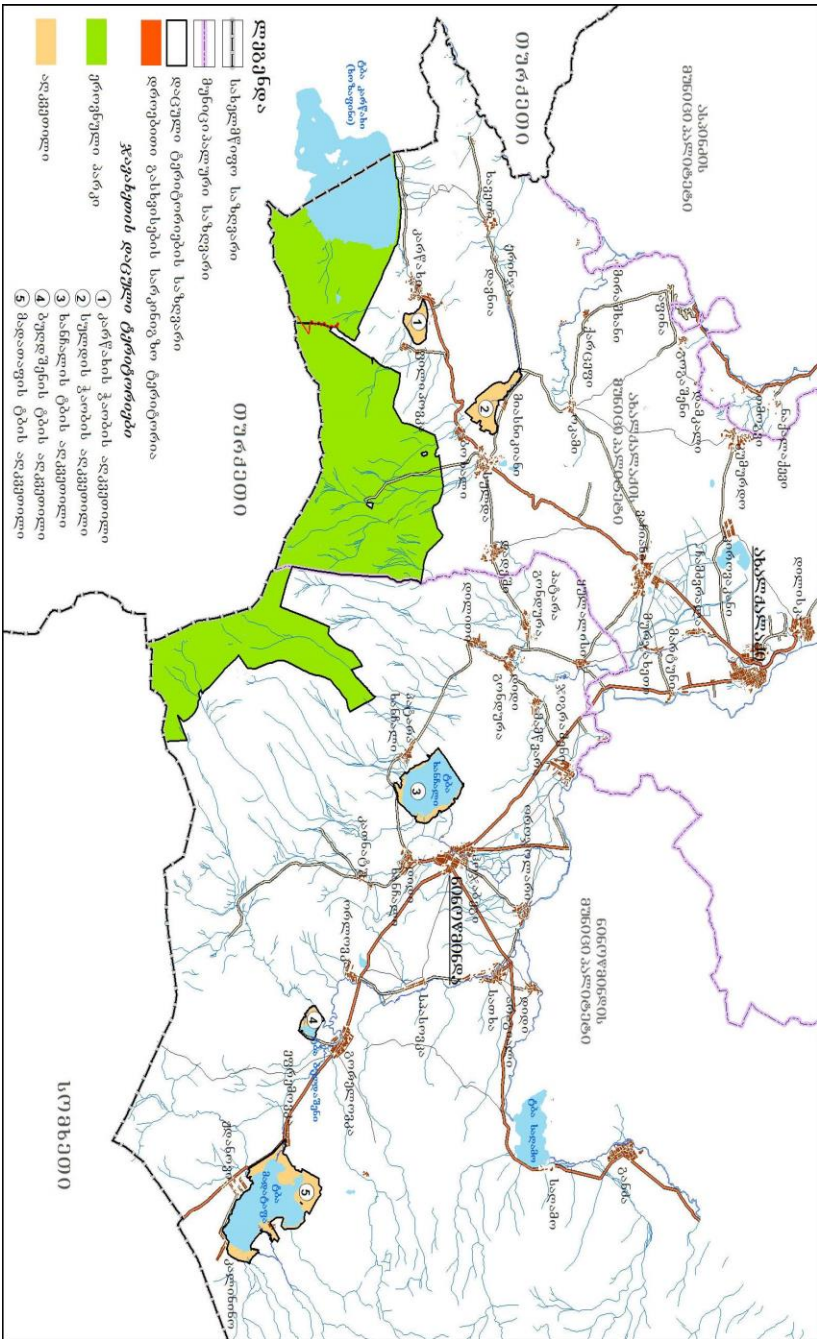
გ) სრული გადახედვა – მენეჯმენტის გეგმის მიხედვით დაცული ტერიტორიების მართვის მე-6 წელს ადმინისტრაცია განახორციელებს გეგმის სრულ გადახედვას: ჩაატარებს ახალ სიტუაციურ ანალიზს და მოახდენს მიზნებისა და ქმედებების რევიზიას. სრული გადახედვის შედეგები საფუძვლად დაედება ახალი 6-წლიანი მენეჯმენტის გეგმის დამუშავებას.

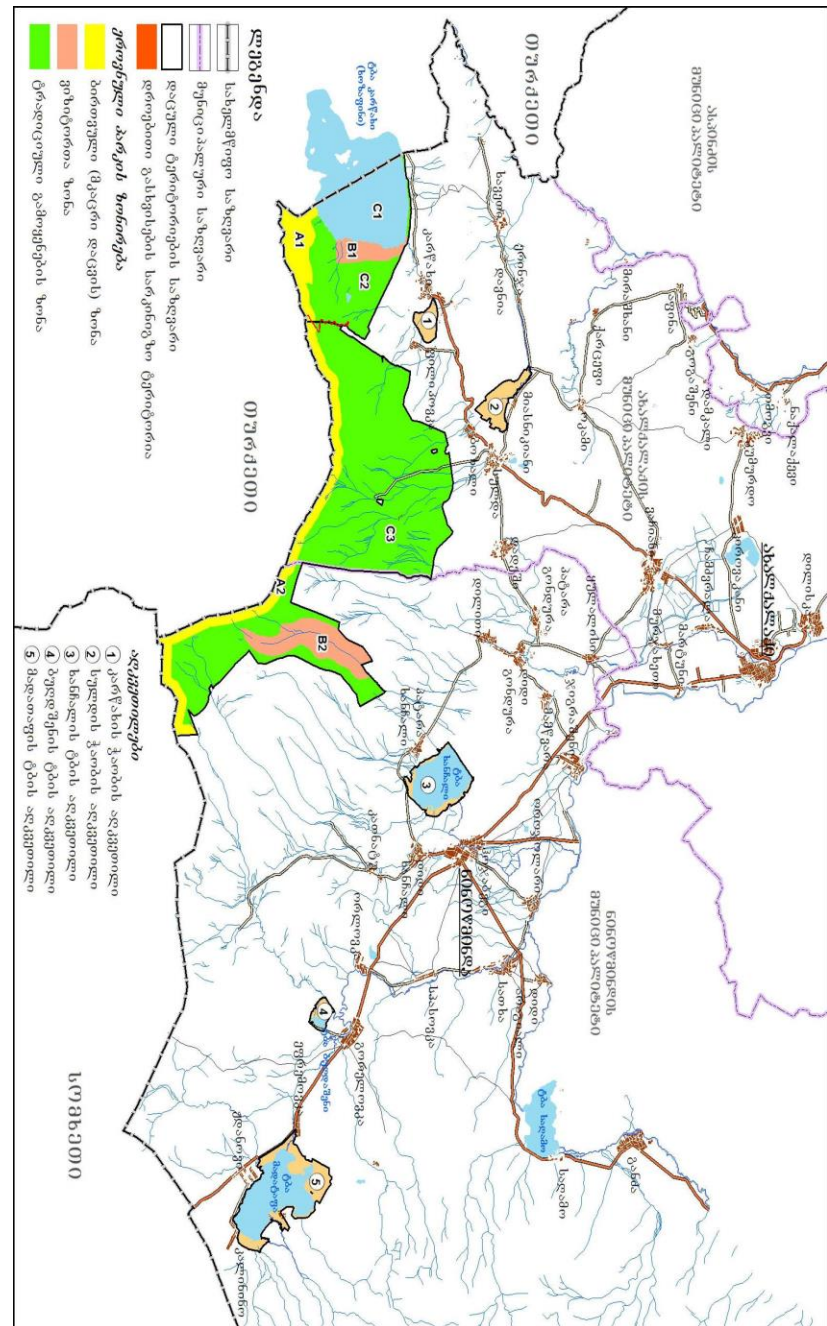
ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის დანართები:

- დანართი 1. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მდებარეობა (რუკა)
- დანართი 2. ჯავახეთის ეროვნული პარკის ზონირება (რუკა)
- დანართი 3. ეროვნული პარკის მკაცრი დაცვის ზონის შესაძლო გაფართოება (რუკა)
- დანართი 4. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების დაგეგმილი ინფრასტრუქტურის განლაგება (რუკა)
- დანართი 5. პატრულირების მარშრუტების (რუკა)
- დანართი 6. ხანძარსაშიში ზონები (რუკა)
- დანართი 7. სამოვრების მართვის (რუკა)
- დანართი 8. ჯავახეთის ეროვნული პარკის ზონების პერიმეტრის კოორდინატები
 - 8.1. მკაცრი დაცვის ზონა
 - 8.2. ვიზიტორთა ზონა
 - 8.3. ტრადიციული გამოყენების ზონა
- დანართი 9. ეროვნული პარკისა და მისი ზონების ფართობები (გის-ის მონაცემების მიხედვით)
- დანართი 10. ფლორის ენდემური და იშვიათი სახეობები
- დანართი 11. ძუძუმწოვართა სახეობები
- დანართი 12. ფრიველთა სახეობების სია
- დანართი 13. რეკომენდაციები ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ფარგლებში ფრინველების პოპულაციების მდგომარეობის მონიტორინგის პროგრამის ჩამოყალიბებისათვის
- დანართი 14. ამფიბიები და რეპტილიები
- დანართი 15. მადატაფის, ხანჩალის, კარწახის და ბუღდაშენის ტბების იქტიოფაუნა
- დანართი 16. წითელი ნუსხის სახეობები
- დანართი 17. დამხმარე ზონის სოფლები

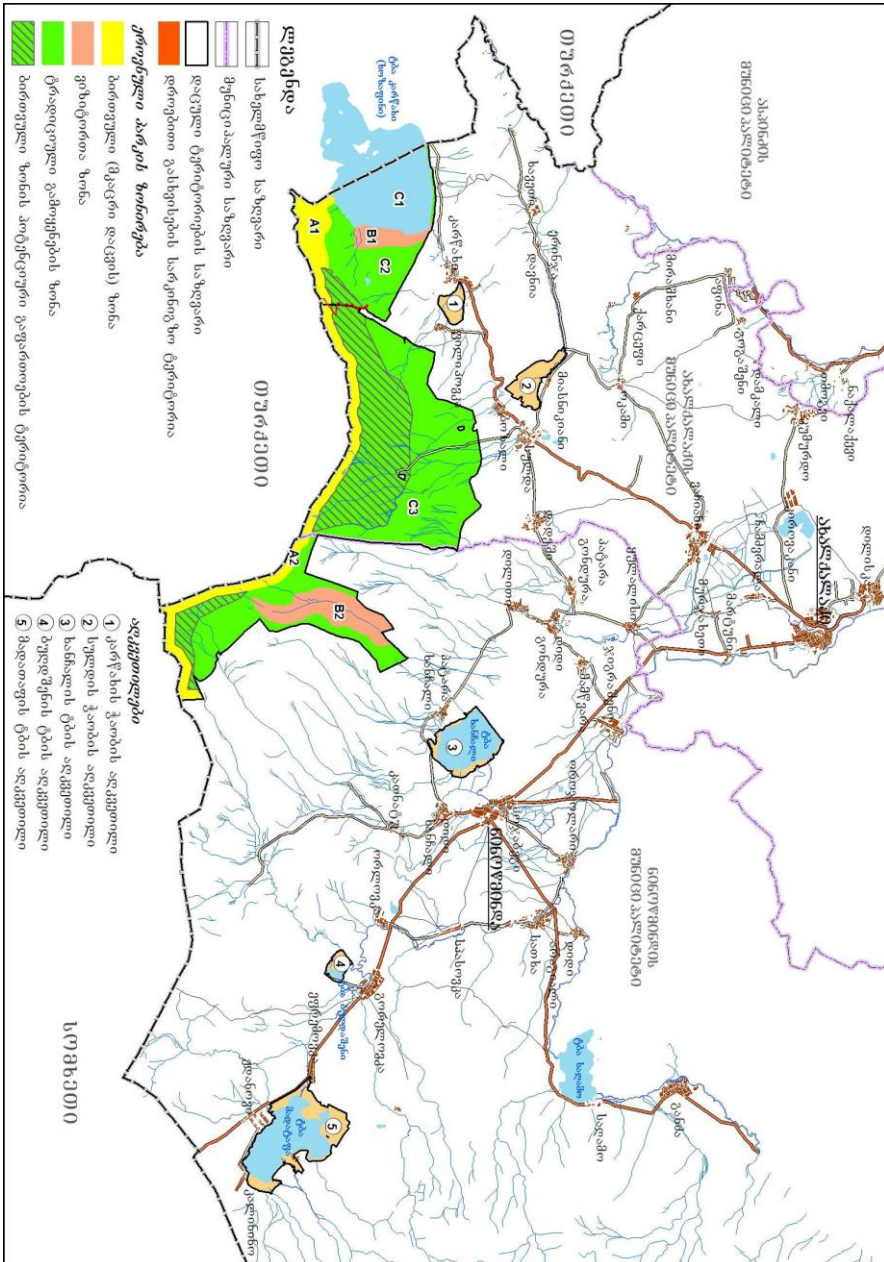
დანართი 1. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების მდებარეობა

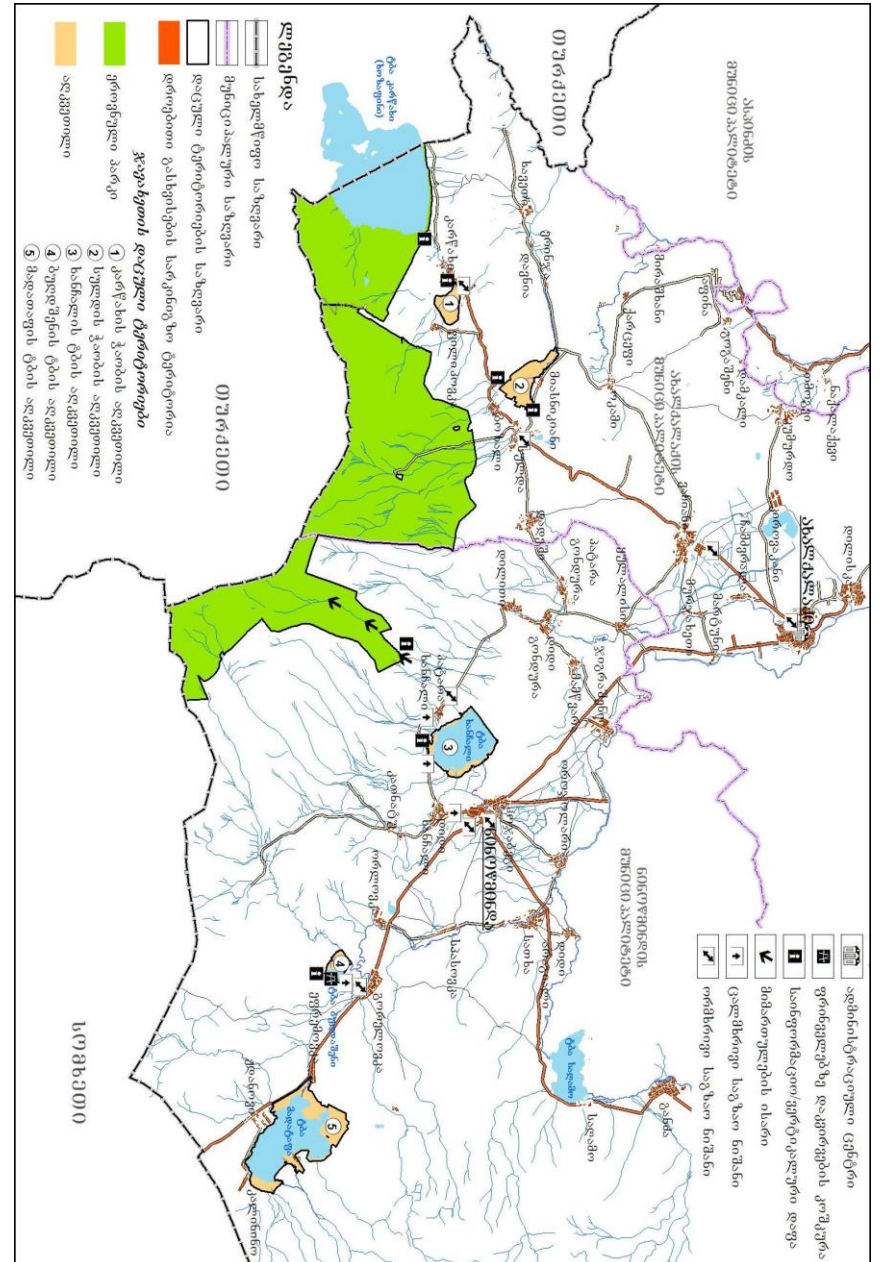
დანართი 2. ჯავახეთის ეროვნული პარკის ზონირება

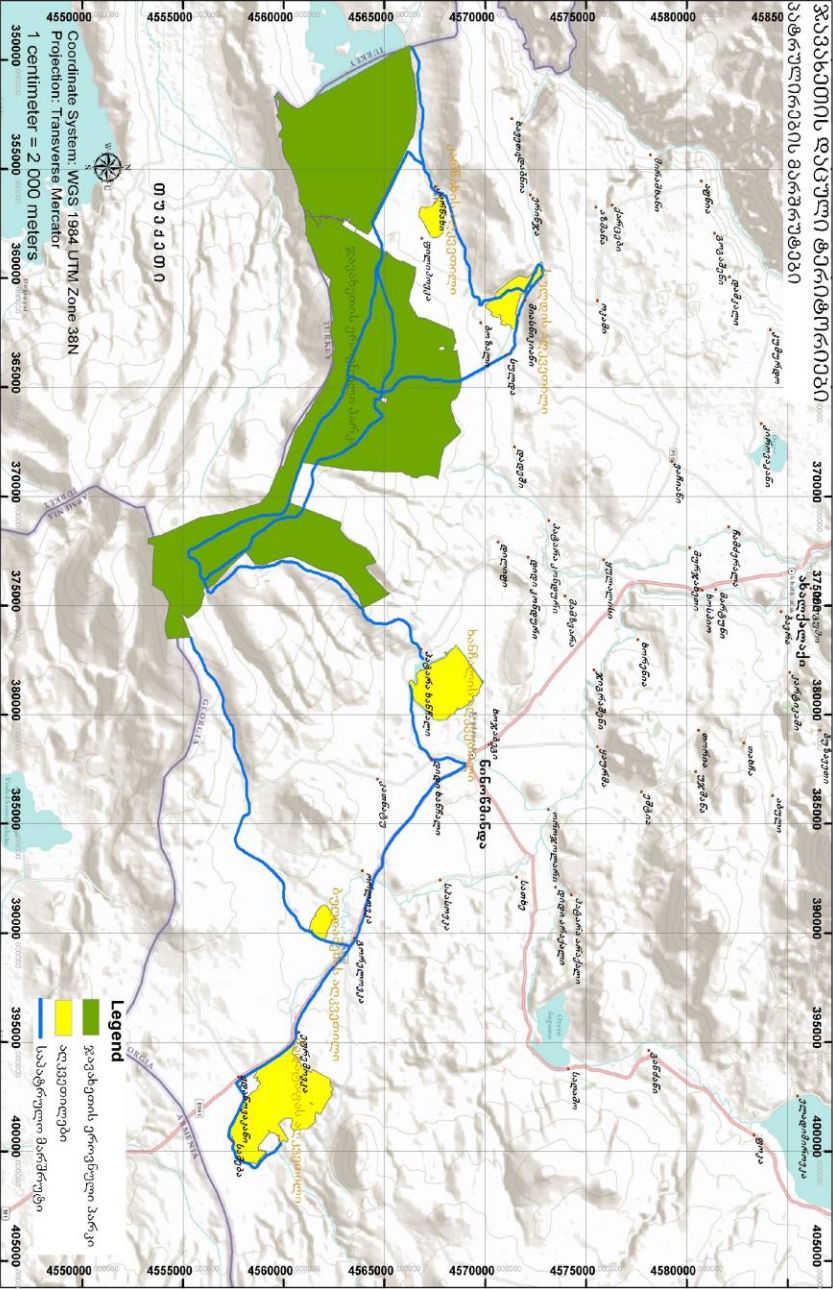
დანართი 3. ეროვნული პარკის მკაცრი დაცვის ზონის შესაძლო გაფართოება

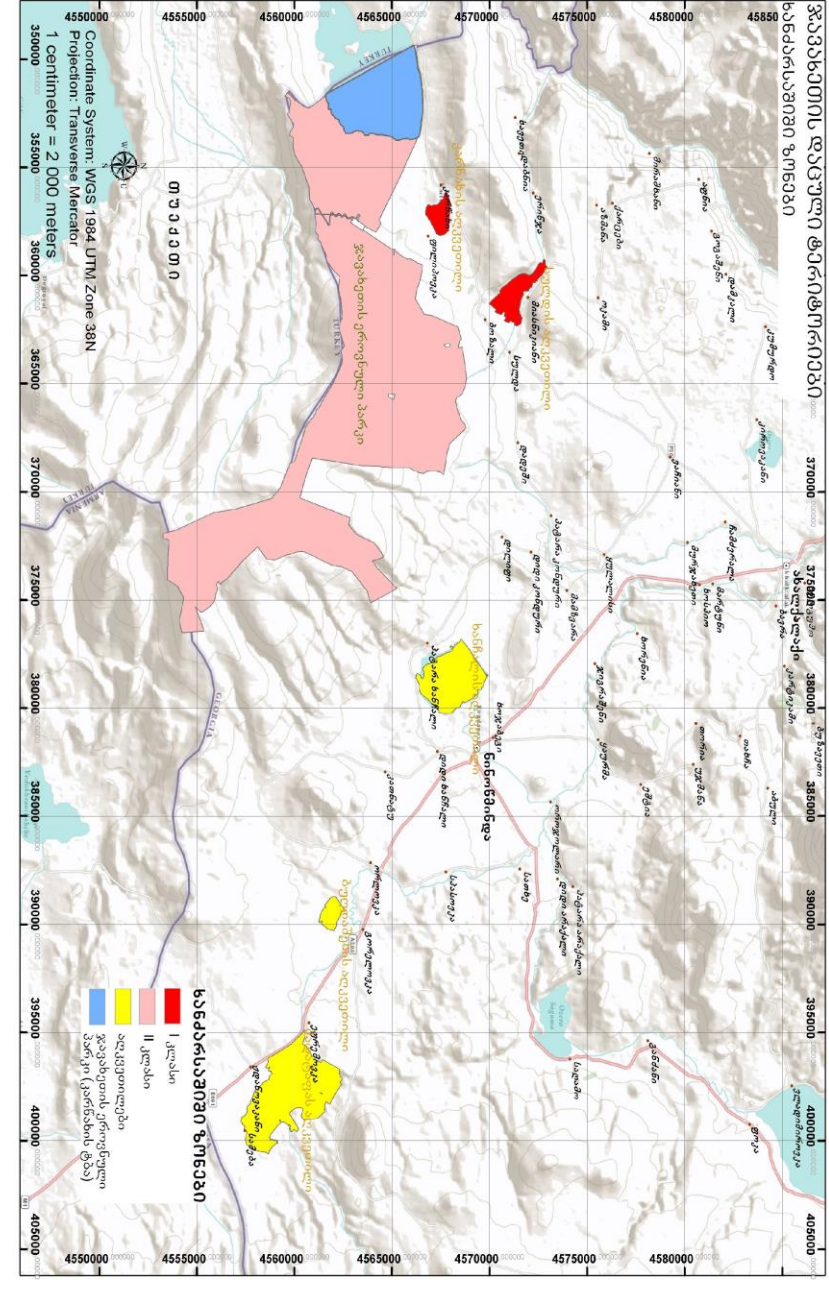
დანართი 4. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების დაგეგმილი ინფრასტრუქტურის განლაგება

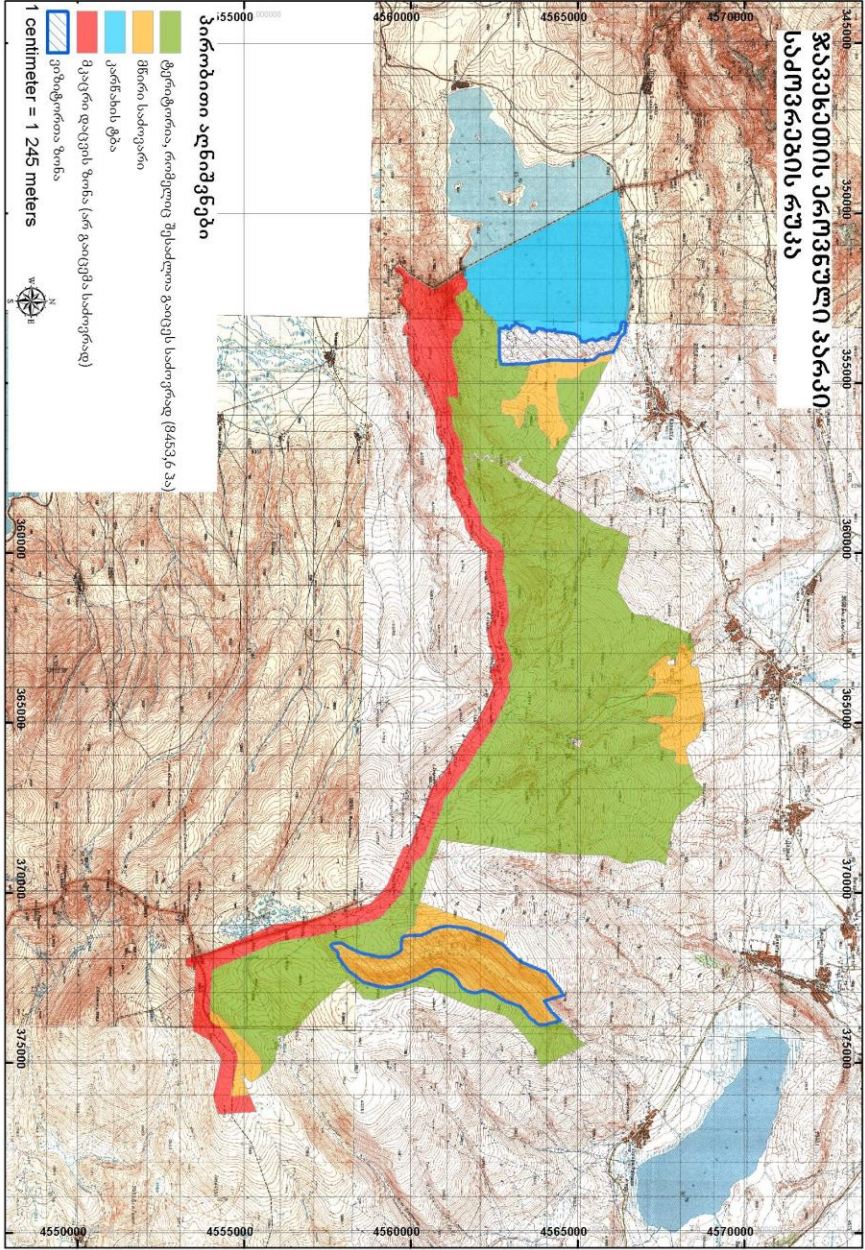
დანართი 5. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების საპატრულო მარშრუტები

დანართი 6. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ხანძარსაშიში ზონები

დანართი 7. ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების საძოვრების
მართვის რუკა

დანართი 8. ჯავახეთის ეროვნული პარკის
ზონების პერიმეტრის კოორდინატები

8.1 მკატრი დაცვის ზონა

№	X	Y			
A1					
1	351709	4561565			
2	352006	4561724			
3	352225	4561691			
4	352454	4561345			
5	353138	4561576			
6	353662	4561298			
7	354875	4561423			
8	355452	4561402			
9	355383	4561066			
10	355779	4561235			
11	356321	4561262			
12	356876	4561553			
13	357167	4561551			
14	357154	4561049			
A2					
15	357168	4561049			
16	357181	4561549			
17	357806	4561583			
18	358972	4562098			
19	359918	4562783			
20	360676	4562773			
21	362321	4562806			
22	363602	4562911			
23	365498	4562230			
24	367245	4561011			
25	368271	4560640			
26	369067	4560138			
27	370725	4559080			
28	371169	4557497			
29	371419	4556041			
30	372258	4554050			
31	373770	4553983			
32	374861	4554812			
33	375983	4554608			
34	375948	4555169			

№	X	Y			
35	376437	4555374			
36	376507	4554227			
37	375964	4554086			
38	374894	4554313			
39	374359	4554006			
40	374055	4553475			
41	372227	4553551			
42	372148	4553249			
43	371920	4553246			

8.2 ვიზიტორთა ზონა

№	X	Y
B1		
1	353245	4566480
2	353531	4566406
3	353651	4566290
4	354109	4566067
5	354321	4565466
6	354335	4564177
7	354459	4562722
8	353397	4562652
9	353303	4562854
10	353308	4563030
11	353212	4563143
12	353294	4563357
13	353408	4563572
14	353510	4563638
15	353378	4563793
16	353413	4564331
17	353521	4564726
18	353783	4565147
19	353714	4565501
20	353713	4565907
21	353417	4566307
22	353183	4566338
B2		
23	371519	4562778
24	372053	4563367
25	372337	4564074
26	373017	4564568

№	X	Y
27	373185	4563993
28	373744	4564500
29	373878	4563940
30	373364	4563316
31	372872	4562173
32	372788	4561533
33	372253	4560707
34	372719	4559702
35	372623	4558585
36	371877	4557817
37	371549	4557611
38	371814	4558731
39	371697	4559707
40	371322	4559749
41	371052	4560718
42	371057	4561723

№	X	Y
22	352225	4561691
23	352006	4561724
24	351709	4561565
C2		
25	354109	4566067
26	354397	4565919
27	355132	4565559
28	355856	4565173
29	356579	4564789
30	357305	4564402
31	357425	4564335
32	357590	4564426
33	357982	4564169
34	357716	4563604
35	357693	4563619
36	357518	4563337
37	357303	4563169
38	357312	4563158
39	357363	4563167
40	357360	4563076
41	357317	4562996
42	357399	4562953
43	357227	4562460
44	357167	4561551
45	356876	4561553
46	356321	4561262
47	355779	4561235
48	355383	4561066
49	355451	4561401
50	354875	4561423
51	353662	4561298
52	353138	4561576
53	352454	4561345
54	352225	4561691
55	352758	4562214
56	353397	4562652
57	354459	4562722
58	354335	4564177
59	354321	4565466
C3		
60	357412	4562946
61	357548	4562876

8.3. ტრადიციული გამოყენების ზონა

№	X	Y
C1		
1	349315	4566253
2	350467	4566371
3	351381	4566564
4	352829	4566522
5	353245	4566480
6	353183	4566338
7	353417	4566307
8	353713	4565907
9	353714	4565501
10	353783	4565147
11	353521	4564726
12	353413	4564331
13	353378	4563793
14	353510	4563638
15	353408	4563572
16	353294	4563357
17	353212	4563143
18	353308	4563030
19	353303	4562854
20	353397	4562652
21	352758	4562214

№	X	Y
62	357914	4563482
63	357870	4563509
64	358787	4565062
65	359044	4565096
66	359044	4565108
67	358788	4565075
68	358775	4565127
69	358940	4565281
70	358922	4565295
71	359088	4565494
72	359264	4566022
73	359504	4566560
74	360235	4566432
75	361065	4566191
76	361783	4566648
77	361832	4567041
78	362120	4567767
79	362360	4568370
80	362946	4568551
81	363227	4568391
82	363294	4568605
83	363828	4568685
84	364360	4568765
85	364844	4568797
86	365443	4568591
87	365826	4568250
88	366654	4568522
89	367075	4568770
90	367792	4567959
91	368385	4567790
92	369199	4567646
93	369016	4567102
94	369116	4566387
95	368891	4565890
96	368879	4565174
97	368832	4564461
98	368799	4563747
99	368728	4563037
100	368622	4562329
101	368536	4561619
102	368422	4560913
103	369723	4560434

№	X	Y
104	370271	4560273
105	370577	4561129
106	370883	4561985
107	371190	4562842
108	371519	4562778
109	371057	4561723
110	371052	4560718
111	371322	4559749
112	371697	4559707
113	371814	4558731
114	371549	4557611
115	371877	4557817
116	372623	4558585
117	372719	4559702
118	372253	4560707
119	372788	4561533
120	372872	4562173
121	373364	4563316
122	373878	4563940
123	373744	4564500
124	374179	4564935
125	374416	4565283
126	375128	4563927
127	374568	4563728
128	374126	4563346
129	373678	4562924
130	373445	4562254
131	373281	4561673
132	372973	4560972
133	372768	4560465
134	372755	4560192
135	372864	4559800
136	373150	4558956
137	373106	4558565
138	372520	4558095
139	373162	4557360
140	373967	4556593
141	374295	4556197
142	374128	4556098
143	374284	4555978
144	374480	4556070
145	375060	4555856

№	X	Y
146	375447	4555431
147	375559	4555189
148	375304	4554899
149	375948	4555169
150	375983	4554608
151	374861	4554812
152	373770	4553983
153	372258	4554050
154	371419	4556041
155	371169	4557497
156	370725	4559080
157	369067	4560138
158	368271	4560640
159	367245	4561011
160	365498	4562230
161	363602	4562911
162	362321	4562806
163	360676	4562773
164	359918	4562783
165	358972	4562098
166	357806	4561583
167	357181	4561549
168	357210	4562260
169	363128	4567920
170	363148	4567970
171	363266	4567968
172	363311	4567759
173	363273	4567700
174	363212	4567684
175	363176	4567700
176	365496	4565144
177	365738	4565078
178	365585	4564802
179	365457	4564828

**დანართი 9. ეროვნული პარკისა და მისი ზონების ფართობები
(გის-ის მონაცემების მიხედვით)**

ზონა	მონაკვეთი	ჰა
მკაცრი დაცვის	A1	593
მკაცრი დაცვის	A2	1304
სულ მკაცრი დაცვის		1897
ვიზიტორთა	B1	296
ვიზიტორთა	B2	840
სულ ვიზიტორთა		1136
ტრადიციული გამოყენების	C1	1406
ტრადიციული გამოყენების	C2	1382
ტრადიციული გამოყენების	C3	7677
სულ ტრადიციული გამოყენების		10465
სულ ეროვნული პარკი		13498

დანართი 10. ფლორის ენდემური და იშვიათი სახეობები

ოჯახი	სახეობა
საქართველოს ენდემები	
Apiaceae	Cnidium grossheimii Manden.
Asteraceae	Achillea sedelmeyeriana Sosn.
	Aster ibericus Stev.
	Tragopogon ketzkhovelii Kuth.
	T. makaschvili Kuth.
	T. serotinus Sosn.

	T. subnivale Pobed.
	Tripeurospermum transcaucasicum (Manden.) Pobed.
Brassicaceae	Erysimum krynitzkii Bordz.
Campanulaceae	Campanula raddeana Trautv.
Caryophyllaceae	Cerastium sosnowskyi Schischk.
Cistaceae	Helianthemum georgicum Juz. et Pozd.
Fabaceae	Onobrychis meschetica Grossh.
Hypericaceae	Hypericum thethrobicum Kem.-Nath.
Lamiaceae	Nepeta grossheimii Pojark.
Ranunculaceae	Ranunculus dzavakheticus Ovcz.
Rosaceae	Alchemilla alexandri Juz.
	A. georgica Juz.
	A. insignis Juz.
იშვიათი სახეობები	
Campanulaceae	Campanula crispa Lam.
Fabaceae	Astragalus caucasicus Pall.
	Hedysarum turkeviczii Fedtsch.
Iridaceae	Gladiolus dzhavacheticus
Primulaceae	Primula cordifolia Rupr.
	Colchicum szovitsii Fisch. et May.
	Eremurus spectabilis Bieb.

დანართი 11. ძუძუმწოვართა სახეობები

№	ლათინური სახელი	ქართული სახელი	კავკასიის ენდემი	საქართველოს წითელი ნუსხის სახეობა	მომთა- ბარეობა
მწერიჭამიები (LYPHOTIPLA)					
1	Erinaceus concolor (Martin 1838)	აღმოსავლეთევროპულ ი ზღარბი			
2	Talpa levantis (Thomas, 1906)	მცირე თხუნელა	+		
3	Talpa caucasica (Satunin, 1908)	კავკასიური თხუნელა	+		
4	Sorex satunini (Ognev, 1922)	კავკასიური ბიგა	+		
5	Sorex raddei (Satunin, 1895)	რადეს ბიგა	+		
6	Sorex volnuchini (Ognev, 1921)	ვოლნუჩინის ან მცირეკავკასიური ბიგა	+		
7	Neomys teres (Thomas, 1908)	კავკასიური წყლის ბიგა	+		
8	Crocidura leucodon (Hermann, 1780)	თეთრმუცელა კბილთეთრა			
9	Crocidura gueldenstaedti (Pallas, 1811)	გრძელკუდა კბილთეთრა			
მღრღნელები (RODENTIA)					
10	Sciurus vulgaris* (Linnaeus 1758)	ჩვეულებრივი ციყვი			
11	Sciurus anomalus (Gmelin, 1778;)	კავკასიური ციყვი		+	
12	Myoxus glis (Linnaeus, 1766;)	ჩვეულებრივი ძილგუდა			
13	Dryomys nitedula (Pallas, 1778)	ტყის ძილგუდა			
14	Nannospalax nehringi (Satunin, 1898)	ნერიზგის ბრუცა		+	
15	Mesocricetus brandti (Nehring, 1894)	ამირკავკასიური ზაზუნა		+	
16	Cricetulus migratorius (Pallas, 1773)	ნაცრისფერი ზაზუნა		+	

№	ლათინური სახელი	ქართული სახელი	კავკასიის ენდემი	საქართველოს წითელი ნუსხის სახეობა	მომთა- ბარეობა
17	Arvicola terrestris (Linnaeus, 1758)	წყლის მემინდვრია			
18	Ondatra zybeticus (Linnaeus, 1766)	ონდატრა			
19	Chionomys gud (Satunin, 1909)	გუდაურული მემინდვრია	+		
20	Chionomys nivalis (Martins, 1842)	თოვლის მემინდვრია			
21	Chionomys roberti (Thomas, 1906)	მცირეაზიური მემინდვრია	+		
22	Terricola daghestanicus (Shidlovsky, 1919)	დაღესტნური მემინდვრია	+		
23	Terricola majori (Thomas, 1906)	ბუჩქნარის მემინდვრია			
24	Terricola nasarovi (Shidlovsky, 1938)	მცირეკავკასიური მემინდვრია	+		
25	Microtus arvalis (Pallas, 1779)	ჩვეულებრივი მემინდვრია			
26	Microtus shidlovski (Argiropulo, 1933)	შიდლოვსკის მემინდვრია	+		
27	Rattus rattus (Linnaeus, 1778)	შავი ვირთაგვა			
28	Rattus norvegicus (Berkenhout, 1767)	რუხი ვირთაგვა			
29	Mus musculus (L., 1758)	სახლის თაგვი			
ხელფრთიანები (CHIROPTERA)					
30	Rhinolophus ferrumequinum (Schreber, 1774)	დიდი ცხვირნალა			+
31	Rhinolophus hipposideros (Bechstein, 1800)	მცირე ცხვირნალა			+

№	ლათინური სახელი	ქართული სახელი	კავკასიის ენდემი	საქართველოს წითელი წუსხის სახეობა	მომთა- ბარეობა
32	Rhinolophus mehelyi (Matschie, 1901)	მეჰელის ცხვირნალა		+	+
33	Barbastella barbastellus (Schreber, 1774)	მაჩქათელა		+	+
34	Eptesicus serotinus (Schreber, 1774)	ჩვეულებრივი მეგვიანე			+
35	Myotis blythii (Tomes, 1857)	ყურწვეტა მლამიობი			+
36	Myotis mystacinus (Kuhl, 1819)	ულვაშა მლამიობი			+
37	Myotis emarginatus (E. Geoffroy, 1806)	სამფერი მლამიობი			+
38	Myotis nattereri, (Kuhl, 1817)	ნატერერის მლამიობი			+
39	Nyctalus noctula (Schreber, 1775)	წითური მეღამურა			+
40	Nyctalus lasiopterus (Schreber, 1780)	გიგანტური მეღამურა			+
41	Plecotus macrobularis (Kuziakini, 1965)	კავკასიური ყურა			+
42	Plecotus auritus (Linnaeus, 1758)	რუხი ყურა			+
43	Pipistrellus pipistrellus (Schreber, 1775)	ჯუჯა ღამორი			+
44	Pipistrellus Pyhmaeus (Leach 1825)	პაწია ღამორი			+
45	Pipistrellus kuhlii (Kuhl, 1819)	ხმელთაშუაზღვის ღამორი			+

№	ლათინური სახელი	ქართული სახელი	კავკასიის ენდემი	საქართველოს წითელი წუსხის სახეობა	მომთა- ბარეობა
46	Pipistrellus nathusii (Keyserling et Blasius, 1839)	ტყის ღამორი			+
47	Vespertilio murinus (Linnaeus, 1758;)	ჩვეულებრივი ღამურა			+
48	Tadarida teniotis (Rafinesque, 1814)	გრძელკუდა ნაკეცტუჩა			+
მტაცებლები (CARNIVORA)					
49	Mustela nivalis (Linnaeus, 1766)	დედოფალა			
50	Martes martes Linnaeus 1758)	ტყის კვერნა			
51	Martes foina (Erxleben, 1777)	კლდის კვერნა			
52	Vormela peregusna (Gueldenstaedt, 1770)	ჭრელტყავა		+	
53	Meles meles (Linnaeus, 1758)	მაჩვი			
54	Lutra lutra (Linnaeus, 1758)	წავი		+	+
55	Canis lupus (Linnaeus, 1758)	მგელი			+
56	Vulpes vulpes (Linnaeus, 1758)	მელა			+
57	Felis sylvestris (Schreber, 1777)	ტყის კატა			
კურდღლისებრნი (LEPORIDAE)					
58	Lepus europaeus (Pallas, 1778)	ევროპული კურდღელი			

დანართი 12. ფრინველეთა სახეობების სია (მითითებულია ტაქსონომიური ნომენკლატურა ლათინურად, სახეობის ინგლისური და ქართული სახელები, ასევე, ჯავახეთში გავრცელების თავისებურებები - ლათინური შემოკლებებით და ფრჩხილებში - კონსერვაციული კატეგორია; კვლევის მეტად დეტალური ანგარიში ხელმისაწვდომია დაცული ტერიტორიების სააგენტოსა და WWF-ის კავკასიის ოფისში)

	ფრინველები			მახასიათებლები	IUCN
	ქართული სახელწოდება	ლათინური სახელწოდება	ინგლისური სახელწოდება		
		Gaviiformes			
		Gaviidae	Loons		
1	შავეელა ღორიხეა	<i>Gavia arctica</i>	Black-throated (Arctic) Diver (or Loon)	V	
	კოკონასნაირნი	Podicipediformes			
		Podicipedidae	Grebes		
2	დიდი კოკონა (მურტალა)	<i>Podiceps cristatus</i>	Great Crested Grebe	SB, SV, PM	
3	რუხლოყემა კოკონა	<i>Podiceps grisegena</i>	Red-necked Grebe	SB, SV, PM, RLG (VU, D1)	
4	აპრეხილნიკარტა (ან შავეელა) კოკონა	<i>Podiceps nigricollis</i>	Black-necked Grebe	SV, SB, PM	
5	მცირე კოკონა	<i>Tachybaptus ruficollis</i>	Little Grebe	PM	
	ვარხვისნაირნი	Pelecaniformes			
		Pelecanidae	Pelicans		
6	ვარდისფერი ვარხვი	<i>Pelecanus onocrotalus</i>	Great White Pelican	YR-V, RLG (VU, D1)	
7	ქოჩორა (ხუჭუჭა) ვარხვი	<i>Pelecanus crispus</i>	Dalmatian Pelican	YR-V, RLG (EN, JUCN, D1),	GE

				GTBS	
		Phalacrocoracidae	Cormorants		
8	დიდი წვაშა	<i>Phalacrocorax carbo</i>	Great Cormorant	SV	
9	მცირე წვაშა	<i>Phalacrocorax pygmeus</i>	Pygmy Cormorant	OV	GE
	ვარჯატიხნაირნი	Ciconiiformes			
		Ardeidae	Herons and Bitterns		
10	რუხი ყანა	<i>Ardea cinerea</i>	Grey Heron	SV, PM	
11	წითური (ქარცი) ყანა	<i>Ardea purpurea</i>	Purple Heron	PM	
12	დიდი თეთრი ყანა	<i>Ardea alba/Casmerodius albus</i>	Great White Egret	SV, RDBG	
13	მცირე თეთრი ყანა	<i>Egretta garzetta</i>	Little Egret	SV, MP, RDBG	
14	გვვიპტური (მწკეში) ყანა	<i>Bubulcus ibis</i>	Cattle Egret	PM	
15	ვეითელი ყანა	<i>Ardeola ralloides</i>	Squacco Heron	PM	
16	ღამის ყანა	<i>Nycticorax nycticorax</i>	Black-crowned Night-Heron	PM	
17	მცირე ვარაულა	<i>Ixobrychus minutus</i>	Little Bittern	PM	
18	დიდი ვარაულა (წყლის ბუდა)	<i>Botaurus stellaris</i>	Great Bittern	PM	
		Threskiornithidae	Ibises		
19	ჟერო	<i>Platalea leucorodia</i>	Eurasian Spoonbill	PM	
20	ივეოხი	<i>Plegadis falcinellus</i>	Glossy Ibis	PM	
		Ciconidae	Storks		
21	თეთრი ვარჯატი	<i>Ciconia ciconia</i>	White Stork	SB, PM, RLG, (VU, D1) RDBG	
22	შავი ვარჯატი	<i>Ciconia nigra</i>	Black Stork	PM, RLG, (VU, D1) RDBG	
	ფლამინგოსნაირნი	Phoenicopteriformes			
		Phoenicopteridae	Flamingos		
23	წვეულებრივი ფლამინგო	<i>Phoenicopterus ruber</i>	Greater Flamingo	OV	

	ბატისნაირნი	Anseriformes			
		Anatidae	Swans, Geese, Ducks		
24	წითელნისკართა (სისინა) გელი	<i>Cygnus olor</i>	Mute Swan	OV, RDBG	
25	ვეთელნისკარტა (მეივანი) გელი	<i>Cygnus cygnus</i>	Whooper swan	OV, RDBG	
25	მცირე მეივანი გელი	<i>Cygnus columbianus</i>	Tundra Swan	OV	
26	რუხი ბატი	<i>Anser anser</i>	Gray Lag Goose	FB, YR-V, PM	
27	დიდი თეთრშებლა ბატი	<i>Anser albifrons</i>	Greater White-fronted Goose	PM	
28	ამლაყი იხვი	<i>Tadorna tadorna</i>	Common Shelduck	PM	
29	წითელი იხვი	<i>Tadorna ferruginea</i>	Ruddy Shelduck	SB, PM, RLG, (VU, D1)	
30	გარეული იხვი	<i>Anas platyrhynchos</i>	Mallard	SB, PM	
31	რუხი იხვი	<i>Anas strepera</i>	Gadwall	SB, PM	
32	თეთრშებლა იხვი	<i>Anas penelope</i>	Eurasian Wigeon	PM	
33	სტეენია იხვი (ჭიკვარა)	<i>Anas crecca</i>	Common Teal	SP, PM	
34	ჭახჭახა იხვი (იხვინჯა)	<i>Anas querquedula</i>	Garganey	SP, PM	
35	ბოლოსადვისა (კუდსადვისა) იხვი	<i>Anas acuta</i>	Northern Pintail	SV, PM	
36	განიერნისკარტა იხვი	<i>Anas clypeata</i>	Northern Shoveler	SV, PM	
37	წითელნისკარტა ყურყუმელა	<i>Netta rufina</i>	Red-crested Pochard	SV, PM	
38	ქიხორა ყვინთია	<i>Aythya fuligula</i>	Tufted Duck	SB, PM	
39	წითელთავა ყვინთია	<i>Aythya ferina</i>	Common Pochard	SB, PM	
40	თეთრთავა ყვინთია	<i>Aythya nyroca</i>	Ferruginous Pochard	SV, PM	
41	თეთრფრთიანი გარიელა	<i>Melanitta fusca</i>	White-winged (or Velvet) Scoter	FB, SV, SB, RLG (EN, D1)	
42	ამაყა	<i>Bucephala clangula</i>	Common Golden-eye	OV	
43	დიდი ბატასინა	<i>Mergus merganser</i>	Common Merganser	PM	
44	გრძელნისკარტა ბატასინა	<i>Mergus serrator</i>	Red-breasted Merganser	OV	
45	მცირე ბატასინა	<i>Mergus</i>	Smew	PM	

		<i>albellus</i>			
46	თეთრთავა იხვი	<i>Oxyura leucocephala</i>	White-Headed Duck		
	შეგარდნისნაირნი	Falconiformes			
		Pandionidae	Ospreys		
47	შაკი	<i>Pandion haliaetus</i>	Osprey	OV, RDBG	
		Buzzards, etc	Accipitridae		
48	თეთრკულა ფსოვი (თეთრკულა არწივი)	<i>Haliaeetus albicilla</i>	White-tailed Eagle	OV, RLG, (EN, D1) RDBG	LR(n t)
49	ძერა	<i>Milvus migrans</i>	Black Kite	PM	
50	გველიჭამია (ძერაბოტი)	<i>Circaetus gallicus</i>	Short-toed Snake-Eagle	SV, PM, RDBG	
51	ქორცქვიტა (შავთვალა მიმინო, ღვეანმიმინო)	<i>Accipiter brevipes</i>	Levent Sparrowhawk	PM, RLG, (VU, D1)	
52	მიმინო	<i>Accipiter nisus</i>	Eurasian Sparrowhawk	SV, PM	
53	ქორი	<i>Accipiter gentilis</i>	Northern Goshawk	YR-V, PM	
54	ჩვეულებრივი კაკაჩა	<i>Buteo buteo</i>	Common Buzzard	SB, PM	
55	ფეხბანჯველიანი კაკაჩა	<i>Buteo lagopus</i>	Rough-legged Buzzard	PM, WV	
56	ველის (გრძელფეხა) კაკაჩა	<i>Buteo rufinus</i>	Long-legged Buzzard	SB, PM, RLG, (VU, D1)	
57	კრაზანაჭამია (ირაო)	<i>Pernis apivorus</i>	European Honey-Buzzard	PM	
58	ქორისებრი არწივი	<i>Hieraaetus fasciatus</i>	Bonelli's Eagle	OV	
59	ნია არწივი	<i>Hieraaetus pennantus</i>	Booted Eagle	PM	
60	ბეჟობის (თეთრმხრება) არწივი	<i>Aquila heliaca</i>	Imperial Eagle	SV, RLG, (VU, IUCN), RDBG	VU
61	დიდი მეივანი არწივი (დიდი თეთრლაქებიანი არწივი)	<i>Aquila clanga</i>	Greater Spotted Eagle	PM, RLG (VU, IUCN)	VU
62	მცირე მეივანი არწივი (მცირე თეთრლაქებიანი არწივი)	<i>Aquila pomarina</i>	Lesser Spotted Eagle	PM	
63	ველის არწივი	<i>Aquila nipalensis</i>	Steppe Eagle	PM, RDBG	
64	მთის არწივი	<i>Aquila</i>	Golden Eagle	YR-R,	

		<i>chrysaetos</i>		RDBG	
65	ფასკუნჯი	<i>Neophron percnopterus</i>	Egyptian Vulture	PM, RLG, (VU, D1)	
66	სგავი	<i>Aegypius monachus</i>	Cinereous Vulture (Eurasian Black Vulture)	YR-V, RLG, (EU,D1) RDBG	LR(n t)
67	ორბი	<i>Gyps fulvus</i>	Eurasian Griffon Vulture	YR-V, RLG, (VU,D1) RDBG	
68	ჭაობის ძელქორი (ჭაობის ბოლობეჭედა)	<i>Circus aeroginosus</i>	Western Marsh Harrier	SB, PM	
69	მინდვრის ძელქორი (მინდვრის ბოლობეჭედა)	<i>Circus cyaneus</i>	Hen (or Northern) Harrier	PM	
70	ველის ძელქორი (ველის ბოლობეჭედა)	<i>Circus macrourus</i>	Pallid Harrier	PM	
71	მდელოს ძელქორი (მდელოს ბოლობეჭედა)	<i>Circus pygargus</i>	Montagu's Harrier	SB, PM	
		Falconidae	Falcons		
72	წითელფეხა შავარდენი	<i>Falco vespertinus</i>	Red-footed Falcon	PM, RLG, (EN, D1)	
73	მცირე კირკიტა (ველის კირკიტა)	<i>Falco naumanni</i>	Lesser Kestrel	PM	VU
74	ჩვეულებრივი კირკიტა	<i>Falco tinnunculus</i>	Common Kestrel	SP, PM	
75	აღალი	<i>Falco columbarius</i>	Merlin	PM	
76	მარჯანი	<i>Falco subbuteo</i>	Eurasian Hobby	PM	
77	ბარი (გავაზი)	<i>Falco cherrug</i>	Saker Falcon	OV, RLG (CR, IUCN, D1) RDBG	
78	შავარდენი	<i>Falco peregrinus</i>	Peregrine Falcon	YR-V, PM, RLG (EN, D1)	
	ქათმისნაირნი	Galliformes			
		Tetraonidae	Grouse		
79	კავკასიური როჭო	<i>Tetrao mlokosiewiczi</i>	Caucasian Blackgrouse	RLG (VU, B2b- iv), RDBG	
		pheasants	Quails		

80	კასპიური შურთხი	<i>Tetraogallus caspius</i>	Caspian Snowcock	FB, RLG (VU, D1), RDBG	
81	გნოლი	<i>Perdix perdix</i>	Grey Partridge	RDBG	
82	მწვერი	<i>Coturnix coturnix</i>	Common Quail	SB, PM	
	წეროსნაირნი	Gruiformes			
		Gruidae	Cranes		
83	რუხი წერო	<i>Grus grus</i>	Common Crane	SB,PM, RLG (EN, D1) RDBG	
84	წეროტურფა	<i>Anthropoides virgo</i>	Demoiselle Crane	PM	
		Otididae	Bustards		
85	სავათი	<i>Otis tarda</i>	Great Bustard	RDBD, GTBS	VU
86	ხარხარაკი	<i>Tetrax tetrax</i>	Little Bustard	(OV), RLG (VU,Eur. D1)RDBG	LR(n t)
		Ralidae	Rails, Crakes, etc		
87	ლაინა	<i>Rallus aquaticus</i>	Water Rail	SB, PM	
88	ქათამურა	<i>Porzana porzana</i>	Spotted Crake	SB, PM	
89	მცირე ქათამურა	<i>Porzana parva</i>	Little Crake	PM	
90	პაწაწა ქათამურა	<i>Porzana pusilla</i>	Baillon's Crake	PM	
91	ღაღლა	<i>Crex crex</i>	Corn crake	SB, PM	VU
92	წელის ქათამურა	<i>Gallinula chloropus</i>	Common Moorhen	SB, PM	
93	მელოტა	<i>Fulica atra</i>	Common Coot	SB, PM	
	მეჭვავიასნაირნი	Charadriiformes			
		Haematopodidae	Oystercatchers		
94	ზრვის კატკაჭი (ხორკატკაჭი)	<i>Haematopus ostralegus</i>	Eurasian Oystercatcher	PM	
		Recurvirostridae	Stilts		
95	ოწოფეხა	<i>Himantopus himantopus</i>	Black-winged Stilt	PM	
96	ხადვინისკარტა	<i>Recurvirostra avosetta</i>	Pied Avocet		
		Glarelidae	Pratincoles		
97	შავფრთიანი მერცხალა	<i>Glareola nordmanni</i>	Black-winged Pratincole	PM	LR(n t)

98	ჟღაღფრთიანი მერცხალა	<i>Glareola pratincola</i>	Collared Pratincole	PM	
		Charadriidae	Lapwings, plovers		
99	საველოიანი წინტალა	<i>Charadrius hiaticula</i>	Common Ringed Plover	PM	
100	მცირე წინტალა	<i>Charadrius dubius</i>	Little Ringed Plover	SB, PM	
101	ზღვის წინტალა	<i>Charadrius alexandrinus</i>	Kentish Plover	SV, PM	
102	ტიბუარა (მღრინავი)	<i>Charadrius morinellus</i>	Eurasian Dotterel	OV	
103	ოქროსფერი მეჭვავია	<i>Pluvialis apricaria</i>	Eurasian Golden-Plover	OV	
104	რუხი მეჭვავია (კვათარი)	<i>Pluvialis squatarola</i>	Grey Plover	PM	
105	პრანწია	<i>Vanellus vanellus</i>	Northern Lapwing	SB, PM	
		Scolopacidae			
106	ქვიშაქვია	<i>Calidris alba</i>	Sanderling	OV	
107	მცირე მეჭვია (კოკორინა-ბელურა)	<i>Calidris minuta</i>	Little Stint	PM	
108	თეთრკულა მეჭვია	<i>Calidris temminckii</i>	Temminck's Stint	OV	
109	წითელკულა მეჭვია	<i>Calidris ferruginea</i>	Curlew Sandpiper	PM or OV	
110	შავმუცელა მეჭვია	<i>Calidris alpina</i>	Dunlin	PM or OV	
111	თავზოლა მეჭვია	<i>Limicola falcinellus</i>	Broad-billed Sandpiper	PM	
112	ტურუხტანი (მანხუბარა კოკორინა)	<i>Philomachus pugnax</i>	Ruff	PM	
113	ჩიბუხელა (გარშნევი)	<i>Lymnocyrtus minimus</i>	Jack Snipe	OV	
114	ჩიბუხა	<i>Gallinago gallinago</i>	Common Snipe	SV, PM	
115	დიდი ჩიბუხა (გოჭა)	<i>Gallinago media</i>	Great Snipe	PM	LR(n t)
116	ტყის ქათამი (ვალდშნევი)	<i>Scolopax rusticola</i>	Eurasian Woodcock	PM	
117	დიდი (შავკუდა) ღია	<i>Limosa limosa</i>	Black-tailed Goldwit	SV, PM	
118	ზოლიანკულა ღია	<i>Limosa lapponica</i>	Bar-tailed Godwit	OV	
119	საშუალო კრონშნევი	<i>Numenius phaeopus</i>	Whimbrel	OV	
120	დიდი კრონშნევი	<i>Numenius arquata</i>	Eurasian Curlew	PM	
121	ლაქებიანი წითელფეხა	<i>Tringa erythropus</i>	Spotted Redshank		

	მენაპირე (კოხტა ჭოვილო)				
122	წითელფეხა მენაპირე (მსვენანი)	<i>Tringa totanus</i>	Common Redshank	SV, PM	
123	ჭაობის მენაპირე (მერუე)	<i>Tringa stagnatilis</i>	Marsh Sandpiper	PM	
124	მწვანეფეხა მენაპირე (დიდი ჭოვილო)	<i>Tringa nebularia</i>	Common Greenshank	PM	
125	შავი მენაპირე	<i>Tringa ochropus</i>	Green Sandpiper	SV, PM	
126	ტყის მენაპირე	<i>Tringa glareola</i>	Wood Sandpiper	PM	
127	რუხი აპრეხილნისკარტა მეჭვია	<i>Xenus cinereus</i>	Terek Sandpiper	PM	
128	ჩვეულებრივი მეჭვია (მებორნე)	<i>Actitis hypoleucos</i>	Common Sandpiper	SB, PM	
		Stercorariidae	Skuas		
129	ვიწროკულა თოლია-მეკობრე	<i>Stercorarius parasiticus</i>	Parasitic Jaeger (Skua)	OV	
		Laridae	Gulls		
130	ვეჯანი თოლია	<i>Larus canus</i>	Mew Gull	OV	
131	ვეთელფეხა თოლია	<i>Larus cachinnans</i>	Yellow-Legged Gull	OV	
132	სომხური თოლია	<i>Larus armenicus</i>	Armenian Gull	YR-R, YR-V, SB	
133	მცირე თოლია	<i>Larus minutus</i>	Little Gull	PM	
134	ტბის თოლია	<i>Larus ridibundus</i>	Common Black-headed Gull	SB, PM	
135	დიდი შავთავა თოლია	<i>Larus ichthyaetus</i>	Great Black-headed Gull	OV	
136	წერილნისკარტა თოლია	<i>Larus genei</i>	Slender-billed Gull	PM	
		Sternidae	Terns		
137	თოლიისნისკარტა თევზიელაპია	<i>Gelochelidon nilotica</i>	Gull-billed Tern	PM	
138	კასპიური თევზიელაპია	<i>Sterna caspia</i>	Caspian Tern	OV	
139	ჩვეულებრივი თევზიელაპია	<i>Sterna hirundo</i>	Common Tern	SB, PM	
140	მცირე თევზიელაპია	<i>Sterna albifrons</i>	Little Tern	PM	
141	ლოყათეთრი თევზიელაპია	<i>Chlidonias hybridus</i>	Whiskered Tern	PM	

142	შავი თევზიელაპია	<i>Chlidonias niger</i>	Black Tern	SV, PM	
143	ფრთათეთრი თევზიელაპია	<i>Chlidonias leucopterus</i>	White-winged Tern	SB, PM	
	მტრედისნაირნი	Columbiformes			
		Columbidae	Pigeons and Doves		
144	გული (გვიძინი)	<i>Columba oenas</i>	Stock Dove	SV, PM	
145	ჩვეულებრივი გვერდი	<i>Streptopelia turtur</i>	Eurasian Turtle-Dove	SB, PM	
146	ქვანა	<i>Columba palumbus</i>	Common Wood-Pigeon	PM	
147	გარეული მტრედი	<i>Columba livia</i>	Rock Dove	YR-R	
	გუგულისნაირნი	Cuculiformes			
		Cuculidae	Cuckoos		
148	გუგული	<i>Cuculus canorus</i>	Common Cuckoo	SB, PM	
	ბუსნაირნი	Strigiformes			
		Strigidae	Owls		
149	ზარნაშო	<i>Bubo bubo</i>	Eurasian Eagle Owl	YR-R	
150	ეურეზიანი ბუ (ოღოლი)	<i>Asio otus</i>	Long-eared Owl	OV	
151	ჭაობის ბუ	<i>Asio flammeus</i>	Short-eared Owl	SB, PM	
152	წყნობი	<i>Otus scops</i>	Eurasian Scops-Owl	PM	
153	ჭოტი	<i>Athene noctula</i>	Little Owl	OV	
154	ტყის ბუ	<i>Strix aluco</i>	Tawny Owl	OV	
	უფეხურასნაირნი	Caprimulgiformes			
		Caprimulgidae	Nightjars		
155	უფეხურა	<i>Caprimulgus europaeus</i>	Eurasian Nightjar	PM	
	ნამგალასნაირნი	Apodiformes			
156	ნამგალა	<i>Apus apus</i>	Common Swift	SB, PM	
157	მეკირია (ანუ თეთრმუცელა ნამგალა)	<i>Apus melba</i>	Alpine Swift	PM	
	ვაჰეპისნაირნი	Coraciiformes			
		Alcedinidae	Kingfishers		
158	ალკუნი	<i>Alcedo atthis</i>	Common Kingfisher	SB, PM	

		Meropidae	Bee-eaters		
159	ოქროსფერი კვირიონი	<i>Merops apiaster</i>	European Bee-eater	SB, PM	
		Coraciidae	Rollers		
160	ვაჰეპი	<i>Coracias garrulus</i>	European Roller	PM	
		Upupidae	Hoopoes		
160	ოგოფი	<i>Upupa epops</i>	Eurasian Hoopoe	SB, PM	
	კოდალასნაირნი	Piciformes			
		Picidae	Woodpeckers		
161	მწვანე კოდალა	<i>Picus viridis</i>	Eurasian Green Woodpecker	OV	
162	დიდი ჭრელი კოდალა	<i>Dendrocopos major</i>	Greater Spotted Woodpecker	OV	
163	მაქცია	<i>Jynx torquilla</i>	Eurasian Wryneck	PM	
	ბელურასნაირნი	Passeriformes			
		Alaudidae	Larks		
164	რქოსანი ტოროლა	<i>Eremophila alpestris</i>	Horned (or Shore) Lark	YR-R	
165	მცირე მოკლეთითა ტოროლა	<i>Calandrella rufescens</i>	Lesser Short-Toed Lark	PM	
166	დიდი მოკლეთითა ტოროლა	<i>Calandrella brachydactyla</i>	Greater Short-Toed Lark	OV	
167	ორკაპლიანი ტოროლა	<i>Melanocorypha bimaculata</i>	Bimaculated Lark	OV	
168	ველის ტოროლა	<i>Melanocorypha calandra</i>	Calandra Lark	OV	
169	ტყის ტოროლა	<i>Lullula arborea</i>	Wood Lark	PM	
170	მინდვრის ტოროლა	<i>Alauda arvensis</i>	Eurasian Skylark	SB, PM	
171	ქიხორა ტოროლა	<i>Galerida cristata</i>	Crested Lark	YR-V	
		Hirundinidae	Swallows, and Martins		
172	სოფლის მერცხალი	<i>Hirundo rustica</i>	Barn Swallow	SB, PM	
173	კლდის მერცხალი	<i>Ptyonoprogne rupestris</i>	Crag-Martin	SB, PM	
174	მენაპირე მერცხალი	<i>Riparia riparia</i>	Sand Martin	SB, PM	
175	ქალაქის მერცხალი	<i>Delichon urbica</i>	Northern House-Martin	SB, PM	

		Motacillidae	Wagtails and Pipits		
176	ტყის მწვერნობა	<i>Anthus trivialis</i>	Tree Pipit	SB, PM	
177	მდელოს მწვერნობა	<i>Anthus pratensis</i>	Meadow Pipit	PM	
178	წითელგულა მწვერნობა	<i>Anthus cervinus</i>	Red-Throated Pipit	PM	
179	მთის მწვერნობა	<i>Anthus spinoletta</i>	Water Pipit	SB, PM	
180	მინდვრის მწვერნობა	<i>Anthus campestris</i>	Tawny Pipit	PM	
181	თეთრი ბოლოქანქარა	<i>Motacilla alba</i>	White Wagtail	SB, PM	
182	რუხი ბოლოქანქარა	<i>Motacilla cinerea</i>	Grey Wagtail	SB, PM	
183	ყვითელი ბოლოქანქარა	<i>Motacilla flava</i>	Yellow Wagtail	SB, PM	
184	ყვითელთავა ბოლოქანქარა	<i>Motacilla citreola</i>	Citrine Wagtail	SB, PM	
		Cinclidae	Dippers		
185	წყლის შაშვი	<i>Cinclus cinclus</i>	White-throated Dipper	OV,	
186	ჭინჭრაქა (დობებმსვრალა)	<i>Troglodytes troglodytes</i>	Winter Wren	YR-R	
		Prunellidae	Accentors		
187	ტყის ჭვინტაკა	<i>Prunella modularis</i>	Dunnock	SB	
188	თეთრწარბა ჭვინტაკა	<i>Prunella ocularis</i>	Radde's Accentor	SV, RLG, (VU, B2b)	
189	ალპური ჭვინტაკა	<i>Prunella collaris</i>	Alpine Accentor	OV	
		Turdidae	Thrushes		
190	შაშვი	<i>Turdus merula</i>	Eurasian Blackbird	YR-R	
191	თეთრგულა შაშვი	<i>Turdus torquatus</i>	Ring Ouzel	OV	
192	რუხთავა შაშვი	<i>Turdus pilaris</i>	Fieldfare	WV (irregular, old data)	
193	თეთრწარბა (ფრთაწითელი) შაშვი	<i>Turdus iliacus</i>	Redwing	WV (irregular)	
194	წრიაა შაშვი (მკალობელი შაშვი)	<i>Turdus philomelos</i>	Song Thrush	YR-R	
195	ჩხართვი	<i>Turdus viscivorus</i>	Mistle Thrush	SV	

196	გულწითელა	<i>Erithacus rubecula</i>	European Robin	SB, PM	
197	ცისფერგულა	<i>Luscinia svecica</i>	Bluethroat	PM	
198	აღმოსავლური ბუღბუღი (იაფონი)	<i>Luscinia luscinia</i>	Thrush Nightingale	PM	
199	ჩვეულებრივი ბუღბუღი (იაფონი)	<i>Luscinia megarhynchos</i>	Common Nightingale	SB, PM	
200	შავი ბოლოცეცხლა	<i>Phoenicurus ochruros</i>	Black Redstart	SB, PM	
201	ბოლოცეცხლა	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	Common Redstart	SB, PM	
202	შავყურა მელორღია	<i>Oenanthe hispanica</i>	Black-eared Wheatear	PM	
203	ბუქნია-მელორღია	<i>Oenanthe isabellina</i>	Isabelline Wheatear	PM	
204	კლდის ჭრელი შაშვი	<i>Monticola saxatilis</i>	Rufous-tailed Rock-Thrush	SB, PM	
205	ჩვეულებრივი მელორღია	<i>Oenanthe oenanthe</i>	Northern Wheatear	SB, PM	
206	შავთავა ოვხადი	<i>Saxicola torquata</i>	Common Stonechat	PM	
207	თეთრწარბა (მდელოს) ოვხადი	<i>Saxicola rubetra</i>	Whinchat	SB, PM	
		Sylvidae	Warbles		
208	ფართოკულა ლერწამა	<i>Cettia cetti</i>	Cetti's Warbler	SB, PM	
209	კრიჭინა-მეხალია	<i>Locustella naevia</i>	Grasshopper Warbler	SB, PM	
210	კრიჭინა-ჩიტტი	<i>Locustella fluviatilis</i>	Eurasian River Warbler	PM	
211	ბუღბუღისებრი კრიჭინა-ჩიტტი	<i>Locustella luscinioides</i>	Savi's Warbler	PM	
212	ღელიანის მეხალია	<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	Eurasian Reed-Warbler	SB, PM	
213	ჭაობის მეხალია	<i>Acrocephalus palustris</i>	Marsh Warbler	SB, PM	
214	ღელიანის დიდი მეხალია (შაშვისებრი მეხალია)	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	Great Reed-Warbler	SB, PM	
215	შავთხემა მეხალია	<i>Acrocephalus melanopogon</i>	Moustashed Warbler	PM	
216	ჭახჭახა მეხალია	<i>Acrocephalus schoenobenus</i>	Sedge Warbler	SB, PM	

217	გრძელკეღა მენალია	<i>Acrocephalus agricola</i>	Paddyfield Warbler	PM	
218	მწვანე ბუტბუტა (მეირდავი)	<i>Hippolais icterina</i>	Icterine Warbler	PM	
219	ბაცი ბუტბუტა (მეირდავი)	<i>Hippolais pallida</i>	Olivaceous Warbler	PM	
220	მურა ბუტბუტა (მეირდავი)	<i>Hippolais caligata</i>	Booted Warbler	PM	
221	დიდი თეთრყელა ასპუჭაკა	<i>Sylvia communis</i>	Greater Whitethroat	SB, PM	
222	მცირე თეთრყელა ასპუჭაკა	<i>Sylvia curruca</i>	Lesser Whitethroat	PM	
223	ბაღის ასპუჭაკა	<i>Sylvia borin</i>	Garden Warbler	SB, PM	
224	მიმინოსებრი ასპუჭაკა	<i>Sylvia nisoria</i>	Barred Warbler	SB, PM	
225	შავთავა ასპუჭაკა	<i>Sylvia atricapilla</i>	Blackcap	SB, PM	
226	მომწვანო ჭივჭავი (ყარანა)	<i>Phylloscopus nitidus</i>	Greenish Warbler	SB, PM	
227	ვაზახეულა ჭივჭავი (ყარანა)	<i>Phylloscopus trochilus</i>	Willow Warbler	PM	
228	ჩვეულებრივი ჭივჭავი (ყარანა)	<i>Phylloscopus collybita</i>	Eurasian Chiffchaff	SB, PM	
229	კავკასიური ჭივჭავი (ყარანა)	<i>Phylloscopus lorenzii</i>	Caucasian Chiffchaff	SB, PM	
230	თეთრმუცელა ჭივჭავი (ყარანა)	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	Wood Warbler	PM	
		Muscicapidae	Flycatchers		
231	რუხი ბუზიჭერი (მემატელია)	<i>Muscicapa striata</i>	Spotted Flycatcher	SB, PM	
232	ჭრელი ბუზიჭერი (მემატელია)	<i>Ficedula hypoleuca</i>	European Pied Flycatcher	PM	
233	თეთრყელა ბუზიჭერი (მემატელია)	<i>Ficedula albicollis</i>	Collared Flycatcher	L PM	
234	წითელყელა (მცირე) ბუზიჭერი (მემატელია)	<i>Ficedula parva</i>	Red-breasted Flycatcher	PM	
235	ნახევრად-თეთრყელა ბუზიჭერი (მემატელია)	<i>Ficedula semitorquata</i>	Semi-Collared Flycatcher	SB, PM	
		Paridae	Tits		

236	დიდი წიგწივა (წიწკანა)	<i>Parus major</i>	Great Tit	YR-R	
237	მოდურჯო წიგწივა (წიწკანა)	<i>Parus caeruleus</i>	Blue Tit	OV	
		Tichodromidae	Wallcreepers		
238	ვრთაწითელი კლდეცოცია	<i>Tichodroma muraria</i>	Wall-creeper	OV	
		Oriolidae	Orioles		
239	მოლალური	<i>Oriolus oriolus</i>	Eurasian Golden Oriole	PM	
240	რუხი ღაქო	<i>Lanius excubitor</i>	Greater Grey (or Northern) Shrike	PM	
241	შავშუბლა ღაქო	<i>Lanius minor</i>	Lesser Grey Shrike	PM	
242	წითელთავა ღაქო	<i>Lanius senator</i>	Woodchat Shrike	PM, RDBG	
243	ჩვეულებრივი ღაქო	<i>Lanius collurio</i>	Red-backed Shrike	SB, PM	
		Corvidae	Crows		
244	ჩხიკვი	<i>Garrulus glandarius</i>	Eurasian Jay	YR-R	
245	კაჭკაჭი	<i>Pica pica</i>	Black-billed Magpie	YR-R	
246	ეორანი	<i>Corvus corax</i>	Common Raven	YR-R	
247	ჭილევაი	<i>Corvus frugilegus</i>	Rook	SB, PM	
248	რუხი ვეაი	<i>Corvus corone cornix</i>	Hooded Crow	YR-R	
249	ჭკა	<i>Corvus monedula</i>	Eurasian Jackdaw	YR-R	
		Sturnidae	Starlings		
250	მოშია (შროშანი)	<i>Sturnus vulgaris</i>	Common Starling	SB, PM	
251	ვარდისფერი მოშია (ტარბი)	<i>Sturnus roseus</i>	Rose-coloured Starling	OV	
		Passeridae	Sparrows		
252	სახლის ბეღურა	<i>Passer domesticus</i>	House Sparrow	YR-R	
		Fringillidae	Finches		
253	მოზამთრე (ან ჩრდილოეთის) სკეინა	<i>Fringilla montifringila</i>	Brambling	PM, WV (occasionally)	
254	სკეინა (ნიბლია)	<i>Fringilla coelebs</i>	Chaffinch	SB, PM	
255	ჩიტბატონა	<i>Carduelis carduelis</i>	European Goldfinch	SB, PM	

256	შავთავა მწვანულა	<i>Carduelis spinus</i>	Eurasian Siskin	OV	
257	მწვანულა	<i>Carduelis chloris</i>	European Greenfinch	SB	
258	მთის ჭვინტა	<i>Carduelis flavrostris</i>	Twite	SB (YR-R)	
259	ჭვინტა (შეკანაფია)	<i>Carduelis cannabina</i>	Eurasian Linnet	YR-R, PM	
260	ჩვეულებრივი კოჭობა	<i>Carpodacus erythrinus</i>	Common Rosefinch	SP, PM	
261	ფრთაწითელი კოჭობურა	<i>Rhodopechys sanguinea</i>	Crimson-winged Finch	OB, RDBG	

		Emberizidae	Buntings		
262	მეფეჭვია (ანუ მინდვრის გრატა)	<i>Miliaria calandra</i>	Corn Bunting	SB, PM	
263	კლდის გრატა	<i>Emberiza cia</i>	Rock Bunting	SV	
264	მოყვითალო გრატა	<i>Emberiza citrinella</i>	Yellowhammer	PM	
265	შავთავა გრატა	<i>Emberiza melanocephala</i>	Black-headed Bunting	PM	
266	ბაღის გრატა	<i>Emberiza hortulana</i>	Ortolan Bunting	PM	
267	ღვლიანის გრატა	<i>Emberiza schoeniclus</i>	Reed Bunting	SB, PM	

დანართი 13.

რეკომენდაციები ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების ფარგლებში ფრინველების პოპულაციების მდგომარეობის მონიტორინგის პროგრამის ჩამოყალიბებისათვის

ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებში ფრინველების პოპულაციების მდგომარეობის მონიტორინგის პროგრამისათვის ობიექტებად ფრინველთა 9 სახეობაა რეკომენდებული.

1. მონიტორინგისათვის სახეობების შერჩევის მოკლე დასაბუთება

ხუჭუჭა ვარხვი, Dalmatian pelican (*Pelecanus crispus*)

1. გლობალურად მოწყვლადი (VU – IUCN Red List, 2011.2) და საქართველოს წითელი ნუსხის სახეობაა (VU).
2. ინდიკატორული სახეობაა: ხუჭუჭა ვარხვი არის ტიპური მონოფაგა (იხტოფაგა), იკვებება მხოლოდ თევზებით და ბინადრობს მხოლოდ იქ, სადაც არის სუფთა წყალი და ბევრი თევზი.
3. ხუჭუჭა ვარხვი წარმოადგენს ჯავახეთისთვის თავისებურ “სავიზიტო ბარათს”. აქ, კერძოდ კარწახის ტბის კუნძულებზე, ცნობილია ამ სახეობის კოლონია, რომელიც არის ზღვის დონიდან ყველაზე მაღლა მდებარე ცნობილი კოლონია მსოფლიოში.
4. მსხვილი ზომის ფრინველია, კარგად ჩანს დიდი მანძილიდან, მისი რიცხოვნობის დადგენა ტექნიკურად ადვილია (წყალსატევის ნაპირიდან, ან მიმდებარე მაღალი წერტილებიდან);
5. ფრინველებზე დაკვირვების მოყვარულთა შორის პოპულარული სახეობაა.

მცირე თეთრი ყანა, little egret (*Egretta garzetta*)

1. ინდიკატორული სახეობაა: ბინადრობს მხოლოდ ტბების ან ჭარბტენიან ადგილსამყოფელებში, სადაც წყალი სუფთაა, საკვები ბევრია და შეწუხების მაჩვენებელი უმნიშვნელოა.
2. ფართოდ გავრცელებული სახეობაა, აპრილიდან ოქტომბრის ჩათვლით გვხვდება ყველა ტბაზე.
3. მსხვილი ზომის ყანაა, კარგად განსხვავდება სხვა ყანებისგან, კარგად ჩანს დიდი მანძილიდან, მისი რიცხოვნობის დადგენა ტექნიკურად ადვილია (წყალსატევის ნაპირიდან, ან მიმდებარე მაღალი წერტილებიდან).

რუხი ყანა, grey heron (*Ardea cinerea*)

1. ფართოდ გავრცელებული ფრინველია, აპრილიდან ოქტომბრის ჩათვლით გვხვდება ყველა ტბაზე, ჭაობების ირგვლივ. მდინარეებთან და სხვა ჭარბტენიან ადგილსამყოფელებში.
2. სხვა ყანებზე მრავალრიცხოვანი პოპულაციით წარმოდგენილი, მსხვილი ზომის ყანაა, კარგად განსხვავდება სხვა ყანებისგან, კარგად ჩანს დიდი მანძილიდან, მისი რიცხოვნობის დადგენა ტექნიკურად ადვილია (წყალსატევის ნაპირიდან, ან მიმდებარე მაღალი წერტილებიდან).

გარეული იხვი, mallard (*Anas platyrhynchos*)

1. მონადირეებისა და ადგილობრივი მოსახლეობისთვის კარგად ცნობილი ფრინველია, პოპულარული სანადირო ობიექტია ჯავახეთში.
2. მგრძნობიარე სახეობაა ადამიანის მხრიდან ზემოქმედების მიმართ: კლასიკური სახეობა-ინდიკატორია ნადირობის წნეხის მონიტორინგისთვის.
3. ჯავახეთში ფართოდ გავრცელებული და ყველაზე მრავალრიცხოვანი წყალმცურავი ფრინველია, უთოვლო პერიოდში გვხვდება ყველა ტბასა და ჭარბწყლიან ტერიტორიაზე.
4. შედარებით მსხვილი ზომის ფრინველია, საველე პირობებში ადვილად განსხვავდება სხვა იხვებისაგან, კარგად ჩანს დიდი მანძილიდან, მისი რიცხოვნობის დადგენა ტექნიკურად ადვილია (წყალსატევის ნაპირიდან, ან მიმდებარე მაღალი წერტილებიდან).

ჭაობის ბოლობეჭედა, Eurasian marsh harrier (*Circus aeruginosus*)

1. ყველაზე ფართოდ გავრცელებული და მრავალრიცხოვანი მტაცებელი ფრინველია ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებში, რომელიც ასოცირებულია ჭარბტენიან ადგილსამყოფელებთან.
2. საკმაოდ დიდი ზომის მტაცებელი ფრინველია, კარგად განსხვავდება სხვა მტაცებლებისაგან.
3. რიცხოვნობის დადგენა ტექნიკურად შედარებით ადვილია.

მწყერი, ცომმონ ქუაილ common quail (*Coturnix coturnix*)

1. პოპულარული და მრავალრიცხოვანი სანადირო ფრინველია - კარგად ცნობილი მონადირეებისა და ადგილობრივი მოსახლეობისთვის.
2. კლასიკური სახეობა-ინდიკატორია ნადირობის წნეხის მონიტორინგისთვის.

3. ჯავახეთში ფართოდ გავრცელებული და ჩვეულებრივი სახეობაა.

მელოტა, Coot (*Fulica atra*)

1. პოპულარული სანადირო ობიექტია ჯავახეთში - კარგად ცნობილი მონადირეებისთვის და ადგილობრივი მოსახლეობისთვის.
2. მელოტა წარმოადგენს სახეობა-ინდიკატორს ნადირობის წნეხის შეფასებისთვის და მონიტორინგისთვის.
3. ფართოდ გავრცელებული და მრავალრიცხოვანი წყალმცურავი ფრინველია, უთოვლო პერიოდში (აპრილი - ოქტომბერი) გვხვდება ყველა დიდ და პატარა ტბაზე.
4. შედარებით მსხვილი ზომის წყალმცურავი ფრინველია, სავსე პირობებში ადვილად განსხვავდება სხვა წყალმცურავი ფრინველებისაგან და კარგად ჩანს დიდი მანძილიდან.
5. მისი რიცხოვნობის დადგენა ტექნიკურად ადვილია.

სომხური თოლია, Armenian Gull (*Larus armenicus*)

1. სომხური თოლია არის რეგიონალური (სამხრეთ კავკასიური) ენდემიკ და წარმოადგენს ჯავახეთისთვის თავისებურ “სავიზიტო ბარათს”, ისევე როგორც ხუჭუჭა ვარხვი.
2. საინტერესო სახეობა ტურისტებისთვის.
3. შედარებით მსხვილი ზომის თოლიაა, კარგად ჩანს დიდი მანძილიდან და ადვილად განსხვავდება სხვა თოლიებისგან.
4. სომხური თოლიის რიცხოვნობის დადგენა ტექნიკურად შედარებით ადვილია.

მცირე მეთოვლია, Little Tern (*Sterna albifrons*)

1. ბუდობს მხოლოდ იქ, სადაც წყალი არ არის გაბინძურებული და სხვა ანთროპოგენური ფაქტორების წნეხი უმნიშვნელოა და ამგვარად არის კარგი ბიოინდიკატორი.

2. სამონიტორინგო ადგილები, მონიტორინგის დრო და მეთოდები

მონიტორინგის ობიექტი/სახეობა			პოპულაციის მდგომარეობა ჯავახეთში	მონიტორინგის ადგილი და საზონი/თარიღი	მეთოდი
ქართული სახელი	ინგლი- სური სახელი	ლათინური სახელი			
ხუჭუჭა ვარხვი	Dalmatian Pelican	<i>Pelecanus crispus</i>	ზოგიერთი ტბისა (მადატაფა, ბუღდაშენი, ხანჩალი) და სხვა წყალქარბი ტერიტორიის იშვიათი სტუმარია. ძირითადად, მცირე გუნდებად შემოდის, ზოგჯერ დიდ თეთრ ვარხვთან ერთად. აქ არ მრავლდება.	ტბები მადატაფა და კარწახი / წლის უთოვლო პერიოდები (აპრილის მეორე ნახევარი – ოქტომბრის ბოლო).	უშუალო ვიზუალური დაკვირვება სამაღლეზე განლაგებული წერტილებიდან
მცირე თეთრი ყანჩა	Little Egret	<i>Egretta garzetta</i>	ახასიათებს რეგულარული გადაფრენა და ვიზიტები ზაფხულის პერიოდში. აქ არ მრავლდება.	პრიორიტეტულია – ტბები; მასი და სექტემბერი.	უშუალო ვიზუალური დაკვირვება სამაღლეზე განლაგებული წერტილებიდან
რუხი ყანჩა	Grey Heron	<i>Ardea cinerea</i>	რეგულარული, მაგრამ მცირეცხოვანი სტუმარია უთოვლო პერიოდში; გვხვდება ყველა ტბასა და ჭარბწყლიან ტერიტორიაზე.	მონიტორინგი შესაძლებელია ორგანიზებულ იქნეს ნებისმიერ ტბასა და ჭარბწყლიან ტერიტორიაზე; იანვრის ბოლო – თებერვლის პირველი ნახევარი.	უშუალო ვიზუალური დაკვირვება სამაღლეზე განლაგებული წერტილებიდან
გარეული იხვი	Mallard	<i>Anas platyrhynchos</i>	ჩვეულებრივი, გადამფრენი, მრავალრიცხოვანი ფრინველია; გვხვდება ყველა ტბასა და ჭარბწყლიან ტერიტორიაზე. აქ იშვიათად მრავლდება.	ტბები მადატაფა და ბუღდაშენი; მასის ბოლო – ივნისის პირველი დეკადა (გამრავლების სეზონი) და სექტემბერი (გადაფრენა).	(ა) ნავით დაკვირვება სანაპირო ზოლის გასწვრივ; (ბ) უშუალო დაკვირვება ნაპირის სიახლოვეს მდებარე მაღალი წერტილებიდან; (გ) კითხვარების მომზადება მონადირეებისთვის, მათი გამოკითხვა და კითხვარების ანალიზი.
ჭაობის ბოლობეჭ ედა	Eurasian Marsh Harrier	<i>Circus aeruginosus</i>	ფართოდ გავრცელებული, მთელი წლის განმავლობაში მოხიანდრე, თუმცა მცირე რიცხოვანი. ჩვეულებრივ გვხვდება სეზონური მიგრაციის და ზამთრის პერიოდში. შეფასების შესაბამისად, ადგილობრივი გამრავლებადი პოპულაცია მოიცავს 25-30 წყვილს.	ყველა ობიექტი, განსაკუთრებით საღამოს და მადათაფას ტბები; გამრავლების სეზონი – აპრილის ბოლო - მასი.	პირდაპირი ვიზუალური დაკვირვება შემადლებული მუდმივი დაკვირვების წერტილებიდან და შეწყვილებული ინდივიდების სანადირო ტერიტორიების საზღვრების მონიშვნა.
მწყერი	Common Quail	<i>Coturnix coturnix</i>	ბინადრობს ღია ადგილებში, მათ შორის სუბალპურ მდელოებზე ზღვის დონიდან 2 300 მ სიმაღლემდე. გამრავლებისთვის ირჩევს სათიბებს და მარცვლეული კულტურების ნათესებიან ღია მიწებებს. ყველაზე დიდი რაოდენობა და სიმჭიდროვე რეგისტრირებულია მადათაფას და ბუღდაშენის	ყველა ობიექტი, განსაკუთრებით მადატაფის და ბუღდაშენის ტბების გარშემო; გამრავლების სეზონი (მასი); შემოდგომის გადაფრენა (სექტემბერი).	ა) 1. „წერტილოვანი ტრანსსექციის“ მეთოდი დიდ ტერიტორიებზე გამრავლების სეზონების დროს ფრინველების ყველა სახეობების დათვლისათვის (Svensson, 1974; BIN, 1978; Holmberg, 1979; Hilden, 1986 და ა.შ.);

მონიტორინგის ობიექტი/სახეობა			პოპულაციის მდგომარეობა ჯავახეთში	მონიტორინგის ადგილი და საზონი/თარიღი	მეთოდი
ქართული სახელი	ინგლი- სური სახელი	ლათი- ნური სახელი			
			ტბების გარშემო და ჯავახეთის ეროვნული პარკის სამხრეთით, მარცვლელული კულტურით დათესილ მინდვრებზე - 12 წყვილამდე 1 კვ.კმ-ზე. იშვიათად მრავლდება შესასწავლი არეალის სხვა ტერიტორიებზე (4-7 წყვილი 1 კვ.კმ-ზე). მრავლად შეინიშნება შემოდგომის გადაფრენის პერიოდში აგვისტოს ბოლოდან სექტემბრის მეორე დეკადამდე. ნაკლებად შეინიშნება გაზაფხულის გადაფრენის დროს. ჯავახეთის ეროვნული პარკის ტერიტორიისთვის საერთო რიცხოვნება დათვლილი არ არის. ადრე ზაფხულის მიგრაციის დროს ჩვეულებრივ მრავლდებოდა, მაგრამ უკანასკნელ ათწლეულებში გამრავლება კლებულობს. გადამფრენი ინდივიდების რაოდენობა აგრეთვე შემცირდა. მწყერი ადგილობრივი მონადირეების მიერ მოპოვებული ფრინველის სულ მცირე 3/4-ს შეადგენს.		2. გამრავლებად ქათმისებრებზე (<i>Galliformes</i>) დაკვირვების საქართველოს ადგილობრივი პირობებისთვის რეკომენდირებული კონკრეტული მეთოდები (კუტუბიძე, 1974); ბ) მოძრავი მანქანიდან მოგზაურობის დროს გზის მიმდებარე ტერიტორიაზე დაკვირვების და მუდმივ საფეხმავლო ბილიკებზე მოკლევადიანი (0.5-1 საათი) ან გრძელვადიანი (3-4 საათი) გაჩერებების კომბინირება.
მელოტა	Coot	<i>Fulica atra</i>	ფართოდ გავრცელებულია, მრავლდება ზაფხულში; გადამფრენი სახეობაა. შემოდგომაზე ფრინველთა რაოდენობა მკვეთრად იმატებს, განსაკუთრებით დიდ ტბებზე, რადგან ადგილობრივებს ჩრდილოეთის პოპულაციები უერთდებიან.	გაზაფხულის გადაფრენა: არპილის ბოლო - მაისის პირველი ნახევარი; ზუღდობის პერიოდი: მაისის ბოლო - ივნისი; შემოდგომის გადაფრენა - სექტემბრის მე-2 ნახევარი.	ა) დაკვირვება ხმელეთიდან დურბინდის გამოყენებით (12-ჯერადი გადიდებით); დათვლა "ტრანსსექციის" მეთოდით 2-ნიჩბიანი ან პნევმატური ნავებიდან: უბრალო სკანირება ან სკანირება ტრანსსექციით დიაპაზონში "მომენტალური კადრის მეთოდის" გამოყენებით (Tasker et al., 1984). უბრალო სკანირება (ნავის წინ 90 ან 180 მინუტიანი კუთხით სკანირება) ყველა დანახული ფრინველის დათვლის შესაძლებლობას გვაძლევს. ეს მეთოდი გაფანტულ გუნდებში ყველა ფრინველის დასათვლელად გამოიყენებოდა.

მონიტორინგის ობიექტი/სახეობა			პოპულაციის მდგომარეობა ჯავახეთში	მონიტორინგის ადგილი და საზონი/თარიღი	მეთოდი
ქართული სახელი	ინგლი- სური სახელი	ლათინური სახელი			
					სკანირება ტრანსსექციით დიაპაზონში (300 მეტრის სიგანეზე) "მომენტალური კადრის მეთოდთან" ერთად (მოძრაობით ან მფრინავი ინდივიდების გამო შეცდომის თავიდან აცილების მიზნით) კვადრატულ კილომეტრზე დანახული ფრინველების რაოდენობის დადგენის საშუალებას გვაძლევს. ეს მეთოდი რეკომენდირებულია როგორც სტანდარტული მეთოდი ევროპის სანაპირო და შიდა წყლებში გამოყენებისთვის; გ) დაკვირვება ხმელეთიდან დურბინდის გამოყენებით (12-ჯერადი გადიდებით).
სომხური თოლია	Armenian Gull	<i>Larus armenicus</i>	ფართოდ გავრცელებული მომთაბარე სახეობაა.	ხანჩალის, ბაღდაშენის და მადათაფას ტბები; გამრავლების შემდგომი სეზონი: ივლისის ბოლო - აგვისტო.	უშუალო ვიზუალური დაკვირვება სანაპიროზე სიმაღლეზე განლაგებული დაკვირვების წერტილებიდან.
მცირე მეთოვლი ა	Little Tern	<i>Sterna albifrons</i>	ფართოდაა გავრცელებული და ჩვეულებრივ გვხვდება, თუმცა არც თუ ისე მრავალრიცხოვანია, გადაფრენის პერიოდებში: აპრილის მეორე ნახევარში და აგვისტოს ბოლო კვირიდან სექტემბრის ბოლომდე. სავარაუდოდ, ძალიან მცირე რაოდენობები არარეგულარულად ბუდობენ მდინარე ფარავანის შესართავში საღამოს ტბასთან, მცირე კუნძულზე ბუღდაშენის ტბაში და მადათაფას ტბის გარშემო ჭარბტენიან ტერიტორიებზე, სადაც რამდენიმეჯერ ნანახი იქნა ცალკეული წყვილები და ახალგაზრდა ინდივიდები ზაფხულის პერიოდში. თუმცა, არ არის გამოირიცხული, რომ ეს	საღამოს და ბუღდაშენის ტბები; გამრავლების შემდგომი პერიოდები - ივლისი; შემოდგომის გადაფრენა - აგვისტო-სექტემბერი.	უშუალო დაკვირვებები ნაპირზე განლაგებული მუდმივი შემადგენელი დაკვირვების წერტილებიდან.

მონიტორინგის ობიექტი/სახეობა			პოპულაციის მდგომარეობა ჯავახეთში	მონიტორინგის ადგილი და საზონი/თარიღი	მეთოდი
ქართული სახელი	ინგლი- სური სახელი	ლათი- ნური სახელი			
			ფრინველები არარეგულარული ზაფხულის სტუმრები იყვნენ და აქ არ მრავლდებოდნენ.		

დანართი 14. ამფიბიები და რეპტილიები

1. ახალქალაქსა და ნინოწმინდას შორის

ამფიბიები: ყველგან წყალთან – გუბეებთან, მდინარეებთან, ჭაობების ირგვლივ – მცირეაზიური ბაყაყი (*Rana macrocnemis*), ტბორის ბაყაყი (*R. ridibunda*), მწვანე გომბეშო (*Bufo viridis*).

ქვეწარმავლები: რკინიგზის გასწვრივ, ქვების გროვებში – სომხური ხელიკი (*Darevskia armeniaca*). სავარაუდო სახეობები (არაა დაფიქსირებული მაგრამ დიდი ალბათობით არსებობს) – სპილენძა (*Coronella austriaca*), ბოხმეჭა (*Anguis fragilis*) (ქვების გროვებში), ჩვეულებრივი ანკარა (*Natrix natrix*) (წყალთან). სავარაუდოდ – წყლის ანკარა (*Natrix tessellata*) (წყალთან).

მნიშვნელობა – დაბალი (1).

2. ნინოწმინდის რაიონის აღმოსავლეთ ნაწილში

ამფიბიები: ყველგან წყალთან-გუბეებთან, მდინარეებთან, ჭაობების ირგვლივ- მცირეაზიური ბაყაყი (*Rana macrocnemis*), ტბორის ბაყაყი (*R. ridibunda*), მწვანე გომბეშო (*Bufo viridis*).

ქვეწარმავლები: რკინიგზის გასწვრივ, ქვების გროვებში – სომხური ხელიკი (*Darevskia armeniaca*) და ვალენტინის ხელიკი (*D. valentini*). სავარაუდო სახეობები (არაა დაფიქსირებული მაგრამ დიდი ალბათობით არსებობს) – სპილენძა (*Coronella austriaca*), ბოხმეჭა (*Anguis fragilis*) (ქვების გროვებში), ჩვეულებრივი ანკარა (*Natrix natrix*) (წყალთან), სავარაუდოდ – წყლის ანკარა (*Natrix tessellata*) (წყალთან).

მნიშვნელობა – საშუალო (2).

3. ტბა მადატაფას ჩრდილოეთით განლაგებული სამოვრები და სათიბები.

ამფიბიები: იშვიათად – მცირეაზიური ბაყაყი (*Rana macrocnemis*), სავარაუდოდ მწვანე გომბეშო (*Bufo viridis*).

ქვეწარმავლები: ვალენტინის ხელიკი (*D. valentini*), ჩვეულებრივი ანკარა (*Natrix natrix*).

მნიშვნელობა – საშუალოზე დაბალი (1-2).

4. კარწახის ტბა და მისი შემოგარენი

ამფიბიები: ტბასთან, დატბორილ ადგილებში – მცირეაზიური ბაყაყი (*Rana macrocnemis*), ტბორის ბაყაყი (*R. ridibunda*), მწვანე გომბეშო (*Bufo viridis*).

ქვეწარმავლები: მარდი ხელიკი (*Lacerta agilis*), სავარაუდოდ – ჩვეულებრივი ანკარა (*Natrix natrix*).

მნიშვნელობა – დაბალი (1).

5. ნიალისყურის ქედი

ამფიბიები: მცირეაზიური ბაყაყი (*Rana macrocnemis*), მწვანე გომბეშო (*Bufo viridis*) (მხოლოდ სახმელეთო ჰაბიტატები, გამრავლება აქ არ ხდება).

ქვეწარმავლები: (სავარაუდო სახეობები) მარდი ხელიკი (*Lacerta agilis*), სომხური ხელიკი (*Darevskia armeniaca*) და ვალენტინის ხელიკი (*D. valentini*), სპილენძა (*Coronella austriaca*). შესაძლებელია დარევესკის გველგესლას (*Vipera darevskii*) ჰაბიტატების არსებობა.

მნიშვნელობა – საშუალო (2)

6. მადატაფას ტბის შემოგარენი და მიმდებარე ჭაობები

ამფიბიები: ტბის ირგვლივ – მცირეაზიური ბაყაყი (*Rana macrocnemis*), ტბორის ბაყაყი (*R. ridibunda*), მწვანე გომბეშო (*Bufo viridis*).

ქვეწარმავლები: მარდი ხელიკი (*Lacerta agilis*-ჭალაში), სავარაუდოდ – ჩვეულებრივი ანკარა (*Natrix natrix*).

მნიშვნელობა – საშუალოზე დაბალი (1-2).

7. მდინარე ფარაგნის ხეობა

(ახალქალაქიდან საღამოს ტბამდე)

ამფიბიები: მდინარეებთან, ჭაობების ირგვლივ – მცირეაზიური ბაყაყი (*Rana macrocnemis*), ტბორის ბაყაყი (*R. ridibunda*), მწვანე გომბეშო (*Bufo viridis*).

ქვეწარმავლები: სომხური ხელიკი (*არევესკია არმენიაცა*) და ვალენტინის ხელიკი (*D. valentini*), სავარაუდოდ - მარდი ხელიკი (*Lacerta agilis*-ჭალაში), ბოხმეჭა (*Anguis fragilis*), ჩვეულებრივი ანკარა (*Natrix natrix*), ქვების გროვებში - სპილენძა (*Coronella austriaca*).

მნიშვნელობა – საშუალო (2).

8. ჯავახეთის ქედი

(ტბა მადატაფადან აღმოსავლეთით)

ამფიბიები: წყაროებთან - მცირეაზიური ბაყაყი (*Rana macrocnemis*), მწვანე გომბეშო (*Bufo viridis*).

ქვეწარმავლები: სომხური ხელიკი (*Darevskia armeniaca*) და ვალენტინის ხელიკი (*D. valentini*), სავარაუდოდ - მარდი ხელიკი (*Lacerta agilis*-ჭალაში), სპილენძა (*Coronella austriaca*) ჩვეულებრივი ანკარა (*Natrix natrix*). დარევესკის გველგესლას (*Vipera darevskii*) სავარაუდო ჰაბიტატი.

მნიშვნელობა – საშუალო (2).

9. ხანჩალის ტბის შემოგარენი და მიმდებარე ჭაობები

ამფიბიები: ტბის ირგვლივ - მცირეაზიური ბაყაყი (*Rana macrocnemis*), ტბორის ბაყაყი (*R. ridibunda*), მწვანე გომბეშო (*Bufo viridis*).

ქვეწარმავლები: მარდი ხვლიკი (*Lacerta agilis*-ჭალაში), სავარაუდოდ - ჩვეულებრივი ანკარა (*Natrix natrix*).

მნიშვნელობა – საშუალოზე დაბალი (1-2).

10. აბულ-სამსარის ქედი

ამფიბიები: წყაროებთან - მცირეაზიური ბაყაყი (*Rana macrocnemis*), მწვანე გომბეშო (*Bufo viridis*).

ქვეწარმავლები: სომხური ხვლიკი (*Darevskia armeniaca*) და ვალენტინის ხვლიკი (*D. valentini*), სავარაუდოდ - მარდი ხვლიკი (*Lacerta agilis*-ჭალაში), სპილენძა (*Coronella austriaca*), ჩვეულებრივი ანკარა (*Natrix natrix*).

მნიშვნელობა – საშუალოზე დაბალი (2-3).

დანართი 15. მადატაფის, ხანჩალის, კარწახის და ბულდაშენის ტბების იქტიოფაუნა (+ მოიპოვება ამაჟამად, 0 - აღარ მოიპოვება)

სახეობა	შენიშვნა	ტბა			
		მადატაფა	ხანჩალი	კარწახი	ბულდაშენი
	FAM. SALMONIDAE RAFINESQUE, 1815 – ოჯახი ორაგულისებრნი				
Salmo trutta caspius morpha fario <i>Linnaeus, 1758</i> – ნაკადულის კალმახი	საქართველოს წითელი ნუსხის სახეობა, კონსერვაციული სტატუსი: V			0	0
Salmo trutta caspius morpha lacustris <i>Linnaeus, 1758</i> – ტბის კალმახი	საქართველოს წითელი ნუსხის სახეობა, კონსერვაციული სტატუსი: V			0	0
	FAM. CYPRINIDAE BONAPARTE, 1832 – ოჯახი კობრისებრნი				
Leisciscus cephalus orientalis Nordmann, 1840 - კავკასიური ქაშაპი	გვხვდება მხოლოდ კავკასიის ეკორეგიონში		0		+
Varicorinus capoeta <i>(Güldenstädt, 1773)</i> – სრამული	კასპიის ეკორეგიონის ენდემური სახეობაა				+
Alburnoides bipunctatus eichwladii <i>(De Filippi, 1863)</i> - აღმოსავლური ფრიტა			0		+
Cyprinus carpio <i>Linnaeus, 1758</i> – კობრი	გვხვდება როგორც ველური ფორმა ფარავნული კობრი, ისე სხვადასხვა კულტურული ფორმები, ძირითადად ქერცლოვანი და სარკისებრი			+	+
Carassius carassius <i>(Linnaeus, 1758)</i> - კარასი	ინვაზირებული ფორმა, XX საუკუნის 90-იან წლებში		+	+	+

დანართი 16. წითელი ნუსხის სახეობები

სტატუსის განმარტება: VU - მოწყვლადი; EN - გადაშენების საფრთხის ქვეშ მყოფი; CR - გადაშენების პირას მისული (კრიტიკული).

ფრინველები: (B) - მობუდარი ფრინველი (breeding bird); (M) - გადამფრენი ფრინველი (სახეობა, რომელიც რეგულარულად გვხვდება გადაფრენისას; migrating bird); (V)- ვიზიტორი (visitor, სახეობა, რომელიც არარეგულარულად გვხვდება).

გლობალური სტატუსი: IUCN-ის წითელი ნუსხის მიხედვით (www.iucnredlist.org)

№	ლათინური სახელი	ქართული სახელი	ინგლისური სახელი	ეროვნ. სტატუსი	გლობალ. სტატუსი
		ძუძუმწოვრები			
1	<i>Nannospalax nehringi</i>	ბრუცა	Nehring's Mole Rat	VU	
3	<i>Cricetulus migratorius</i>	ნაცრისფერი ზაზუნელა	Grey Hamster	VU	
4	<i>Mesocricetus brandti</i>	ამიერკავკასიური ზაზუნა	Turkish Hamster	VU	NT
5	<i>Lutra lutra</i>	წავი	Otter	VU	NT
6	<i>Vormela peregusna</i>	ჭრელტყავა	Marbled Polecat	EN	VU
		ფრინველები			
7	<i>Podiceps grisegaena</i> (V)	რუხლოყება კოკონა	Red-necked Grebe	VU	
8	<i>Pelecanus onocrotalus</i> (B)	ვარდისფერი ვარხვი	Great White Pelican	VU	
9	<i>Pelecanus crispus</i> (B)	ქოჩორა ვარხვი	Dalmatian Pelican	EN	VU
10	<i>Ciconia ciconia</i> (B)	თური ყარყატი	White Stork	VU	
11	<i>Ciconia nigra</i> (B)	ლაკლაკი, შავი ყარყატი	Black Stork	VU	
12	<i>Anser erythropus</i> (V)	მცირე თეთრშუბლა ბატი, წრიპინა ბატი, ღერღეტი	Lesser white-fronted Goose	EN	VU
13	<i>Tadorna ferruginea</i> (B)	წითელი იხვი	Ruddy Shelduck	VU	
14	<i>Melanitta fusca</i> (B)	გარიელი	White-winged Scoter	EN	
15	<i>Accipiter brevipes</i> (M)	ქორცქვიტა	Levant Sparrowhawk	VU	
16	<i>Haliaeetus albicilla</i> (V)	თეთრკუდა ფსოვი	White-tailed Sea Eagle	EN	
17	<i>Buteo rufinus rufinus</i> (V)	ველის კაკაჩა	Long-legged Buzzard	VU	
18	<i>Aquila heliaca</i> (V)	ბექობის არწივი	White-tailed Sea Eagle	VU	VU
19	<i>Aquila chrysaetos</i> (B)	მთის არწივი	Golden Eagle	VU	
20	<i>Aquila clanga</i> (V)	დიდი მყივანი არწივი	Greater Spotted Eagle	VU	VU
21	<i>Neophron percnopterus</i> (V-B?)	ფასკუნჯი	Egyptian Vulture	VU	EN
22	<i>Aegypius monachus</i> (V)	სვაფი	Cinereous Vulture	EN	NT
23	<i>Gyps fulvus</i> (V)	ორბი	Eurasian Griffon	VU	
24	<i>Falco cherrug</i> (V)	გავაზი	Saker Falcon	CR	VU
25	<i>Falco vespertinus</i> (M)	თვალშავი	Red-footed Falcon	EN	NT
26	<i>Falco naumanni</i> (M)	მცირე კირკიტა	Lesser Kestrel	CR	VU
27	<i>Grus grus</i> (B)	რუხი წერო	Common Crane	EN	
28	<i>Tetrax tetrax</i> (V)	სარსარაკი	Little Bustard	VU	NT
29	<i>Panurus biarmicus</i> (V)	ულვაშა წიფწივა	Bearded Tit	VU	
		თევზები			
30	<i>Salmo fario</i>	მდინარის/ტბის კალმახი	Trout	VU	
		მწერები			
31	<i>Perisomena coecigena</i>	მკრათვალეზიანი ფარშევანგთვალა	Small Night Peacock	VU	

№	ლათინური სახელი	ქართული სახელი	ინგლისური სახელი	ეროვნ. სტატუსი	გლობალ. სტატუსი
32	<i>Rethera komarovi</i>	კომაროვის სფინქსი	Komarov's Sphinx	VU	
33	<i>Pterogon gorgoniades</i>	ჯუჯა სფინქსი	Dwarfish Sphinx	VU	
34	<i>Callimorpha dominula</i>	დათუნელა პერა	Tiger Moth	VU	
35	<i>Parnassius apollo</i>	აპოლონი	Apollo Butterfly	VU	VU
36	<i>Anthocharis damone</i>	ამიერკავკასიური აისი	Eastern Orange Tip	VU	
37	<i>Tomares romanovi</i>	რომანოვის ცისფერა	Romanoff's Tomares	VU	
38	<i>Polyommates daphnis</i>	ცისფერა მეღეაგრი	Meleanger's Blue	VU	
39	<i>Bombus eriophorus</i>	ბაზი ერიოფორუსი	Bumblebee	VU	
40	<i>Bombus alpigenus</i>	ალპური ბაზი	Alpen bumblebee	VU	
41	<i>Xylocopa violacea</i>	იისფერი ქსილოკოპა	Violet carpenter bee	VU	

დანართი 17. დამხმარე ზონის სოფლები

დასახლება	რეგისტრირებული მოსახლეობა	რეგისტრირებული კომლების რაოდენობა
ახალქალაქის მუნიციპალიტეტი (მხოლოდ ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების დამხმარე ზონის სოფლები)		
სულდა	1100	505
მიასნიკიანი	140	42
ბოზალი	206	75
დადეში	885	386
კარწახი	987	300
ფილიპოვკა	73	25
ნინოწმინდის რაიონი (მხოლოდ ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების დამხმარე ზონის სოფლები)		
პატარა ხანჩალი	683	263
ეფრემოვკა	150	380
უდანოვი	446	80
სამეხა	80	18
ჯამი	4750	1732